อนุสรณ์

งานพระราชทานเพลิงศพ

เรือตรี แก้ว รัตนายน

และ

ฌาปนกิจศพ

เด็กหญิง วัชราภรณ์ ศูกระมงคล

เมรุวัดระฆังโฆสิตาราม ธนบุรี

วันเสาร์ ที่ ๙ เมษายน ๒๕๐๙

อนุสรณ์

งานพระราชทานเพลิงศพ

เรือตรี แก้ว รัตนายน

และ

ฌาปนกิจศพ

เด็กหญิง วัชราภรณ์ ศูกระมงคล

ณ เมรุวัดระฆังโฆสิตาราม ธนบุรี

วันเสาร์ ที่ ๙ เมษายน ๒๕๐๙

คำนำ

เนื่องในงานพระราชทานเพลิงศพ ร.ต. แก้ว รัตนายน ร.น. กำหนดงานวันที่ ๙ เมษายน พ.ศ. ๒๕๐๙ ณ เมรุวัดระฆังโฆสิตาราม เจ้าภาพได้มาขอให้เขียนคำนำพร้อมทั้งขอเรื่อง ๑ เรื่อง ต่อจากเรื่องของเจ้าประคุณสมเด็จพระวันรัต ปุณฺณสิริเถระ และเรื่องของท่านเจ้าคุณ พระรัตนเวที วัดพระเชตุพน เพื่อพิมพ์แจกเป็นอนุสรณ์ แก่ญาติมิตรที่มาร่วมในงาน ข้าพเจ้ายินดีจัดหนังสือวิทยุเทศนาเรื่อง มรรคกถา ซึ่งได้แสดงทางวิทยุกระจายเสียง เมื่อวันที่ ๑๔ มีนาคม ๒๕๐๙ ให้ตามประสงค์ เพราะเป็นโอกาสให้ได้แสดงวิสสาสิกธรรม ต่อท่านผู้ถึงแก่กรรม และแก่คณะเจ้าภาพ ซึ่งได้คุ้นเคยนับถือกันมาแต่บุรพชนสิ้นกาลนาน

ขออนุโมทนา ในกุศลธรรมมิกบรรณาการที่เจ้าภาพได้บำเพ็ญในครั้งนี้ และขอส่วนกุศลอันนี้ จงเป็นพลวปัจจัยส่งเสริมให้ ร.ต. แก้ว รัตนายน ร.น. ประสพอิฏฐมนุญผลในสัมปรายภพ จงทุกประการเทอญ.

พระราชธรรมภาณี
วัดระฆังโฆสิตาราม
๑๘ มีนาคม ๒๕๐๙

คำปรารภ

△

ในการพระราชทานเพลิงศพคุณพ่อ (เรือตรีแก้ว รัตนายน) และ การฌาปนกิจศพ ด.ญ. วัชราภรณ์ ศุกระมงคล นี้ได้รับความกรุณาอย่างสูงจากพระเดชพระคุณ สมเด็จพระวันรัต วัดพระเชตุพน ฯ พระคุณเจ้า เจ้าคุณราชธรรมภาณี วัดระฆังโฆสิตาราม พระคุณเจ้า เจ้าคุณรัตนเวที วัดพระเชตุพน ฯ และพันเอกปิ่น มุทุกันต์ อธิบดีกรมการศาสนา ได้ประทานเรื่องและให้เรื่องมาพิมพ์แจกเป็นอนุสรณ์แก่ผู้วายชนม์

นับตั้งแต่คุณพ่อได้ถึงแก่มรณกรรมเป็นต้นมา ลูกๆได้รับความเมตตาจากผู้บังคับบัญชา มิตรสหาย และญาติ ได้ช่วยเหลือกิจการต่างๆ ตลอดจนรับเป็นเจ้าภาพสวดพระอภิธรรมให้ และโดยเฉพาะพระคุณเจ้า เจ้าคุณราชธรรมภาณี ได้รับเป็นธุระช่วยเหลือ แนะนำจัดทำในสิ่งที่ลูกๆขัดข้องให้ลุล่วงไปด้วยดี หากคุณพ่อจะทราบได้โดยญาณวิถีทางใดก็ตาม ท่านคงจะชื่นชมโสมนัส และอนุโมทนาในความเมตตากรุณาของท่านทั้งหลาย ลูกๆขอกราบขอบพระคุณอย่างสูงแก่ทุกๆท่าน และหากว่ามีสิ่งใดบกพร่องด้วยประการใดๆก็ตาม ขอประทานอภัยด้วย.

ขออานิสงส์แห่งกุศลผลบุญทั้งหลายที่ลูกหลาน และตลอดจนท่านที่เคารพนับถือได้ร่วมกันบำเพ็ญในครั้งนี้ จงเป็นผลบันดาลให้ดวงวิญญาณของคุณพ่อและด.ญ. วัชราภรณ์ ศุกระมงคล ไปสู่สุคติในสัมปรายภพทุกประการเทอญ

"ลูก"

เรือตรี แก้ว รัตนายน

ชาตะ ๒๙ มีนาคม ๒๔๒๗

มรณะ ๒๙ มิถุนายน ๒๕๐๘

ด.ญ. วัชราภรณ์ คู่กระมงคล
ชาตะ ๑ กันยายน ๒๔๙๓
มรณะ ๔ เมษายน ๒๔๙๘

ชีวประวัติ

เรือตรีแก้ว รัตนายน

เรือตรีแก้ว รัตนายน เป็นบุตรของ นายอาย นางอิ่ม เกิดเมื่อวันที่ ๒๙ มีนาคม ๒๔๒๗ (ตรงกับปีวอก) ณ บ้านใต้วัดลำแล จังหวัดปทุมธานี เมื่อเยาว์วัยได้เข้ามาศึกษาในจังหวัดธนบุรี แล้วได้สร้างบ้านเรือนอยู่ที่จังหวัดธนบุรีตลอดมาจนสิ้นชีวิต ท่านมีพี่น้อง ๓ คนด้วยกัน คือ:-

๑. เรือตรีแก้ว รัตนายน

๒. พันจ่าเอกเอี้ยง รัตนายน (ถึงแก่กรรม)

๓. นางจำเริญ เจริญศักดิ์

เรือตรีแก้ว รัตนายน ได้ทำการสมรสกับ ม.ล. หญิงปุย อิศรางกูร บุตรีพระศาลียากรพิพัฒน์ (ม.ร.ว. เจริญ อิศรางกูร) และนางนิล อิศรางกูร ณ อยุธยา มีบุตรและธิดา ๖ คน คือ:-

๑. นางสมประสงค์ ศุกระมงคล รับราชการเป็นครู ร.ร. สตรีวัดระฆัง

๒. เรือเอกกอน รัตนายน รับราชการ กองพันทหารราบ กรมนาวิกโยธินที่ ๖ ปากคลองมอญ ธนบุรี

๓. เรือเอกอากาศ รัตนายน รับราชการกองเรือยุทธการ

๔. นางพรสวรรค์ ศุภจิตรา รับราชการเป็นอาจารย์ ร.ร.สุวรรณารามวิทยาคม

๕. นางอำไพ บุญมี อนุปริญญาพยาบาลผดุงครรภ์ จากโรงพยาบาลศิริราช (ประกอบอาชีพส่วนตัว)

๖. พันตรีวิจักษณ์ รัตนายน รับราชการ ร.ร. นายร้อยพระจุลจอมเกล้า

ยังมีบุตรซึ่งเกิดจากภรรยาอื่นอีก ๓ คนคือ:-

๑. นางประคอง นรนิตย์ชัยกุล สำเร็จวิชาพานิชยการ จาก ร.ร. พานิชยการ ธนบุรี (ประกอบอาชีพส่วนตัว)

๒. นายเทียนไชย รัตนายน กำลังเล่าเรียนอยู่

๓. น.ส. สุขสันต์ รัตนายน กำลังเล่าเรียนอยู่

การศึกษา

เมื่อเยาว์วัย ได้เดินทางมาจากจังหวัดปทุมธานี เข้ามาศึกษาอยู่ในจังหวัดธนบุรีดังนี้

พ.ศ. ๒๔๔๐ เรียนที่ ร.ร. สุขุมาลัย ๔ ปี ได้ประโยค ๑ ชั้น ๓

พ.ศ. ๒๔๔๔ เรียนที่ ร.ร. งิบพิทยาคาร ๑ ปี ได้ประโยค ๒ ชั้น ๑

การรับราชการ

เมื่อจบการศึกษาแล้ว ในปี พ.ศ. ๒๔๔๗ ได้สมัครเข้ารับราชการเป็นพลทหารเรือประจำกองพันพาหนะทหารเรือได้รับยศดังนี้

๓. พฤษภาคม ๒๔๔๗ พลทหารประจำกองพันพาหนะทหารเรือ.

๑. กรกฎาคม ๒๔๔๗ ได้รับยศเป็นจ่าตรี

๑. กุมภาพันธ์ ๒๔๔๘ ได้รับยศเป็นจ่าโท

๑. กรกฎาคม ๒๔๕๒ ได้รับยศเป็นจ่าเอก

๑. กุมภาพันธ์ ๒๔๕๒ ได้รับยศเป็นพันจ่าตรี

๑. มีนาคม ๒๔๕๔ ได้รับยศเป็นพันจ่าโท

๑. พฤษภาคม ๒๔๕๖ ได้รับยศเป็นพันจ่าเอก

๑. เมษายน ๒๕๖๒ ได้รับยศเป็นนายเรือตรี

ต่อมาเมื่อวันที่ ๑ มิถุนายน ๒๔๗๕ ได้มารับราชการที่กรมเจ้าท่า กระทรวงคมนาคม ในตำแหน่งนายเวรโท ประจำแผนกซ่อมรักษาเรือ และได้รับราชการอยู่ที่กรมเจ้าท่า ตลอดมาจนถึง ๑ เมษายน ๒๔๘๓ ก็ออกจากราชการ เนื่องจากครบเกษียนอายุ รับพระราชทานบำนาญ มาจนกระทั่งถึงแก่กรรม

เครื่องราชอิศริยาภรณ์

๒. ธันวาคม ๒๔๕๔ เหรียญบรมราชาภิเศกรัชกาลที่ ๖

๒. ธันวาคม ๒๔๖๒ เหรียญจักรมาลา

๒๕. มีนาคม ๒๔๖๘ เหรียญบรมราชาภิเศกรัชกาลที่ ๗

๒๐. มิถุนายน ๒๔๘๑ เบญจมาภรณ์มงกุฎสยาม

เรือตรีแก้ว รัตนายน เป็นผู้ที่มีใจโอบอ้อมอารี ต่อเพื่อนร่วมงาน เพื่อนบ้านและญาติพี่น้องของท่านและของภริยาเป็นอย่างดี ได้ให้ความอุปการะช่วยเหลือแก่เพื่อนและญาติพี่น้องทุกอย่าง เมื่อมีโอกาศจะช่วยได้

เมื่อท่านออกจากราชการมารับบำนาญ ท่านก็ได้ใช้เวลาว่างศึกษาวิชาโหราศาสตร์ จนสามารถผูกดวงชตาได้ ตลอดชีวิตของท่านมา ท่านไม่เคยเจ็บป่วยมากๆเลย แม้มาในระยะบั้นปลายชีวิต ท่านไปไหนมาไหนเองตามลำพังไม่ได้มาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๐๐ ซึ่งขณะนั้นท่านมีอายุ ๗๔ ปี ประสาทและกล้ามเนื้อสั่งงานช้าลง ท่านก็ได้แต่นั่งๆนอนๆอยู่กับบ้าน โดยมีลูกหลานคอยช่วยดูแลอยู่โดยใกล้ชิดตลอดมา

เมื่อเช้าวันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๐๘ เมื่อท่านตื่นนอนเช้า ลูกๆก็เข้าไปดูท่าน จับตัวท่านดูก็รู้สึกว่าตัวอุ่นๆ ก็เข้าใจว่าไม่เป็นอะไรมาก เพราะท่านก็เคยตัวอุ่นๆอย่างนี้เสมอมา แล้วก็ไม่ได้เป็นอะไร ลูกๆก็จัดการให้ยาแก้ไข้ท่านรับประทาน แต่พอตอนเย็นลูกๆกลับจากทำงาน ก็เข้าไปดูท่านอีกครั้งตัวก็ร้อนมากขึ้นและมีอาการหอบด้วย ลูกๆจึงรีบไปตามนายแพทย์แผนปัจจุบันชั้น ๑ ซึ่งเป็นแพทย์ที่ได้เคยรักษาอยู่เป็นประจำ นายแพทย์ท่านก็ได้กรุณามาตรวจรักษาฉีดยาให้ที่บ้าน และนายแพทย์บอกว่า อาการของท่านหนักมาก เนื่องจากว่าท่านอายุมากด้วย ควรจะได้เข้ารับการรักษาตัวในโรงพยาบาล ขณะนั้นเป็นเวลา ๒๑.๐๐น. ลูกๆก็มิได้นอนใจ ก็รีบเข้าไปติดต่อที่ ร.พ. ศิริราช เพื่อขอนำท่านเข้ารักษาใน ร.พ. เมื่อนายแพทย์ตกลงยินยอมรับท่านเข้าไว้ ในโรงพยาบาลแล้ว ลูกๆก็รีบกลับมาเตรียมตัวพาท่านเข้า ร.พ. ในคืนนั้น แต่เมื่อมาถึงบ้านฝนตกหนัก พาท่านไปไม่ได้อีก ต้องรอจนเช้าวันที่ ๑๖ มีนาคม จึงนำท่านเข้าไปรับการรักษาพยาบาลในโรงพยาบาลศิริราชได้ ความสามารถของนายแพทย์ของ ร.พ.ศิริราชได้รักษาท่านจนหายจากโรคปอดบวม และนายแพทย์อนุญาตให้กลับบ้านได้ แต่ลูกๆก็เห็นว่าอาการไข้หายไปก็จริง แต่บาดแผลที่ก้นซึ่งเกิดจากการกดทับยังไม่หายดี จึงได้ขออยู่เพื่อรักษาแผลต่อไปอีก อยู่ต่อมาอีก ๑ เดือน ท่านกลับเป็นปอดบวมอีกเป็นครั้งที่ ๒ นาย

แพทย์ก็รักษาจนหายจากโรคปอดบวม แล้วท่านก็ยังคงพักรักษาตัวอยู่ในโรงพยาบาลต่อมาอีก ๑ เดือน ท่านก็กลับเป็นโรคปอดบวมอีกเป็นครั้งที่ ๓ ครั้งนี้นายแพทย์บอกว่า รักษาไม่ได้แล้ว และท่านจะอยู่ได้ไม่นานนัก แล้วก็เป็นจริงดังนายแพทย์กะไว้ หลังจากนั้นมาอีก ๗ วัน ท่านก็ถึงแก่กรรมโดยอาการสงบ รวมเวลาที่ท่านเข้ารักษาตัวในโรงพยาบาล กินเวลา ๓ เดือน ๒๐ วัน คำนวณอายุได้ ๘๒ ปี ๓ เดือน

ด้วยอำนาจคุณงามความดี ที่ท่านได้บำเพ็ญมาตลอดชีวิต จงเป็นผลปัจจัยให้ดวงวิญญาณของท่านจงประสบแต่ความสุข และจงไปสู่สุคติในสัมปรายภพ

.ทอญ.

ประวัติ

ด.ญ. วัชราภรณ์ ศุกระมงคล (ติ๋ม) เป็นบุตรีของนายอาชา และนางสมประสงค์ ศุกระมงคล เกิดเมื่อวันที่ ๑ กันยายน พ.ศ. ๒๔๙๓ ณ ที่บ้าน ตำบลวังหลัง จังหวัดธนบุรี มีพี่น้อง ๓ คนด้วยกัน คือ:-

๑. น.ส. อัจฉรา ศุกระมงคล
๒. น.ส. ผการัตน์ ศุกระมงคล
๓. ด.ญ. วัชราภรณ์ ศุกระมงคล

หลานวัชราภรณ์หรือ หลานติ๋มนี้เมื่อเกิดมา ธรรมชาติก็ได้ช่วยให้เป็นผู้ที่มีรูปร่างหน้าตาน่ารักน่าดู โดยเฉพาะอย่างยิ่งดวงตาของหลานโศก และมองดูดวงตาสวยงามกว่าพี่ๆทุกคน ซึ่งพ่อ แม่ น้าๆ และพี่ของหลาน ก็ไม่มีใครได้คิดเฉลียวใจเลยว่า ดวงตาอันโศกของหลานนี้ ได้ทำให้หลานรักของน้ามีอายุสั้นเหลือเกิน

เมื่อวันที่ ๒ เมษายน พ.ศ. ๒๔๙๘ น้าพรสวรรค์ ศุภจิตรา ได้มาชวนหลานวัชราภรณ์ และคุณแม่ของหลาน (พี่สมประสงค์) ไปเที่ยวจังหวัดชลบุรี และพักอยู่ที่บ้านพักครูใหญ่ โรงเรียนชลบุรี “ชลราษฎร์อำรุง” เมื่อหลานและคุณแม่ของหลานพร้อมทั้งน้าเดินทางถึงจังหวัดชลบุรี ก็ปรากฏว่าหลานตัวอุ่นๆ ก็เข้าใจว่าคงเป็นเพราะเดินทางไกลไม่เคยกับอากาศ คงจะเป็นไข้ธรรมดา แม่ของหลานและน้าก็ได้ให้ยาแก้ไข้ แก่หลานรับประทาน รุ่งขึ้นวันที่ ๓ เมษายน อาการตัวร้อนของหลานกลับทวีมากขึ้น น้าจึงพาหลานไปรักษาที่คลีนิคของนายแพทย์แผนปัจจุบันชั้น ๑ ในตลาดชลบุรี นายแพทย์ท่านก็ได้ฉีดยา พร้อมทั้งให้ยามารับประทานด้วย พอตกกลางคืนราว ๐๑.๐๐ น. หลานกลับมีอาการกระตุกตามมือและตามเท้า แม่ของหลานและน้าก็พาหลานไปรักษาพยาบาล ที่โรงพยาบาลชลบุรีในกลางคืนนั้นเอง น้าได้ไปปลุกนายแพทย์ที่มีความชำนาญทางโรคเด็ก มาขอความกรุณา

ท่านให้ช่วยตรวจหลานด้วย ท่านก็ได้ตรวจรักษาให้ พร้อมทั้งรับตัวไว้รักษาในโรงพยาบาล โดยมีน้าและแม่ของหลานอยู่เฝ้า พอเวลา ๐๕.๐๐ น. ในคืนนั้นเอง หลานกลับมีอาการมากขึ้นอีก น้าก็ได้วิ่งไปปลุกนายแพทย์มาดูหลานอีก ในตอนนี้นายแพทย์บอกว่า หลานได้กลายเป็นปอดบวมไปเสียแล้ว มีอาการหนักมาก และไม่รอด น้าและแม่ของหลานอ่อนใจงงไปหมด จนแทบจะไม่มีแรงที่จะยืนเฝ้าดูหลานได้ แล้วก็เป็นจริงดังที่นายแพทย์ได้บอกไว้ หลานรักของน้าได้ถึงแก่กรรมในคืนนั้นเอง เมื่อเวลา ๐๖.๓๐ น. ด้วยอาการอันสงบ ณ โรงพยาบาลชลบุรี อายุได้ ๔ ปี ๗ เดือน ไปอย่างไม่มีวันกลับของหลานนี้ ทำให้น้าพ่อแม่ของหลานเศร้าโศกมากสุดที่จะพรรณนาได้ แม้จนทุกวันนี้ แม้ว่าหลานจะได้จากไปถึง ๑๒ ปีแล้วก็ตาม คราวใดที่น้าเผลอตัวระลึกถึงหลาน น้าจะใจหายวูบและอ่อนแรงทันที น้าต้องใช้ความพยายามเป็นอย่างมาก ที่ต้องสลัดความนึกคิดถึงหลานออกทันที วัยของหลานอยู่ในโลกมนุษย์นี้น้อยเหลือเกิน

ขอกุศลผลบุญที่พ่อแม่และน้าๆ ได้บำเพ็ญมาแล้ว จงเป็นผลดลบันดาลให้หลานรักจงไปสู่สุคติในสัมปรายภพ

"จากน้า"

"ป๋า ของลูก"

ป๋า เป็นผู้ที่สนใจในการศึกษา แม้ว่าตัวท่านเองจะได้เล่าเรียน มาไม่สู้มากนักก็ตาม แต่เมื่อท่านมีบุตรธิดา ท่านก็สนใจและเอาใจใส่ที่จะส่งให้บุตรธิดาของท่านทุกคน ได้ศึกษาเล่าเรียนอย่างดีที่สุด ที่ลูกๆทุกคนจะมีสติปัญญาเรียนได้จนกระทั่งลูกๆได้ศึกษาเล่าเรียนจบ และมีวิชาชีพติดตัวที่จะเลี้ยงตัวเองได้ทุกคน เนื่องจากป๋ามีลูกหลายคน และลูกๆก็อายุใกล้เคียงกัน ศึกษาเล่าเรียนมาไล่เลี่ยกัน จึงเป็นภาระอันหนักแก่ท่านเป็นอย่างยิ่ง ที่จะต้องพยายามขวนขวายหาเงินมาส่งเสียให้ลูกเรียนได้ตามที่ลูกๆต้องการ ลูกๆจะเรียนอะไรท่านก็ไม่ว่า ขอแต่ว่าให้เรียนจริงๆตั้งใจจริงๆ และพยายามจริงๆก็แล้วกัน ท่านพูดสอนลูกๆอยู่เสมอว่า **"พ่อนี้จนไม่มีทรัพย์สมบัติอะไรจะให้ลูก มีแต่วิชาความรู้เท่านั้นที่พ่อจะให้แก่ลูกได้"** ประโยคเหล่านี้จารึกอยู่ในสมองของลูกๆ อยู่มิรู้ลืม ลูกๆจึงได้พยายามเล่าเรียนจนจบ และมีวิชาชีพพอที่จะเลี้ยงตนเองได้

เมื่อลูกๆยังเล็ก อายุยังไม่พอที่จะเข้า ร.ร.ได้ ป๋ากลับจากทำงานในตอนเย็น และในวันหยุดงาน ป๋าจะต้องสอนเลข สอนอ่านให้แก่ลูกเป็นประจำ เพื่อให้ลูกได้มีความรู้เป็นพื้นฐาน พอที่จะเข้าโรงเรียนได้ เมื่อลูกเข้าโรงเรียนได้แล้ว ท่านก็ยังห่วงใย กลัวลูกจะเรียนไม่ทันเพื่อนๆ ท่านก็จะช่วยสอนและดูให้ ลูกๆได้ทำการบ้าน ในตอนเย็นหลังจากท่านกลับจากทำงานแล้ว และในตอนเช้ามืดท่านก็จะต้อง เป็นธุระปลุกให้ลูกๆลุกขึ้นท่องหนังสือ ลูกๆได้ระลึกนึกถึงพระคุณอยู่มิรู้ลืม ลูกคนใดตั้งใจ เอาใจใส่ในการเรียน สอบไล่ได้ทุกปีท่านก็จะมีรางวัลให้แก่ลูกคนนั้นในตอนสิ้นปี แต่ถ้าลูกคนใดไม่เอาใจใส่ในการเรียนสอบไล่ตก ท่านก็จะต้อง

ลงโทษด้วยไม้เรียว เช่นเดียวกัน ท่านจะลงโทษจริงๆไม่พูดเล่น อันทำให้ลูกๆกลัวรสของไม้เรียวของท่านมาก จึงได้พยายามสอบไล่ได้กันเกือบทุกคน ผลจากการที่ท่านสนใจในการศึกษาของลูกๆมากนี้เอง เมื่อลูกๆของท่านเรียนหนังสือ สำเร็จแล้วออกมาประกอบอาชีพกันทุกคนแล้ว ท่านคงจะมีความรู้สึกสุขใจ ท่านก็เลยปรารภแก่ลูกๆว่า ท่านยังอยากจะมีลูกอีกสัก ๖ คน

ในการปกครองลูกๆท่านก็มีวิธีการ ที่ทำให้ลูกๆรู้สึกประทับใจ อยู่จนทุกวันนี้คือ เนื่องจากป๋ามีลูกหลายคนและลูกๆ ก็อายุไล่ๆกันท่านได้มอบอำนาจให้พี่ๆบังคับน้อง ดุว่า ตักเตือน เฆี่ยนตีน้องๆได้ เมื่อทำผิด และยิ่งกว่านั้นท่านยังมีนโยบายอันแยบคาย ซึ่งในตอนนั้นลูกๆคิดไม่ทันท่าน เมื่อลูกคนใดเรียนจบแล้วออกมามีรายได้ ลูกคนนั้นจะต้องส่งน้องคนต่อไปตามลำดับ จนกว่าน้องๆจะเรียนจบ นโยบายอันนี้ลูกๆมารู้สึกคิดได้ เมื่อโตว่าเป็นนโยบายที่ทำให้น้องกลัวเกรงพี่ตลอดมาจนกระทั่งแม้มีครอบครัวกัน แล้วก็ยังกลัวเกรงกันอยู่และทำให้ ลูกๆทุกคนรักใคร่ เกรงใจห่วงใยกันอยู่ตลอดมา

เมื่อป๋า มีอายุมากขึ้น ท่านก็มิได้เจ็บป่วย เป็นแต่ว่าเดินไปไหนเองตามลำพังไม่ได้ และทำอะไรก็เชื่องช้าลงกว่าเดิมมาก ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะเมื่อท่านหนุ่มๆ ร่างกายต้องตรากตรำงานมาก จึงทำให้ประสาทสั่งงานได้เชื่องช้าลง แม้ว่าลูกๆจะต้องดูแลท่าน โดยใกล้ชิดตลอดมาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๐๐ เป็นต้นมาก็ตาม ลูกๆก็ยังพอใจที่จะให้ท่านได้อยู่เป็นที่อบอุ่นใจแก่ลูกๆ

"ป๋า" ได้ล้มเจ็บหนักเพราะเป็นโรคปอดบวมมาตั้งแต่วันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๐๘ ต้องเข้ารับการรักษาในโรงพยาบาลศิริราช ลูกๆก็ได้เปลี่ยนกันไปเฝ้าโดย

ใกล้ชิดตลอดเวลา และในดวงใจของลูกๆแต่ละคน ก็เฝ้าภาวนาขอให้ป๋าหายได้กลับมาอยู่บ้านเช่นเดิม แม้ว่าหายแล้วท่านก็ยังช่วยตัวเองไม่ได้ก็ตาม ลูกๆก็ยังต้องการให้ท่านมีชีวิตยืนยาวต่อไปอีก เนื่องจากอายุของท่านมาก จึงทำให้การรักษาพยาบาล ของนายแพทย์ไม่ได้ผลเท่าที่ควร ทั้งๆที่นายแพทย์ก็ได้พยายามรักษาจนสุดความสามารถแล้วก็ตาม ป๋าได้ถึงแก่กรรมไปด้วยอาการอันสงบเมื่อเวลา ๐๓.๐๐น ของวันที่ ๒๙ มิถุนายน ๒๕๐๘ ณ ตึกอัษฎางค์ชั้น ๓ โรงพยาบาลศิริราช รวมมีอายุได้ ๘๒ ปี ๓ เดือน ขอให้กุศลบุญทั้งหลายที่ลูกๆได้กระทำกรรมดีไว้ จงเป็นผลดลบันดาลให้ป๋าที่รักและเคารพของลูกจงไปสู่สุคติ

"ลูก"

เยี่ยมโรงพยาบาล
"สันติวัน"

สุขสฺส ทาตา เมธาวี สุขํ โส อธิคจฺฉติ

△

บทที่ ๑
ข้อตกลงใจ

ณ ภายใต้ร่มเงาของบ้านอันระโหฐาน โดยบุญญาธิการมาตบแต่งให้เจ้าของบ้านมีแต่ความสำราญกายใจ เพราะสมบัติเหลือใช้คอยสนองความต้องการ มีคนสำหรับใช้สรอยมาก ยอมมาสมัครรับใช้โดยอาศัยร่มบารมี ผู้มาแล้วไม่อยากจากไป ยอมรับใช้เพื่อสนองอัธยาศัยอันดีงามของผู้เป็นนาย ความดีเท่านั้นที่เหนี่ยวรั้งคนให้ยอมตนอยู่ในอำนาจยอมรับใช้จิปาถะ และความดีเท่านั้นที่ทำให้บุคคลยอมสละชีวิตทดแทนความดี เขาภูมิใจเมื่อนายที่ดีใช้ให้ทำงานโดยเข้าใจว่า นายรักเมตตากรุณา ส่วนผู้ไม่ถูกใช้งานพากันหนาวๆ ร้อนๆ กริ่งใจ หูหวาดไปว่า นายรังเกียจ นายไม่พอใจ ในไม่ช้าจะต้องจากนายไป

วันหนึ่ง นายบารมีกับเขมาวดีคู่สร้างนั่งสนทนากันในสถานที่อันประกอบด้วยความสุข ปรารภถึงความเป็นมาของกันและกันว่า อายุกาลผ่านวัยมามากแล้ว เหมือนพระอาทิตย์เวลาบ่าย มีแต่จะต่ำลง แล้วจมหายไปในความมืด ลักษณาการเช่นนี้เป็นประหนึ่งจุดจบของชีวิตแต่ละคน ๆ นายบารมีหมายจะปลีกตนให้พ้นจากความข้องใจที่ถ่วงอยู่ในอก จึงปรารภกับคู่สร้างต่อไป

บารมี "เขมาวดี เราทั้งสองอยู่ร่วมสุขร่วมทุกข์มาหลายสิบปี มีแต่ความเจริญโดยลำดับ ฉันคิดว่า กุศลหนหลังส่งเสริมเราให้พบทางเจริญ บัดนี้เราทั้ง

สองมืออายุอานามย่างเข้าสู่วัยชราแล้ว เมื่อเรายังหนุ่มสาวอารมณ์ของเราไหวพริ้วไปตามกระแสของโลก ยิ่งแสวงหาความสุขได้เพียงไร เราไม่เคยท้อใจ ไกลเท่าไกลเราก็พยายามไปสู่ความสนุก วัยนี้เราเบื่อต่ออารมณ์เช่นนั้น ไม่ปรารถนาพบเห็น ความรู้สึกจืดจางไปหมด ต้องการความสงบยิ่งกว่าความตึงตัง ประโยชน์ในโลกนี้เราพอมีหาความสุข แต่ประโยชน์ในโลกหน้าเรายังไม่แน่ใจว่า ได้ทำอะไรเป็นชิ้นเป็นอัน ฉันตรองแล้วมองไม่เห็น หรือแม่เขมาวดีได้ความมั่นใจแล้ว''

เขมาวดี "ฉันยังไม่ได้ความมั่นใจเลย กลุ้มออกจะตาย''

บารมี "ใครเขาไปว่าไรแม่เล่าจึงกลุ้มใจ''

"คุณน่ะซิว่า'' เขมาวดีซัดเผี้ยะเข้าให้

"มาโยนบาปให้กันง่ายๆ ฉันจำได้ว่า ไม่เคยขัดขวางความตั้งใจของเขมาวดีเลย ทำไมมาใส่ความกันง่ายๆ''

"จำได้'' เขมาวดีลากเสียง "พ่อจำเก่ง และช่างจำ ข้อนขอดฉันมาแต่หนุ่มจนแก่ ว่าแดกว่าดันว่าเป็นมหาเศรษฐีบ้าง ว่าคงขึ้นสวรรค์ทั้งเป็นบ้างจะต้องเหม็นสาปมนุษย์บ้าง ร้อยสีร้อยอย่าง นี่หรือพ่อคนจำแม่น''

"นั่นเป็นเรื่องของอดีต ป่วยการพื้นมาจาระไน'' บารมียานคางพูด "อารมณ์ของคนหนุ่มย่อมคนองไปตามอารมณ์ของโลก บางคราวก็หมุนเกินไปเสียอีก อารมณ์ของโลกนั่นแหละทำคนแก่ให้หนุ่มขึ้น บัดนี้ฉันแน่ใจแล้วว่าอันจะตะเกียกตะกายเกินโลกนั้น ย่อมไม่มีในอารมณ์ของคนชรา แม้จะเพียงหมุนไปตามโลกก็ระอาเต็มทนแล้ว แม่เขมาวดีก็แลเห็นแล้วมิใช่หรือ''

"ค้า'' เขมาวดีลากเสียงมีสำเนียงเยาะ "ยกกระบุงแกลบไม่ขึ้นแล้วนี่จึงจำยอม การยอมของคุณเกิดจากความจำเป็นและจำใจ มิใช่สมัครใจยอมมิใช่หรือ?''

"ขึ้นชื่อว่าผู้หญิง คงเป็นอย่างนี้ทุกคน"

เขมาวดีตาขวางเสียงกร้าว "เป็นอย่างไรคุณ ต้องพูดออกมา อย่าดูถูกคน"

บารมี "เมื่อเห็นชายลดแต้มให้ละก็ แม่ขี่คอเลย ชอบขี่แพะไล่เสือเสมอ"

เขมาวดี "คุณเข้าใจผิดและอวดดี อันความจริงแล้วคุณก็รู้ว่า ฉันขี่ราชสีห์ไล่เสือตลอดมามิใช่หรือ ถ้าไม่เชื่อจะทดลองให้ดูก็ได้"

"ไม่ต้องๆ พอที" บารมีรีบตัดบท เพราะไม่ชอบบทบ้านแตกสาแหรกขาด "ฉันต้องการบำเพ็ญปรมัตถ์ประโยชน์กับเขาบ้าง เขมาวดีจะเห็นดีด้วยหรือไม่"

เขมาวดีปลื้มใจในมธุรสแห่งถ้อยคำนั้น อันตนไม่เคยได้ยินมาก่อนเลย จึงคล้อยตามด้วยความยินดีว่า "ยินดีมากถ้าเป็นความตั้งใจจริง เชิญคุณตามปรารถนา ฉันไม่ขอข้อง พรุ่งนี้วันอาทิตย์ ๑๓.๐๐ น. เราควรไปฟังธรรมที่วัดพระแก้ว ที่นั่งสงบเงียบดี"

บารมีครางฮือออกมา "อะไร แม่คุณ ๑๓.๐๐ น. แดดแก่ร้อนแย่"

เขมาวดี "แดดแก่มีทางป้องกัน เอาร่มไปด้วยก็ได้ ฉันไม่เคยกลัว"

บารมีพูดแดก "ฉันก็ทราบมานานแล้วว่าเป็นคนเก่ง เมื่อไม่กลัวแดดแก่เธอควรกลัวอะไรในเวลา ๑๓.๐๐ น."

เขมาวดี "กลัวแก่แดดจ้ะ" แล้วมองบารมีอย่างเอาเรื่อง

บารมีหลบสายตาเขมาวดี "ตกลงเห็นด้วย ๑๓.๐๐ น. แน่ แต่วันนี้ว่าง รับอาหารเย็นแล้วเราควรเอ็กเซอร์ไซส์กันบ้าง ยืดแข้งยืดขาเสียที ออกกำลังกายเป็นอาหารวิเศษ เขาดินวนาเป็นอย่างไร เธอเห็นด้วยไหม ?"

"เห็นด้วย-เห็นด้วย ยากำลังของคุณอยู่ที่เขาดินวนาทุกคราว เชิญคุณเถอะฉันไม่ปรารถนา" เขมาวดีพูดอย่างหนักแน่น

"ถ้าเช่นนั้นให้เขมาวดีเลือก เธอเป็นเท้าหน้า ฉันเป็นเท้าหลัง คงเดินร่วมทางกันได้อย่างราบรื่นมิใช่หรือ" บารมีถาม

"ฮุ่ย" เขมาวดีครางออกมา "ราบรื่น ๆ ฉันไม่ปรารถนาร่วมกับคุณดอก มีแต่เรื่องกวนใจ ผมตั้งสองสีแล้วยังทำกรุ้งกริ่ง ฉันจะไปโรงพยาบาลหญิง โรงพยาบาลสงฆ์ และค่ายพักคนชราที่บางแคธนบุรี"

บารมีครางฮือออกมาด้วยความหนักใจ "ที่ว่าโรงพยาบาลหญิงนั้นเป็นดังฤๅ"

เขมาวดี "เป็นโรงพยาบาลสำหรับหญิงโดยเฉพาะ ไม่มีเพศชายเข้าไปยุ่ง"

บารมี "หมายความว่า บัดนี้เพศหญิงไม่แคร์เพศชายแล้ว กระนั้นหรือ"

"ทีใครทีใครซิพ่อคุณ" เขมาวดีว่า "เอาผู้หญิงเป็นทาษมาตั้งโกฏิปีแล้ว ยังไม่สมใจอีกหรือ จึงกามมาอิจฉาริษยาเพศหญิง"

"ใครเขาไม่ว่าอะไรดอกน่า" บารมีใจเย็น "ผู้หญิงยิ่งเรือนั้น คงหมายความอย่างนี้เอง"

"หมายความว่าอย่างไร พูดออกมา" เขมาวดีเสียงแข็งถาม

"คือว่าแต่ก่อนร่อนชะไรมา ครั้งบรมกัปรัชกาลที่ ๕ รัฐบาลจัดตั้งโรงพยาบาลทันสมัยเป็นครั้งแรกที่เรารับรู้กันว่า โรงพยาบาลศิริราชหรือศิริราชพยาบาล อะไรทำนองนี้แหละ เขารับคนป่วยหมดทุกเพศ รับทั้งหญิง-ชายตลอดถึงพระสงฆ์องค์เจ้ามีสิทธิ์เท่ากัน ดูก็เป็นธรรมดี ตกมาสมัยนี้วิปลาสไปหมด พอแม่ผู้หญิงมีกำลังขึ้นก็ตั้งตัวเป็นเอกราชทันที ไม่ยอมให้ชายเข้าป่วยโรงพยาบาลหญิง มิหมายความว่าเพศหญิงนั้นเบือนหน้าหนีบุรุษเพศเสียแล้วกระนั้นหรือ" บารมีแสดงความประหลาดใจ

—

"มิได้หมายความอย่างนั้น การที่จัดไว้ประเภทหนึ่งนั้น ก็เพื่อความสะดวกโดยเฉพาะ เพราะเพศหญิงนั้นบางอย่างต้องการความช่วยเหลือจากนายแพทย์ให้ทันแก่เหตุการณ์ เพื่อความปลอดภัยของชีวิต สาละวนแก้ไข้รายอื่นอาจเป็นอันตรายได้ง่ายๆ เพียงเท่านั้นคุณก็ยังมาข้อนขอด" เขมาวดีเสียงแข็งเอาบ้าง

ทั้งสองคนตกลงไปเยี่ยมสถานที่ดังกล่าวแล้ว มีของไปแจกคนไข้และบำรุงโรงพยาบาลพอสมควร แล้วกลับมายังสถานของตน.

บทที่ ๒

จ้ายอมหญิง

ต่อมาหลายวัน บารมีกับเขมาวดีปรึกษากันเรื่องจะบำรุงการกุศล โดยส่งเงิน และสิ่งของไปบำรุงโรงพยาบาลและสถานที่พักคนชรา ที่บางแค จังหวัดธนบุรี บารมีจึงพูดกับเขมาวดีว่า

"อันโรงพยาบาลหญิงนั้น เราควรจะบำรุงให้มากๆ ฉันสงสารผู้หญิงและน่าอัศจรรย์นะ พอย่างเข้าไป เสียงเด็กร้องกระจองอแง คนเลี้ยงก็ดีเหลือเกิน ไม่มีสีหน้ารังเกียจแสดงว่าเบื่อเด็กๆพวกนั้นเลย ฉันแปลกใจว่า ทำไมพ่อเขาจึงไม่รับเอาไปเลี้ยง"

เขมาวดี "เด็กไม่มีพ่อ" จะเอาพ่อมาจากไหน"

"เมื่อไม่มีพ่อ ทำไมลูกจึงเกิดขึ้นได้ โรงพยาบาลเขามีวิธีอะไรหรือที่ทำให้เด็กเกิดขึ้นโดยไม่มีพ่อ" บารมีเอียงคอถาม

"นี่คุณ หยุดพูดเถิดพ่อคุณ ฉันเกรงว่าจะบังคับใจไม่อยู่ คุณน่ะฉันไม่กลัวเลย แต่เกรงเด็กๆมันจะดูถูกเท่านั้น" เขมาวดีตาขวางเน้นเสียงพูด

"ก็ได้" บารมีพูดอย่างหน้าเฉย เมื่อเธอไม่ปรารถนาฟัง ฉันก็ไม่ปรารถนาจะพูดเหมือนกันเรามันแก่แล้ว ควรหาความสงบดีกว่า เพราะทางสงบเป็นทางแห่งสันติ" แล้วหันหน้าไปประทับเสียงเอาแก่เขมาวดีว่า "ดังนั้นมิใช่หรือ?"

เขมาวดีหน้าเข้ม "ไม่รู้ไม่ชี้"

บารมี "เถอะน่ะ"

เขมาวดี "ทำเหมือนเด็กลอกคราบ เกลียดเสียยิ่งกว่าไส้เดือน"

บารมี "ฉันเห็นเธอชวนเข้าวัดเข้าวา ทำไมจึงเกลียดสันติเล่า"

เขมาวดี "สันติ ฉันไม่เกลียด แต่ฉันเกลียดความเป็นทารกของคุณ"

"นี่เอาผู้ใหญ่เป็นเด็กเสียแล้วหรือแม่คุณ" บารมีแย้ง

"แน่นอน พ่อตัวดี ฉันจะทำบุญสุนทานอะไรไม่ได้ คอยแต่เสียดสีขัดขวางเหมือนพระยามาร" เขมาวดี

"ก็ดีเหมือนกัน" บารมีคราง "ถ้าฉันเป็นชั้นพระยา"

เป็นแน่ๆพระยามาร เป็นพระยาได้เพราะความชั่ว มีนรกเป็นสมบัติ เขาจารึกชื่อด้วยหนังสุนัข เพราะเป็นพระยามารคอยรังควานความสุขของคนดี" เขมาวดีชี้แจง "คงสมใจแล้ว"

"เป็นพระยามารได้เฉพาะฉันเท่านั้นหรือ" บารมีถาม

"ทั้งหมดนั่นแหละ" เขมาวดีสาดเสียงใส่ด้วยอารมณ์ฉุน

"ถ้าอย่างนั้นไม่เป็นไร เมื่อได้เธอไปเป็นเพื่อนด้วย เพราะเธอพูดว่าทั้งหมด" บารมีพูดช้าๆ

"เรื่องอะไร ที่ฉันจะต้องเป็นมารร่วมกับคุณ ฉันเสียหายอะไร" เขมาวดีถลึงตาถาม

"เรื่องขึ้นเสียงเอากับฉันน่ะซิ จะเรื่องอะไร ?" บารมีอมยิ้ม

ฉันยอมเป็นมาร แต่เป็นมารดาของลูก ไม่ใช่มารสารเลวเช่นคุณ" เขมาวดีย้อนเอาด้วยโทสะ

จะเป็นมารดาหรือแมงดา ฉันไม่รังเกียจทั้งนั้น ขอให้เป็นเพื่อนร่วมชั้นกับฉันก็แล้วกัน" บารมีตอบเอาเรื่อง

"โธ่ย ขอให้ไกลตั้งแสนโยชน์" เขมาวดีฉุนจัด

"จะหนีไปไหน ฉันตรวจน้ำตามทุกคราวจะพ้นหรือ" บารมีแย้ง

"คนหน้าด้าน เขาหนีแล้วยังจะมาตาม" เขมาวดีพูดไม่ตรงกับความจริง "เวรกรรมจริงๆ" แล้วย้อนถามว่า "เมื่อไรคุณจะไปเยี่ยมโรงพยาบาลสงฆ์อีก"

"ชักท้อเสียแล้ว ฉันคิดว่าไปโรงพยาบาลอื่นดีกว่า" บารมีพูดอย่างท้อใจ

"นี่แหละพระท่านว่า รู้มากยากนาน อะไรเล่าทำให้คุณท้อใจ การบำรุงภิกษุไข้นั้น พระพุทธเจ้าตรัสไว้ในมหาวรรคแห่งพระวินัยว่า ผู้ใดบำรุงภิกษุไข้ผู้นั้นชื่อว่าบำรุงตถาคต" เขมาวดีพูดแนะนำ

บารมี "เธอน่ะ ดีกรีแก่ขึ้นทุกวันๆ เห็นจะไม่แคล้ว" "สันติวรบท" แน่ จะไปก็ไปเถอะ ขอเตือนว่า อย่าลืมเพื่อนคู่สุขคู่ทุกข์เสียเล่า เหลียวหลังดูบ้าง แม้จะไม่ออกปากชวน เพียงแต่ชายตาชวนก็เอา"

เขมาวดี "คงชวนแน่ๆ เมื่อขยันแส่หาเรื่องเช่นนี้น่าชวนนักนี่ คุณอย่าชักใบให้เรือเสียเลย จัดแจงเตรียมตัวไปโรงพยาบาลสงฆ์เถิด"

ทั้งคู่เที่ยวตระเวนไปรอบๆโรงพยาบาลสงฆ์ เขมาวดีศรัทธากล้า กว่าจะกลับก็สิ้นโคคา-โคลาไปตั้งโหล บารมีคิดว่า "เราซิกระหายน้ำคอแห้งผากจะยื่นให้สักขวดก็ไม่มี ส่วนภิกษุไข้นอนอยู่แท้ๆ นอนในร่มด้วยไม่มีทีท่าว่าจะกระหายน้ำ เขมาวดีเอาไปถวายเรื่อยๆ "จึงพูดทีเล่นทีจริงว่า" ฉันอยากจะเจ็บบ้าง เพราะเห็นว่าสบายดี"

"สบายดีอย่างไร การนอนเจ็บ" เขมาวดีถามอย่างแปลกใจ

นอนนั่ง นั่งนอน ก็มีคนเอาของมาให้ฉัน" บารมี "ไม่ต้องทำอะไรก็ได้ฉัน"

ให้จริงหน่อยเถอะ ถ้าคุณบวชได้ ฉันจะให้ดื่มวันละโหลๆ' เขมาวดีพูดด้วยอารมณ์เบื่อ

"อย่าให้ถึงโหลเลยแม่คุณ วันนี้เพียงขวดเดียวก็พอ แก้กระหายเสียก่อน เมื่อบวชแล้วจึงค่อยพูดกันเรื่อนโหล' บารมีออดแล้วยกขวดขึ้นดื่มอย่างกระหาย

เขมาวดี "นี่คุณ เราควรบำรุงภิกษุไข้ สงสารท่าน"

บารมี "ก็ควรสงสาร แต่ฉันขอเตือนว่า พระพุทธเจ้าทรงสรรเสริญวิจัยทาน เธอควรตรองให้มากการทำบุญสุนทานควรเลือก ฉันคิดว่าควรไปบำรุงโรงพยาบาลอื่นๆดีกว่า"

เขมาวดี "นี่คุณเป็นอะไรขึ้นมา จึงรังเกียจพระ"

บารมี "ขึ้นชื่อ พระ ฉันไม่รังเกียจ แต่ฉันรังเกียจคนที่แสดงความเป็นสมณะเพียงเพศ แต่ความประพฤติไกลจากความเป็นสมณะ ถ้าโดนอย่างที่ว่า เท่ากับเรามอบอาวุธลับให้แก่โจรปล้นพระพุทธศาสนา และศรัทธาไทยของประชาชน บาปจะตกอยู่กับผู้ให้"

เขมาวดี "ถ้าอย่างนั้น เราเห็นจะไม่ต้องทำบุญกันละ คุณคิดให้ดีมันคนละเรื่อง ชั่วช่างชีดีช่างสงฆ์ มิใช่หรือ"

"บารมี ระวังให้ดีนะ เธอน่ะแสดงลวดลายเป็นนักปราชญ์มากนักฉันเกรงว่าไม่นานจะกลายเป็นเปรตไป เราจะรู้ได้อย่างไรว่า พระพวกนั้นมาดีมาร้ายอย่างไร ใครจะรับรอง มาอยู่กันตามลำพังเช่นนี้ อาจประพฤตินอกรอยสมณะก็ได้ เวลาดึกพ่อหนีเที่ยวใครจะไปรู้ จะประพฤติอนาจารอย่างไรก็ไม่มี

ใครทราบไว้ใจได้หรือ กว่าจะทราบความจริงก็ตายไปค่อนตัว ฉันเกรงดังนี้ มิใช่กลัวบุญอะไร"

"รู้มากยากนาน โบราณว่า" เขมาวดีเปรยออกมา "คุณดีราคาเกินไป โรงพยาบาลสงฆ์คืออกจะตายไป เขามีคณะกรรมการทั้งคฤหัสถ์ทั้งบรรพชิตควบคุมดูแล เขาจะยอมให้เสียชื่อโรงพยาบาลนั้น ย่อมเป็นไปไม่ได้"

"ฉันได้ทราบว่า เวลาจะรับตรวจโรคต้องนำหนังสือสุทธิมาแสดง หรือมิฉะนั้นก็ต้องมีผู้รับรองจึงจะรับเข้ารักษาในโรงพยาบาลต่อไป คุณมารังเกียจพระป่วยไข้ซรอยว่าเมื่อคุณบวชนั้น คงประพฤตินอกรีตนอกรอย เช่นกินข้าวค่ำ ดื่มสุราและเมรัย หนีเที่ยวเกี้ยวผู้หญิง ซำซองอย่างเลวทรามมาแล้วกระมัง คุณจึงคิดว่า พระคณะนี้เป็นเช่นเดียวกับคุณ จึงรังเกียจพระอาพาธในโรงพยาบาล คุณจงแน่ใจเถิดว่า พระที่อาพาธอยู่ในโรงพยาบาลนี้ คงไม่เลวเหมือนเมื่อคุณบวชแน่"

บารมี "ก็เรื่องอะไรของเธอเล่า จึงมาแว้งเอาฉัน หน้าที่ของมันๆ ฉันรู้ดีไม่ต้องยื่นปากมาว่า"

เขมาวดี "รู้อย่างไร ที่คุณว่ารู้ดี"

บารมี "รู้ว่าเมื่อบวชแล้ว - กินข้าวค่ำไม่ได้ คือว่าเวลาวิกาลเลิกบริโภคอาหารทุกชนิด สุราเมรัยดื่มไม่ได้ ห้ามเที่ยวในที่เป็นอโคจร คือไม่ควรไปในสถานที่อันไม่สมควร เล่นหมากรุกสกาไม่ได้ เพราะการละเล่นทุกชนิดเป็นของไม่ควรที่บรรพชิตผู้บวชในพระพุทธศาสนาจะพึงกระทำ ผู้ใดทำผู้นั้นชื่อว่าบวชทำลาย ไม่ควรบริโภคสิ่งของที่เขาให้ด้วยศรัทธาเพราะเป็นคนทุศีล บรรพชิตทุศีลท่านกล่าวว่า บริโภคก้อนเหล็กแดงอันโชนด้วยไฟเสียดีกว่าบริโภควัตถุที่เขาถวายด้วยศรัทธา ฉันก็รู้อย่างนี้ ดีกว่าที่เธอรู้"

เขมาวดี "เมื่อคุณรู้อย่างนี้ ทำไมคุณรังเกียจพระผู้อาพาธ"

บารมี "ฉันไม่รังเกียจ แต่ฉันยังไม่แน่ใจ ท่านจะละเลิกความไม่ดีดังกล่าวแล้วได้หรือไม่ ถ้าเลิกไม่ได้เราก็จะหาทางเสียสละไปทางอื่น ไม่ควรจะมาสร้างบาปในโรงพยาบาล"

บารมี "หากภิกษุสามเณรรูปใดฉันอาหารในเวลาวิกาล ดื่มสุราเมรัยโดยอ้างเป็นกระสายน้ำยาเล่นหมากรุกสกาโดยมารยามาป่วย พอตกดึกหนีไปก่อกรรมลามกผิดสมณะวิสัย กลางวันทำมารยาว่าเป็นไข้ ถ้าเราบำรุงภิกษุผู้มากไปด้วยเล่ห์กลเช่นนี้ ก็คือว่า เรามาสร้างบาปนั่นเอง"

เขมาวดี "อย่างที่คุณว่านั้น ไม่มีในโรงพยาบาลสงฆ์แน่ ฉันรับรองเว้นไว้แต่คุณมาบวชนั่นแหละรับรองไม่ได้ เพราะรู้เช่นเห็นใจเสียแล้ว เขาว่าหมูต้องกินคูถนั้นต้องแน่นอน"

บารมี "เกิดมาเป็นนายบารมีนี่ช่างไม่มีอะไรดีเสียเลย เธอมีอะไรเป็นเครื่องพิสูจน์เล่าว่าต้องแน่นอน"

เขมาวดี "ตัวอย่างท่วมหลังช้าง เขาว่าคุณนั่นแหละ เมื่อบวชจีบเป็นที่หนึ่ง จีบจนหาวัดอยู่ไม่ได้ พระที่ดีท่านไม่บวชอย่างคุณหรอก ท่านบวชแล้วก็เรียนศึกษาท่านรู้สิกขาวินัยดี ท่านไม่ประพฤติอนาจารประจานพระศาสนาดังคุณดอก"

บารมี "ไม่ควรพูดดังนั้น"

เขมาวดี "หรือไม่จริงเล่า ไส้กี่ขดๆ ฉันรู้ดี หรือจะเถียง"

บารมี "ไม่เถียงๆ แต่ไม่ควรพูด"

เขมาวดี "ทำไมเล่า หรือฉันพูดไม่จริง"

บารมี "เธอพูดจริง แต่ไม่ควรเอาความจริงมาพูด เวลานี้ฉันดีแล้วเห็นความบกพร่องมานาน แม้เป็นฆราวาส ฉันก็ไม่ละเมิดศีลธรรม เธอก็ทราบดีอยู่แล้ว"

เขมาวดี "เลิกได้เพราะฉันดอก ไม่ใช่เพราะศรัทธาของคุณ หัวใจของคุณนั้นต่ำทรามมาก นี่ดีแต่ลูกเต็มบ้านหลานเต็มเมืองจึงสงบอยู่ได้"

บารมี "เถอะ ฉันยอมแพ้ พอทีแม่คุณ พูดทีไรลำเลิกความหลังทุกคราว ฉันยอมแพ้ การชนะผู้หญิงนั้นไม่มีเกียรติคุณอะไรดอก ฉะนั้น ฉันยอมแพ้"

เขมาวดี "สันดานของคุณเป็นดังนี้เสมอ แพ้ชวนตีทุกคราว อันจะยอมแพ้สมบูรณ์เยี่ยงสุภาพบุรุษเขาแพ้กันนั้นไม่เคยมีในสันดาน" เสียงแข็งเข้าใส่ "ฉันก็คิดเหมือนกันว่า การเอาชนะผู้ชายโดยความดีนั้น ถือว่าเป็นเกียรติอย่างสูงของผู้หญิง" ต่างคนต่างอึ้งอยู่สักครู่หนึ่ง เขมาวดีพูดต่อ

"คุณควรปลงใจเสียเถิดว่า ของที่เราเสียสละแล้ว เราเผามัจฉริยะด้วยไฟ คือตะบะ สิ่งที่เราเสียสละนั้น เรายังมองเห็นด้วยใจรัก สิ่งที่เรามองเห็นด้วยใจ นั้นและเป็นของเราๆ สิ่งที่ยังมองเห็นด้วยตา เช่นเคหสถานนี้ ไม่ใช่ของเรา เมื่อเป็นดังนี้จะมีอะไรเล่าที่เราควรลังเลใจ"

บารมี "ไป ไป ไปสู่สถานที่ๆ เธอเห็นสมควร"

เขมาวดีกับนายบารมี เที่ยวตระเวนไปตามโรงพยาบาลหลายแห่ง ได้อุปการะโรงพยาบาลตามกำลังทรัพย์และศรัทธาด้วยประการดังนี้

△

บทที่ ๓

การกลับใจ

ล่วงมาแล้วหลายวัน นายบารมีสังเกตเห็นเขมาวดีคู่ยากมีอารมณ์สงบ จึงเมียงเข้าประจบภรรยาอย่างคนแก่สนทนากับคนชรา นั่งเรียบร้อยแล้วนายบารมีพูดตัดไฟต้นลมอย่างหน้าเป็น

บารมี "เช้าวันนี้อากาศโปร่งดีมากนะเขมาวดี มีลมน้อยๆแสงแดดอ่อน เด็กๆไปโรงเรียนมีแต่เราสองคนตายาย ช่างสงบเงียบจนวังเวงใจ ในลักษณะนี้อารมณ์ในอดีตปรากฏในดวงใจอย่างใสแจ๋ว"

เขมาวดีอารมณ์เย็นพูด "อีกไม่กี่วันก็จะตายแล้ว อะไรๆก็ไม่ใช่ของเรา คุณระลึกถึงอารมณ์ในอดีตด้วยเป็นห่วงสมบัติหรือ"

ก็เป็นธรรมดาของโลกิยชน ฉันรู้ดังเธอรู้ แต่ความจริงมันปฏิเสธไม่ได้" บารมีระบายความจริง

เขมาวดี "แม้กระนั้น กัลยาณชนท่านก็พยายามเพื่อปฏิเสธ เราก็แก่ลงทุกวัน แม้เราจะเป็นห่วงอย่างไรก็ปกครองต่อไปไม่ได้ จะมานั่งห่วงเพื่อประโยชน์อะไร"

บารมี "สมบัตินั้นก็ไม่เป็นห่วงเท่าไรนัก คิดถึงความลำบากของลูกหลาน"

เขมาวดี "สิ่งทั้งหมดย่อมเป็นไปตามพรหมลิขิต ฉันคิดว่าทุกคนที่เกิดมา วาสนาฝ่ายดีและชั่วย่อมเตรียมตัว เพื่อรับรองชตากรรมของทุกคนไว้เรียบร้อยแล้ว"

บารมีถอนใจยาว ทอดสายตาไปไกลดวงใจอลเวงไปตามกระแสจิต คิดถอยหน้าถอยหลังในการจะกำจัดอุปาทาน เพื่อยึดเอาอุเบกขา บางขณะจิตดวงใจของเขาก็สารภาพกับความจริง บางขณะก็สลัดทิ้งความจริงเสีย ยึดมั่นในความไม่จริงว่าเป็นของจริง พูดกับเขมาวดีว่า "ฉันเห็นเขมาวดี สนใจในการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ เมื่อก่อนนั้นฉันตำหนิเธอว่า "คลั่งศาสนา" เที่ยวแส่ไปวัดโน้นวัดนี้ สมาคมโน้นสมาคมนี้"

"บัดนี้ฉันคิดได้ว่า ความเจริญของโลกหรือธรรมขึ้นอยู่กับการสงเคราะห์ช่วยเหลือ การที่เธอสงเคราะห์ผู้อื่นเพื่อความสุขและสดวกแก่เขา ก็คือเป็นการ

สงเคราะห์ตัวเองโดยความจริง ฉันคิดได้ว่า เมื่อเรายังกำลังเป็นหนุ่มสาวเคยไปเที่ยวถ้ำ น้ำหยดจากยอดเขาลงในถ้ำ หยดแหมะ ๆ จนหินเป็นบ่อ หยดมาสักกี่ร้อยกี่พันปีเราก็ไม่ทราบ น้ำหยดอยู่ที่เดียว ไม่แปรไปที่อื่น อันนี้ก็ได้แก่ผลความดีความชั่วไม่แปรเป็นอย่างอื่น ย่อมให้ผลเหมือนน้ำที่หยดลงที่เดียวฉะนั้น"

"เมื่อเห็นความจริงโดยเปรียบเทียบเช่นนี้ ก็เป็นการสมควรที่จะแสวงหาสิ่งอันเป็นสาระแก่เราต่อไป พระพุทธเจ้าตรัสว่าไม่สมควรประมาทในบุญกิริยาคือการบำเพ็ญความดีทั้งหลาย เพราะสุขขึ้นอยู่กับบุญ ทุกข์ขึ้นอยู่แก่บาป"

เขมาวดีปลื้มใจ ยกมือไหว้พูดว่า "ทรรศนะของคุณ เขมาวดีรู้สึกปลื้มใจเหมือนคนไข้หนักเห็นหมอวิเศษ เมื่อก่อนฉันแนะนำให้คุณบำเพ็ญกุศล คุณทำอิบัคอิโรย เวลานี้เห็นแล้วซิว่า จะไม่มีเวลารับประทานแล้ว จึงเดือดร้อนใจขึ้นมา แต่ก็ยังดีที่กลับตัวได้ ฉันขออนุโมทนาต่อไปคงเลิกข้อนขอดพระแน่"

บารมี "ฉันไม่เคยข้อนขอดพระเลย พูดออกไปด้วยความรู้สึกเช่นนั้น ฉันจะเสียเงินทั้งที อะไรจะไม่ให้โอกาสฉันพูดบ้างเทียวหรือ จะให้ฉันหลับตาคลำช้างนั้นมันเกินสมัยมิใช่หรือ"

เขมาวดี "ใครบอกคุณว่าเกินสมัย ไม่เคยเกินสมัย เหมาะสมัยเสมอคุณลองเอาผ้าเท้าตรองดู อันคนหลับตาคลำช้างนั้น ถ้าถูกอวัยวะส่วนใดส่วนหนึ่งของช้าง ก็ควรภูมิใจว่าคลำถูกช้าง ฉันเกรงว่าจะไปคลำถูกสุนัขเข้ามากกว่า แม้ลืมตาคลำ"

บารมีถอนใจยาว "เขมาวดีของฉันนี่น่าอัศจรรย์มาก ไปเอาคำพูดมาจากไหน ยอมจำนนเป็นอันว่าฉันไม่ต้องเถียง ฉันเฝ้าคิดมานานแล้ว ฉันเห็นเขมาวดีบ้อยอปอบั้นภิกษุนัก เธอเห็นความดีอะไรของท่าน จึงศรัทธาไม่ถอยสมณะในทรรศนะของเธอดีอย่างไรหรือ?"

"ฉันไม่เคยคุยว่าฉันดี ผู้ห่มผ้าเหลือง เที่ยวเร่ขายพระเครื่องรางตามท้องสนามหลวงนั้น ชรอยจะเป็นชนิดอรหันต์ของแม่เขมาวดี"

เขมาวดีฉุนจัด "อย่ายกเอามาพูด ชนิดนั้นฉันไม่ปรารถนาแม้แต่ให้ขึ้นบ้าน ฉันว่าพระที่ดี และพระที่ทุพพลภาพอยู่โรงพยาบาลควรสงสาร ควรอนุเคราะห์"

บารมี "พระที่ดีของเธอนั้นมีคุณสมบัติอย่างไร ลองขยายออกมาบ้าง สมณะของเธอมีศีลอย่างไร มีอาจาระอย่างไร ฉันถามเธอจงชี้แจงมา"

เขมาวดีเมื่อจะประกาศคุณของพระพุทธเจ้า และคุณของพระพุทธสาวก อันยังนายบารมีให้ชื่นชมด้วยถ้อยคำตามคาถา เรื่องนางสุภัททาในพระธรรมบท ภาค ๖ ว่า

"สมณะเหล่าใด มีอินทรีย์สงบ มีใจระงับ การเดิน การยืน เรียบร้อย มีดวงตาทอดลง มีปกติ พูดพอประมาณ สมณะของฉันเป็นเช่นนี้

กายกรรมของสมณะเหล่านั้น สอาด วจีกรรมไม่มัวหมอง มโนกรรมหมดจดดี สมณะของฉันเป็นเช่นนี้

สมณะเหล่าใดไม่มีมลทิน ผ่องใสเหมือนสังข์ที่ขัดแล้ว สะอาดทั้งภายในทั้งภายนอก สมบูรณ์ด้วยธรรมอันบริสุทธิ์ สมณะของฉันเป็นดังนี้

สัตวโลกลืมตัวเพราะได้ลาภ โศกเศร้าเพราะเสื่อมลาภ พวกสมณะดำรงอยู่ในอารมณ์เดียว เพราะได้ลาภและเสื่อมลาภ

สัตว์โลกปลื้มใจเพราะได้ยศ เสียใจเพราะเสื่อมยศ พวกสมณะไม่หวั่นไหว เพราะได้ยศและเสื่อมยศ

สัตวโลกเหิมใจเพราะได้สรรเสริญ เศร้าใจเพราะถูกนินทา พวกสมณะมีดวงใจเสมอกัน ในเพราะคำนินทาและสรรเสริญ

สัตวโลกลืมตัวเพราะได้สุข ระทมโศกเพราะได้ทุกข์ พวกสมณะไม่หวั่นไหว ในเพราะได้สุขและประสพทุกข์

บารมี "คุณสมบัติของสมณะที่เขมาวดีนำมาแสดงนี่น่ะ เธอพบบ้างหรือยังในชีวิตของเธอ"

เขมาวดีอารมณ์ขุ่น "พบ ๆ ๆ จ้ะ พบมามาก คุณจะถากฉันด้วยลิ้นไปถึงไหน ฉันเห็นพระท่านดีทั้งนั้น ไม่เคยเห็นท่านอนาจารอะไร การลับหลังนั้น ใครจะไปรู้ไปเห็น กรรมอยู่กับคนทำ คุณจะเก็บมาให้หนักใจทำไม เปลืองความคิด"

บารมี "ฉันต้องคิด เพราะฉันจะต้องเสียสละเงินบำรุงเพื่อการกุศล ฉันอยากได้อานิสงส์มากๆ จึงต้องคิดมาก"

เขมาวดี "เลือกนักมักได้แร่ โบราณว่าดังนั้น"

บารมีต่อ "และโบราณท่านกล่าวไว้ว่า ผู้หญิงนั้นไม่มีธาตุเหตุผล คือว่าเหตุผลไม่คำนึงถึง"

เขมาวดี "พูดว่าไง พูดใหม่ ฟังไม่ถนัด" ถลึงตาเอานายบารมี

บารมี "เหตุผลของผู้หญิงนั้นแม้ไม่มีธาตุ ก็มีลักษณาการน่ารักน่าฟังและน่าเชื่อถือ ดีกว่าธาตุผู้ชายที่เต็มไปด้วยเหตุผล"

เขมาวดี เสียดายแก่เสียแล้ว หาไม่จะลองแก้ฝีปากอันเผ็ดร้อนของคุณหูบ้าง" แล้วย้อนถาม "คุณจะตกลงใจอย่างไร จงแจ้งความจริงออกมา"

บารมี "ฉันเหมือนคนตาบอด แล้วแต่เธอจะนำไปแนวไร เมื่อเธอเห็นดี ฉันก็เต็มใจเห็นชอบด้วย

ถูกนายบารมีหยอดเข้าทำนองนี้ ดวงใจของเขมาวดีก็ลดจากอาการตึงเครียด ยิ้มพูดว่า "ตกลงไปบำรุงโรงพยาบาลทุกแห่งภายในพระนคร" แล้วร่วมกันบำเพ็ญกุศลตามอัธยาศัย

หลายเดือนต่อมา บารมีพูดด้วยความเบิกบานใจว่า "แม่เขมาวดี ฉันขอบคุณเธอมาก ที่ได้เหนี่ยวรั้งฉันมาบำเพ็ญประโยชน์ให้แก่ผู้ทุพพลภาพ ณ โรงพยาบาลหลายแห่ง ฉันเพิ่งมารู้สึกสบายใจเมื่อได้มาบำเพ็ญกุศลเป็นประโยชน์แก่ผู้ทุพพลภาพ ไม่เสียทีที่เกิดมาแล้วได้ให้ความสุขแก่คนอื่น"

เขมาวดี "คุณไม่ต้องมาขอบคุณยอคุณก็ได้ เขมาวดีไม่ได้คิดอะไร และขอมยินดีรับว่า การที่คุณบำเพ็ญประโยชน์ให้แก่ผู้อื่นเช่นนี้ เป็นการขอบคุณฉันอย่างสูงแล้ว เขมาวดีจะไม่ดีใจอย่างไร ในเมื่ออ่านพระพุทธภาษิตว่า **สุขสฺส ทาตา เมธาวี สุขํ โส อธิคจฺฉติ** ปราชญ์ผู้ให้ความสุข ย่อมได้รับความสุข เมื่อเราต้องการความสุข ก็ต้องให้ความสุขแก่ผู้อื่น"

จำเดิมแต่นั้นมา คู่ภริยาสามีได้บำเพ็ญประโยชน์แก่ผู้อื่นด้วยการเสียสละอย่างสูง อาศัยศรัทธาอันประกอบด้วยญาณะ ด้วยประการฉะนี้.

ขอสันติจงมีแด่สรรพสัตว์

ปัญญาเกินสติ

คืนวันนั้น คือคืนที่ข้าพเจ้าจะเล่านี่แหละ เวลาประมาณ ๒๒.๐๐ น. ศิษย์ข้าพเจ้าสรงน้ำแล้วเหลือบเห็นต้นโกศลในกระถาง ซึ่งตั้งอยู่ตรงระเบียงกุฏิ ใบตกเฉา เหมือนคนหิวข้าวจัดๆ ข้าพเจ้ารู้สึกว่าต้นโกศลแสดงอาการฟ้องว่าลูกศิษย์ขาดความขยันเสียแล้ว เด็กลูกศิษย์คนหนึ่งกำลังจะปิดประตูข้างนอก ข้าพเจ้าเรียกมา ครั้นจะดุว่าเธอในเวลานั้นก็เท่ากับก่อไฟกลางดึก เห็นว่าจะไม่นุ่มนวล จึงบอกว่า

"ชัย เธอลองวิจัยดูโกศลต้นนี้ทีว่า มันเป็นอะไร จึงทำท่าจะตาย" แล้วข้าพเจ้าก็เข้าห้องเพื่อจะไหว้พระสวดมนต์ พอนั่งและหยิบธูปเท่านั้น เจ้าชัยของข้าพเจ้ารายงานผลว่า "ท่านครับ ดินมันจืดต้องเปลี่ยนดินใหม่ครับ" พอข้าพเจ้าได้ฟังเลยเกิดอารมณ์ขันขึ้นมาทันที จึงบอกว่า "เธอไปดูที่ข้างล่างซิใครยังไม่นอนบ้าง บอกขึ้นมา" อีกสักครู่หนึ่งก็ได้เพื่อนขึ้นมาสองคน ข้าพเจ้าก็บอกว่า "อ้าวช่วยกันทำการวิจัยต้นโกศลต้นนั้นว่าทำไมมันถึงทำท่าจะตาย"

เมื่อข้าพเจ้าไหว้พระสวดมนต์จบ ลุกออกมานั่งที่ระเบียงห้อง เจ้าสามเกลอนักวิจัยกำลังนั่งหัวร่อกันอยู่ ข้าพเจ้าจึงถามนายเล่นห์ว่า "เป็นยังไงวิจัยแล้วหรือยัง" นายเล่นห์ตอบทันทีว่า "ดินมันเก่าครับ และมันอยู่ในร่มอากาศไม่พอ" ข้าพเจ้าถามคนต่อไปว่า "นายแป๊ะว่ายังไง"

"ดินมันเก่า อากาศไม่พอ ต้องเอาไปตั้งที่แจ้งๆ แล้วก็ขาดน้ำด้วยครับ"

ข้าพเจ้าจึงเชิญนักวิจัยชั้นยอดทั้งสามมานั่งใกล้ๆ ความจริงเธอทั้งสามนั้นเป็นเด็กที่อยู่กับข้าพเจ้าเพียงคนเดียว คือ นายแป๊ะ จบชั้น ม. ๖ ส่วนนายเล่นห์นั้น เคยมาอยู่พักหนึ่ง สอบ ม. ๘ ได้ สอบเข้าเรียนต่อไม่ได้ จึงกลับไปอยู่บ้าน

และกลับมาคราวนี้ก็มาเรียนกวดวิชา เพื่อสอบแข่งขันเข้าเรียนมหาวิทยาลัย นายชัยนั้นเป็นเพื่อนของนายเสน่ห์ จบชั้น ม. ๘ มาขอพักอยู่ ๓–๔ เดือนแล้ว เพื่อเรียนกวดวิชาสอบแข่งขันเข้าเรียนมหาวิทยาลัยเช่นเดียวกัน ข้าพเจ้าจึงบอกแก่เธอว่า "ความจริงฉันจะบอกนายชัยให้ตักน้ำมารด ก็จะเป็นเหมือนว่า ฉันตำหนิว่าไม่รดน้ำต้นไม้ ฉันจึงบอกทางอ้อมให้วิจัยดู มันขาดน้ำขันเดียวเท่านั้น ไม่เชื่อลองดูก็ได้" ข้าพเจ้าก็ให้คนหนึ่งในสามคนนั้นไปตักน้ำมารด ครั้นแล้วข้าพเจ้าเห็นเป็นโอกาสที่จะแนะนำเด็กสามคนนี้ แม้เป็นเวลาที่จะดึกสักหน่อย แต่ก็เป็นเวลาที่น่าจะพูดกับเธอ เสียงนาฬิกาเรือนใหญ่ในห้องโถง ดังผ่านออกมาบอกเวลาห้าทุ่ม หอเก่งซึ่งเป็นหอพัก ที่ดูตำรับตำรารวมทั้งที่นอนเสร็จ ปิดไฟหมดแล้วมองเห็นมุ้งขาวๆ ในเงามืดกางเรียงเป็นแถว เด็กส่วนใหญ่หลับกันแล้ว ทั้งสามนักวิจัยคงนั่งอมยิ้ม มองหน้ากันบ้าง ข้าพเจ้าจึงเทศน์ต่อไปว่า

"ชัย กับ เสน่ห์ เธอสองคนกำลังจะสอบเข้าเรียนในมหาวิทยาลัย ฉันมีความยินดีและพอใจที่เธอรักเรียนกัน เพราะโลกทุกวันนี้ต้องการคนมีการศึกษา ชีวิตเราจะต้องต่อสู้แข่งขันกัน สนามแข่งของชีวิตแต่ละคนต้องการความจัดเจน ความรอบรู้ เหมือนนักฟุตบอลล์ นักฟุตบอลล์ที่ดีต้องมีกำลัง หมั่นลงสนามฝึก จะแข่งกับทีมไหนก็ต้องรู้กำลังความสามารถทีมของตัวด้วย มิใช่ว่าเป็นนักฟุตบอลล์แล้วแข่งได้ทุกๆทีมเหมือนเราจบ ม. ๘ แล้วอยากจะเรียนต่อในมหาวิทยาลัย เราจะต้องเพิ่มกำลังสติปัญญา ฝึกตัวให้สติปัญญาเกิด อย่าคิดว่าความรู้ ม. ๘ นั้นพอที่จะเข้าต่อสู้กับเขา การเรียนในมหาวิทยาลัยเป็นการเรียนขั้นอุดมศึกษา ผู้สำเร็จแล้วจะรับปริญญาบัตรซึ่งแสดงว่าเป็นผู้รอบรู้ ฉันฟังเขาเล่าว่าในมหาวิทยาลัย ต้องเพิ่มความอดทน ความขยันขันแข็ง ๑๐–๒๐ เท่า ต้องดูหนังสือเก่งๆ อ่านหนังสือมากๆ ฟังเรื่องราวเหตุการณ์ทั่วๆ ไปเสมอ เขียนหนังสือก็มิใช่หน้าสองหน้า มหาวิทยาลัยในอินเดียนั้น เขาว่าต้องเขียนนับเป็นสิบๆ หน้า ซึ่งแสดงว่าผู้เขียนจะต้องมีทุนสำรองในสมองมากๆ"

"สติกับปัญญาเป็นธรรมชาติที่มีอยู่ในตัวของแต่ละบุคคล ต้องหมั่นฝึกฝน จึงจะมีจะเกิดขึ้นได้ เช่นเราหัดเขียนหนังสือ เมื่อตอนเด็กๆ กว่าจะเขียน ก. ไก่ ข. ไข่ ได้แต่ละตัว ยากเย็นเหลือเกิน เดี๋ยวนี้หลับตาก็ยังเขียนได้ สติปัญญาก็เหมือนเหล็ก ถ้าปล่อยไว้เป็นแท่ง มันก็เป็นเหล็กแท่งๆ จะใช้งานได้ก็ประเภทใช้น้ำหนัก ถ้าตีออกให้บาง ชุบให้กล้า ลับให้คม ก็เป็นมีดใช้งานประณีตขึ้นได้ มีดนั้นแหละ ก็ยังต้องหมั่นลับคมจึงจะคงตัวอยู่ เหล็กก็มิใช่ว่าจะเป็นมีดได้ทุกประเภท" แล้วข้าพเจ้าก็ให้นายแป๊ะไปหยิบมีดโต้มีดบาง และมีดโกน มาวางเรียงให้ตรงหน้า บอกให้นักวิจัยทั้งสามพิจารณาดู

"ฉันบอกว่า สติกับปัญญาเป็นธรรมชาติที่มีอยู่ในตัวของแต่ละคน แต่ก็มีไม่เท่ากัน ไม่เหมือนกันก็เช่นกับมีด หรือ นักฟุตบอลล์ ส่วนสาเหตุที่ก่อให้เกิดความแตกต่างกันนั้นก็มีหลายประการ พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่ามี ๔ ประการ คือ:—

๑. สถานที่อยู่ ถิ่นที่อยู่ของแต่ละบุคคลนั้น ถ้าในท้องที่เจริญ มีผู้มีสติปัญญา ๑ มีแพทย์ ๑ มีแม่น้ำ ๑ มีคนให้กู้เงิน ๑ เช่นนี้ก็ย่อมก่อให้เกิดสติ-ปัญญาได้ เหมือนกับเธอสามคนมาจากหัวเมือง แล้วมากวดวิชาแสวงหาความรู้ในกรุง ความรอบรู้ก็เพิ่มขึ้น มิใช่เพิ่มตรงที่กวดวิชาเท่านั้น การได้พบได้เห็นสิ่งต่างๆ ในกรุงนี้ก็เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้คนฉลาดขึ้นด้วย คนเราถึงจะมีบุญวาสนาอย่างไร จะใหญ่โตก็ภายในส่วนที่มีจำกัดเท่านั้น เช่นเธอ ถ้าอยู่ที่บ้าน อย่างสูงก็กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน หรือครูโรงเรียน เหมือนต้นไม้ที่ปลูกในกระถาง ก็ต่างกับต้นไม้ที่ปลูกลงดิน ที่ที่อยู่จึงเป็นกำลังส่งสำคัญประการหนึ่ง

๒. การคบเพื่อน เพื่อนได้ชื่อว่าเป็นกำลังที่สอง ถ้ามีเพื่อนดีก็เป็นกำลังส่งให้สูง ถ้าได้เพื่อนชั่วก็กลับเป็นกำลังถ่วงให้ตกต่ำ ถึงจะอยู่ในสถานที่เจริญ

ได้เพื่อนเลวก็ยิ่งเลวใหญ่ การคบคนในกรุงจึงต้องเลือกดูคนดีนั้น กาย วาจา ใจ ย่อมตั้งอยู่ในสุจริต "คบเพื่อนดีเป็นศรีแก่ตัว คบเพื่อนชั่วอัปรีย์จัญไร"

๓. **การครองตัว** ต้องตั้งตนของตนให้อยู่ในขอบแห่งความดี ถ้าเราไม่ระมัดระวังตัว เราก็จะล้มเอนตามกระแสคลื่นส่วนใหญ่ เพราะธรรมดา ความไม่ดีทั้งหลายแหล่นั้น มันมักเชิญชวนเรามิได้หยุด เช่นเราเรียนหนังสือ มันก็บอกว่า ไม่ต้องดูไม่ต้องเรียนมาก หรือไปดูเอาเมื่อใกล้ๆสอบ หรือคอยฟังครูอาจารย์เก็ง ชวนให้เที่ยวเตร่ เอาแต่การสนุกสนาน ดังนี้ก็เท่ากับ เราตั้งตัวเราไว้ไม่อยู่ ต้องเอนเอียงลงไปตกอยู่ในกระแสแห่งความชั่ว ถึงจะอยู่ในที่ดี มีเพื่อนดี แต่เราไม่ดีก็เอาดีไม่ได้ เราจึงต้องฝึกตัวเราให้ตั้งอยู่ในทางดี

๔. **กรรมเก่า** คือกรรมที่ทำไว้ในชาติก่อนๆ ส่งเสริมสร้างคนมาให้แตกต่างกันโดยประการทั้งปวง คนสมัยใหม่ มักไม่ค่อยเชื่อเรื่องนี้ แต่เราต้องตรองด้วยปัญญาให้ดี เช่น ลูกที่เกิดจากพ่อแม่เดียวกัน ทำไมจึงแตกต่างกัน พ่อแม่ต้องการให้ลูกไม่ดี ต้องการมีลูกหัวดื้อ ขี้โรค เจ็บออดๆแอดๆ หรือ? ต้องการลูกที่มีสติปัญญาไม่ดี ไม่มี ล้วนแต่ต้องการลูกที่เลอเลิศทั้งนั้น แต่ก็ไม่ได้สมใจนี่ก็เพราะกรรมที่แต่ละคนทำไว้แตกต่างกัน หรือถ้าจะเปรียบเทียบให้เห็นเป็นปัจจุบันก็อย่างกับ นักเรียนที่เรียนชั้นเดียวกับพวกเธอมา ตั้งแต่เข้าโรงเรียน เรียนมาอย่างเธอสักกี่คน หรือในชั้นสุดท้าย ม. ๘ นี่แหละ ว่ากันเห็นง่ายๆสอบได้กี่คน ตกกี่คน ก็ทุกคนมีเวลาเรียนเท่ากัน หรือมีเวลาเท่ากับ คนละ ๒๔ ชั่วโมงเหมือนกัน ครูคนเดียวกัน สอนพร้อมกัน แต่ผลทำไมจึงต่างกัน นี่แหละตัวกรรมที่ต่างกันละ เวลามีเท่ากัน แต่ใช้ไม่เหมือนกัน คนฉลาดใช้เวลาในการศึกษาเล่าเรียน ก็มีความรู้สอบได้ คนโง่ใช้เวลานั้นเที่ยวเตร่ ประพฤติเสเพล ก็ได้รับผลเสเพล ผู้ที่ครูสอนเอาใจใส่ฟังซักถามข้อสงสัย จดบันทึกข้อความที่ควรจด ไม่ทำลืมลือ ไม่นั่งค้านับครูในชั้นอย่างกับว่าเคารพนับถือมาก ผลก็คือได้รับความรู้เท่าที่ครูบาอาจารย์บอกเล่า

เมื่อสรุปผลปลายปี กรรมเก่าที่ทำมาในรอบปีก็สำแดงผล อย่าไปคิดว่า ผลของกรรมจะต้องไปรับเอาเมื่อตายไปแล้วเท่านั้น หรือว่าผลกรรมเก่าไม่มี ซึ่งจะเป็นการปฏิเสธความดีของตัวเอง" ข้าพเจ้าพูดคนเดียวเสียจนยืดยาว จึงตั้งคำถามว่า "หรือพวกเธอเห็นว่าเป็นอย่างไร,,

"จริงอย่างท่านว่านั่นแหละครับ นายเล่นห์ตอบ และนายสองคนก็แสดงอาการรับด้วยการยิ้มน้อยยิ้มใหญ่

"ฉันตั้งใจ จะว่าเรื่องเธอไม่รดน้ำต้นไม้หน่อยเดียว แต่เธอก็สร้างเหตุมานิมนต์ฉันเทศน์เสียกลางดึก ฉันนึกจะพูดแต่เรื่องสติปัญญา ก็เลยเลอะมายกใหญ่ขออีกนิดเดียว" ข้าพเจ้าหยุดยกแก้วน้ำขึ้นดื่ม เอนหลังพิงหมอนนิดหนึ่ง เขาทั้งสามเกลอ ดูอาการว่าตายังสว่างพอที่จะให้ข้าพเจ้าเทศน์จนจบกัณฑ์ได้

"สติ กับ ปัญญา ต้องมีเท่าๆกัน คนมีสติมากเกินไป ทำอะไรก็ไม่กล้ากลัวผิดกลัวพลาด ค้าขายก็คิดแล้วคิดอีก กว่าจะตกลงใจ ตลาดวายเสียแล้ว คนมีปัญญามากเกินไป งานมักผิดพลาดเกินเลยไป ไม่พอเหมาะพอดี ไม่รู้ว่าควรหรือไม่ควร อย่างกับเธอวิจัยกันนั่นแหละ ปัญญามันมากไปหน่อย ถ้าฉันปล่อยเธอพรุ่งนี้ เธอคงจะต้องขุดต้นออก หาดินมาใส่ใหม่ เพิ่มงานที่ไม่ควรเพิ่ม มิหนำซ้ำจะยกของฉันไปตั้งไว้กลางแจ้งเสียอีก เลยผสมผเสตายกันพอดี ถ้าเธอมีสติคิดหน่อยหนึ่ง หรือสังเกตไว้บ้าง จะเห็นว่ามันตั้งมาตั้งนานก่อนเธอมาอยู่ ทำไมมันจึงเพิ่งมาเป็นไข้วันนี้ ดินอะไรมาจำเพาะจืดตอนดึกๆ อากาศก็ช่างพอเหมาะมาขาดเอาวันนี้ พอฉันใช้สำนวนหน่อยเดียว เธอก็เลยแสดงปัญญาเสียยกใหญ่ ดีเหมือนกัน ฉันจะได้เทศน์ตอนดึก นี่แหละเธอจะเป็นบัณฑิตกันข้างหน้า หรือถึงจะไม่เป็นบัณฑิต ก็ควรจะลองเอาไปนึกดู จะทำอะไร ใช้ปัญญา แล้วต้องมีสติ เมื่อใช้สติ ก็ต้องมีปัญญาการได้เรียน ได้รู้ ได้เห็น การหมั่นนึกคิด ตริตรอง หาเหตุผล และการผ่านการ

ทำงานมามาก จึงเป็นการสร้างสติปัญญา โบราณจึงมีภาษิตว่า "สิบปากว่าไม่เท่าตาเดียวเห็น ...." เอาละ ดึกแล้วไปนอนได้ เขากราบพร้อมกันสามครั้ง เดินหัวร่อกันออกไป พอลงพ้นบันได เสียงเขายังขันกันอยู่ ใครคนหนึ่งยังเปรยออกว่า นึกว่าวิจัยกันจริงๆ เลยแสดงปัญญากันจนเกินสติ.

ข้าพเจ้าเล่นอเรื่องนี้ เพื่อเป็นแนวทางในการใช้สติปัญญา เพราะข้าพเจ้าเองมักจะขาดมักจะเกินอยู่เสมอเหมือนกัน.

ความคงแก่เรียน

และศิลปะและวินัย

จาก "มงคลชีวิต"

ของ พ.อ. ปิ่น มุทุกันต์

(มงคลชีวิตขั้นที่ ๗)

ความคงแก่เรียน

บาลีโคก

มงคลนี้คำบาลีพุทธวจนะว่า "พาหุสัจจะ" พอมาเจอศัพท์นี้เข้าให้รู้สึกอยากจะเล่าความหลังให้ท่านผู้อ่านฟัง เพื่อเป็นบทเรียนสำหรับท่านผู้มีงานต้องอธิบายธรรมะ จะขอเล่าเรื่องอีกเรื่องหนึ่งก่อน ______สักห้าปีมาแล้วเห็นจะได้ ข้าพเจ้าเป็นอาจารย์สอนโรงเรียนแผนที่ทหารบก ได้ออกข้อสอบธรรมะหมวดอิทธิบาทว่า "วิมังสาแปลว่าอย่างไร?" มีนักเรียนคนหนึ่งตอบว่า "วิมังสา แปลว่าไม่มีเนื้อ!" วันต่อมาข้าพเจ้าถามเขาว่า ทำไมวิมังสา เธอจึงแปลว่าไม่มีเนื้อ เขาบอกว่าเขาจำคำอธิบายไม่ได้ แต่ดูศัพท์แล้วแปลออก "วิ แปลว่า ไม่มี มังสา แปลว่าเนื้อ เพราะฉะนั้น วิมังสา จึงต้องแปลว่า ไม่มีเนื้อ" ข้าพเจ้าตรวจแล้วให้เขาผิด เพราะศัพท์ว่า "วิมังสา นี้ ที่ถูกแล้วต้องแปลว่า การพิจารณา คือไตร่ตรองด้วยปัญญา แต่ให้เขาผิดแล้วก็อดคิดไม่ได้ คิดถึงวิธีแปลบาลีของนักบาลีจำพวกหนึ่งที่เรียกว่าพวกบาลีโคกหรือบาลีนอก แปลศัพท์บาลีโดยเอา

รูปศัพท์เป็นเกณฑ์บ้าง เอาเสียงเป็นเกณฑ์บ้าง เช่นศัพท์ว่า ทุกฺขา นักบาลีโคกแปลว่า การเดินทางไกล เพราะเสียงมันบอกว่า ทุก–ขา ทุกฺขํ แปลว่าการติดคุก เพราะเสียงมันบอกว่า ทุก–ขัง นักบาลีโคกแบบนี้ ทีแรกข้าพเจ้าคิดว่าคนเขาพูดกันเล่น แต่ครั้นอยู่มาๆ เห็นนักพูดธรรมะพูดกันเป็นการเป็นงานก็มี ถึงกับเอาขึ้นธรรมาสน์ก็มี นี่เรื่องเก่าๆ.

เรื่องใหม่ๆนี้ก็มี และเป็นเรื่องเกี่ยวกับมงคลข้อนี้ด้วย คือคำว่า "พาหุสัจจะ" เมื่อคราวข้าพเจ้าอธิบายธรรมะข้อนี้ทางวิทยุกระจายเสียง ข้าพเจ้ายกคำบาลีว่า พาหุสัจจะ แปลว่าความเป็นผู้ได้ศึกษาเล่าเรียนมาก แปลแล้วก็อธิบายผลได้ผลเสียเกี่ยวกับการศึกษาเล่าเรียนต่อไปเลย ไม่ได้นึกเฉลียวใจว่า คำแปลจะเกิดปัญหา ครั้นรุ่งขึ้นไม่กี่วัน ข้าพเจ้าได้รับจดหมายจากเพื่อนนายทหารผู้หนึ่งซึ่งเป็นผู้ฝักใฝ่ทางธรรมะ ท่านทักท้วงว่าข้าพเจ้าแปลศัพท์ธรรมะผิดพลาด และว่าด้วยว่า **พาหุสัจจะ ศัพท์ก็ไม่ลึกซึ้งอะไร ไม่น่าจะแปลผิดจังๆเลย พาหุ ก็แปลว่า มาก สัจจะ ก็แปลว่า ความจริง พาหุสัจจะ ก็แปลว่า เป็นคนมีความสัตย์มาก หรือมีความจริงมาก** ท่านว่ามาอย่างนี้ พอข้าพเจ้าถูกทักก็ให้สะดุ้งในใจ ไม่ใช่สะดุ้งเพราะตัวแปลผิด เพราะที่แปลไปนั้นถูกต้องร้อยเปอร์เซนต์แล้วแต่สะดุ้งที่ใช้วิธีอธิบายธรรมะผิด คือไม่อธิบายศัพท์ประกอบด้วย ไปมัวนึกว่าท่านผู้อื่นก็ทราบกันอยู่แล้ว เลยรวบรัดตัดตอนไปเลย ข้าพเจ้ากับท่านผู้ทักท้วงได้ทำความเข้าใจกันดีแล้ว ข้าพเจ้ายอมรับผิดที่ชอบทำอะไรรวบรัดเกินไป ครั้นเขียนคำบรรยายมงคลข้อนี้ ไปนึกถึงที่ตนเองเคยพลาดมาแล้ว จึงเล่าไว้เป็นบทเรียนแก่ท่านผู้อ่าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งท่านผู้ทำงานเผยแพร่ธรรมะ จะได้ไม่ผิดพลาดเหมือนข้าพเจ้า.

คำว่า พาหุสัจจะ มูลศัพท์เดิมว่า พาหุ + สุต, สุต แปลว่าฟัง พหุ แปลว่ามาก เวลาแผลงเป็นไทยว่า พหุสุต หมายถึงคนได้ยินได้ฟังมาก ศัพท์

ว่า พหุสุตะนี้เมื่อลงปัจจัย ภาว+ตัทธิต ตามไวยากรณ์บาลีแล้ว รูปศัพท์จะแปลงเป็น พาหุสัจจะ แปลว่า ความเป็นผู้ได้ยินได้ฟังมาก.

สุต ที่แปลว่า ได้ยิน หรือได้ฟังนั้น หมายถึงการเรียนโดยตรง เพราะการเรียนสมัยโบราณใช้การฟังเป็นพื้น ศัพท์ว่า เรียน ท่านใช้คำว่า สุต เพราะฉะนั้น คำว่า พาหุสัจจะ จึงแปลให้ชัดๆว่า "ความคงแก่เรียน"

การเรียน

การเรียนดีอย่างไร? เห็นจะไม่ต้องพูดก็ได้ เพราะคนสมัยนี้รู้จักค่าของการเรียนมากอยู่แล้ว ต่างจากสมัยก่อน ซึ่งเป็นยุคที่การเรียนยังไม่เจริญ ยุคโน้นในเมืองไทยเราเองต้องเกณฑ์คนเข้าโรงเรียน คนก็พยายามหลบหนี เจ้าหน้าที่ของรัฐบาลต้องคอยติดตามตัว แต่ตกมาถึงสมัยนี้คนพยายามเข้าเรียนกันมากจนรัฐบาลเองยอมแพ้ หาโรงเรียนให้คนเรียนไม่ไหว แต่ละปีเด็กล้นโรงเรียนจำนวนมากๆ กระทรวงศึกษาต้องถูกโจมตีไม่เว้นแต่ละปี ดูๆก็ขำ เมื่อก่อนนักเรียนหลบหน้าเจ้าหน้าที่กระทรวงศึกษา แต่สมัยนี้เจ้าหน้าที่กระทรวงศึกษาหลบหน้านักเรียน ก็ดีเหมือนกัน ผลัดกันรุกผลัดกันรับ เมื่อคนเขารู้ค่าของการเรียนอยู่แล้ว ข้าพเจ้าก็ไม่จำเป็นต้องชี้แจงอะไรอีก จะขอพูดเจาะเข้าหาแง่คิดทางธรรมะเลยทีเดียว คือปัญหาที่ว่า

–เพราะเหตุใดคนเราจึงต้องเรียน?

–แต่ละคนควรจะต้องเรียนอะไรบ้าง?

และ **–แนวปฏิบัติในมงคลข้อนี้มีอย่างไรบ้าง?**

ข้าพเจ้าคิดว่า การตีปัญหาข้อนี้ให้แตกก็เห็นจะเป็นการเพียงพอ.

เหตุที่คนต้องเรียน

เอาประเด็นแรกมาว่าก่อน จำเป็นอย่างไรคนจึงต้องเรียน ความจำเป็นที่ว่านี้เราขุดเข้าถึงต้นตอของความจำเป็นกันเลยทีเดียว ส่วนความจำเป็นขั้นนอกๆ เช่นการหางานทำ การหวังยศหวังตำแหน่ง ไม่ต้องพูด เพราะทราบกันอยู่แล้ว แต่ถามไปว่าถึงว่า เกิดมาเป็นคนแล้ว ทำไมจึงต้องเรียน อยู่เฉยๆไม่ได้หรือ ?

ข้าพเจ้าจำได้ว่า ได้เคยพูดหรือเคยเขียนไว้ที่ใดที่หนึ่งแล้วว่า ในโลกที่เราอยู่นี้มีสัตว์โลกอยู่สองชนิด คือคนกับสัตว์ หรือมนุษย์ กับเดียรัจฉาน ที่นี้คนกับสัตว์นั้นมีทางได้เปรียบเสียเปรียบกันอยู่ พวกสัตว์เดียรัจฉานนั้นเกิดมาแล้วก็เสร็จเรื่อง ค่าตัวของมันอยู่ในเนื้อในหนังของมันแล้ว มันไม่ต้องทำอะไร เพียงแต่กิน ๆ นอน ๆ อยู่ก็ได้

แต่คนเรานี้เกิดมาแล้วก็ยังไม่เสร็จ ต้องตบแต่งเพิ่มเติมใหม่ ทั้งกายทั้งใจ ผมต้องตัด หน้าต้องล้าง ฟันต้องแปรง จิตใจก็ต้องแต่งเติมเสริมต่อกันใหม่ เพราะค่าตัวของคนไม่ได้อยู่ที่ขนที่หนัง แต่อยู่ที่แต่ง หากใครเกิดมาแล้วไม่แต่งอะไรเลย ก็สู้พวกนั้นเขาไม่ได้ ความเหล่านี้ว่าไว้ละเอียดแล้วในเรื่อง "พ่อ - แม่" พิมพ์รวมอยู่ในหนังสือปัญหาชาวบ้านแล้ว.

รวมความว่า คนเรานี้ เกิดมาเป็นคนแล้วก็ยังไม่เสร็จ ยังต้องแต่งอีก นี่แหละตรงที่มันเกิดความจำเป็น ให้คนต้องศึกษาเล่าเรียน.

คือคนเราทุกคนต้องการความสุขความเจริญ อยากให้ตัวเองมีความเจริญด้วย อยากให้ญาติพี่น้องของเรามีความสุขความเจริญด้วย นอกจากนี้แล้วสุภาพชนคนดี

ยังปรารถนาให้ประชาสังคมมีความสุขความเจริญอีกด้วย ความสุขกับความเจริญนี้ เป็นจุดหมายที่คนต้องการ ไม่ว่าใครจะเป็นอะไรก็เล็งไปสู่จุดที่ว่านี้ทั้งนั้น อยู่เป็นฆราวาสก็อยากได้ความสุขความเจริญอย่างชาวบ้าน บวชเป็นพระก็อยากได้ความสุขความเจริญทางนักบวช แต่รวมความแล้วก็คืออยากได้ความสุขความเจริญเหมือนกัน และเห็นจะไม่ต้องบอกก็ได้ว่า คนที่อยากได้ความสุขความเจริญทุกคนพากันเกลียดความทุกข์ความเสื่อมด้วยกันทั้งนั้น เพราะฉะนั้น คนทุกคนจึงมีธุระค้ำมืออยู่คนละสองอย่าง คือ :-

– หาความสุขความเจริญ

กับ **– ป้องกันความทุกข์ความเสื่อม**

ธุระทั้งสองนี้ เป็นธุระประจำตัวของคนทุกคน จะเรียกว่าเป็นงานชีวิตก็ได้

ทีนี้คนที่ทำธุระสองอย่างนี้ให้ได้ผลจะต้องรู้วิธีทำ ถ้าไม่รู้ทำไม่ได้ ถึงจะเดาทำได้บ้างก็เอาดีไม่ได้ งานชีวิตของแต่ละอย่าง เป็นงานที่มีเงื่อนงำสลับซับซ้อนอยู่เป็นอันมาก คนที่จะบริหารงานชีวิตได้จะต้องมีสิ่งหนึ่งเป็นปัจจัย สิ่งนั้นคือ "**ความรู้**" ๆ เป็นกุญแจไขประตูชีวิตของคน ทรัพย์ ยศ ไมตรี ชื่อเสียง และทุกสิ่งทุกอย่างที่คนต้องการ เหมือนสมบัติที่อยู่ในห้องปิดประตูลั่นกุญแจไว้หลายชั้น กุญแจประตูเหล่านั้นจะต้องไขด้วย "**ความรู้**" ใครมีความรู้ก็ไขเอาได้ ยิ่งใครมีความรู้ไว้มาก ๆ ก็เหมือนมีกุญแจหลายดอก อาจไขผ่านประตูประตูชีวิตเข้าไปหลายชั้น จะได้พบโชคลาภแห่งชีวิตเป็นอันมาก.

เมื่อคนเราจำเป็นจะต้องใช้ "**ความรู้**" เป็นลูกกุญแจไขประตูชีวิต แต่ครั้นหันกลับมามองดูในตัวคน กลับปรากฏว่า คนเราทุกคนแม้จะเกิดมาเป็นตัวเป็นตนแล้วก็ไม่มีความรู้ติดตัวมา ถึงจะมีบ้างก็เป็นเพียงอาการรู้ของจิตตามธรรมชาติเหล่านั้น รู้จักหิวข้าวแต่ไม่รู้ว่าจะหาข้าวที่ไหนมากินแก้หิว รู้จักว่าตัวเจ็บป่วยแต่ไม่รู้ว่าจะรักษาด้วยสิ่งใดตัวจึงจะหายป่วย ตกลงก็เท่ากับไม่มีความรู้นั่นเอง

เหมือนคนที่มีกระเป๋าแต่ไม่มีสตางค์ ก็ยังคงตกเป็นคนจนอยู่ดี ภาวะของคนที่เกิดมาในโลกนี้ มาในลักษณะเป็นคนจนความรู้ทุกคน ไม่ว่าลูกใครหลานใครเหมือนกันทั้งนั้น แต่คนเรามีสมบัติอย่างหนึ่งคือ "ใจ" ประจำอยู่ทุกคน และใจของทุกๆคนนั้น เป็นธาตุชนิดหนึ่งเรียกว่า "วิญญาณธาตุ" ธาตุชนิดนี้เหมาะที่จะทำให้เกิดความรู้ได้เป็นอย่างมาก การที่เรามีใจมาแต่เดิมนั้น เหมือนมีมีดที่ช่างเหล็กตีเป็นเล่มมีดแล้ว ขาดอยู่นิดเดียวยังไม่ได้ลับให้คมเท่านั้น รวมความว่า **คนเราจำเป็นจะต้องใช้ "ความรู้" เป็นกุญแจไขประตูชีวิต เราไม่มีความรู้มาแต่เดิม แต่เราก็มีโชคอยู่ ที่มี "ใจ" ซึ่งเป็นธาตุที่จะทำให้เกิด "ความรู้" ตามที่เราต้องการได้.**

พระพุทธเจ้าทรงสอนธรรมะตามเหตุผลที่เป็นจริง เมื่อคนเราต้องการความสุขความเจริญ และความสุขความเจริญนั้นจะหาได้ด้วยความรู้ เพราะฉะนั้นมงคลลำดับที่ ๗ นี้ พระองค์จึงทรงเสนอว่า พาหุสัจจะเป็นมงคล พระประสงค์ที่แท้จริงก็คือทรงแนะว่า ถ้าใครอยากมีความสุขความเจริญแล้ว ให้ศึกษาเล่าเรียนหาความรู้ใส่ตัวให้มาก.

นักศึกษาผู้ยิ่งใหญ่

ข้าพเจ้าอยากจะเน้นไว้ตรงนี้อีกหน่อย ให้ท่านผู้อ่านได้คำนึงถึงคุณลักษณะพิเศษของพระพุทธศาสนา ในทางด้านการศึกษา พระพุทธเจ้าเป็นพระศาสดาองค์เดียวในโลก ที่ได้รับการศึกษามาอย่างกว้างขวาง และทรงบัญญัติศาสนาไว้ในรูปสถาบันการศึกษาอย่างครบถ้วน พระองค์เป็นนักศึกษาผู้ยิ่งใหญ่ของโลก และทรงแนะนำศาสนิกให้บำเพ็ญตนเป็นนักศึกษา มิใช่

ผู้คอยแต่จะวิงวอนร้องทุกข์เอากับผู้อื่น ศาสนาของพระองค์เป็นศาสนาแห่งความรู้มิใช่ศาสนาแห่งความเชื่อ.

หลักฐานยืนยันมีอยู่เป็นอันมาก เท่าที่พอจะนึกและดูได้ในเวลานี้ ดังเช่น:

๑. ในพระไตรปิฎก เล่ม๑๑ปาฏิกวรรค ทีฆนิกาย พระพุทธเจ้าทรงแสดงหน้าที่อันมารดาบิดาจะพึงบำรุงบุตร มีอยู่ห้าข้อด้วยกัน ในข้อห้านั้นก็มีอยู่ข้อหนึ่งที่ทรงสอนว่า มารดาบิดาพึงให้บุตรได้รับการศึกษาวิชาความรู้.

๒. ในที่มาแห่งเดียวกันนั้น พระองค์ทรงแสดงหน้าที่ของครูบาอาจารย์กับศิษย์ไว้ ข้างละห้าข้อ ในข้อห้านั้นก็มีอยู่ข้อหนึ่งที่ทรงสอนว่า ครูบาอาจารย์พึงสั่งสอนวิชาความรู้แก่ศิษย์อย่างครบถ้วน ไม่ให้อำพราง และทรงสอนศิษย์ให้ตั้งใจรับการศึกษาด้วยความเคารพ.

๓. ในพระไตรปิฎก เล่ม๑๒ ฉักกนิบาต อังคุตตรนิกาย ทรงวางหลักคารวะไว้ คือจุดสำคัญอันทุกคนควรตระหนัก รวม๖จุดด้วยกัน ใน๖จุดนั้น มีอยู่จุดหนึ่งว่า สิกขาคารวตา ให้ตระหนักในการศึกษาเล่าเรียน.

๔. ในพระไตรปิฎก เล่ม๒๓ฉักกนิบาต อังคุตตรนิกาย พระองค์ทรงแสดงทรัพย์อย่างประเสริฐ ประจำชีวิต๗อย่าง ที่เรียกว่าอริยทรัพย์ ใน๗อย่างนั้นก็มี "พหุสัจจะ" รวมอยู่ด้วยอย่างหนึ่ง

๕. พระไตรปิฎก เล่ม ๒๔ ทสกนิบาต อังคุตตรนิกาย ทรงแสดงที่พึ่งสำหรับชีวิตจิตใจของคนไว้ ๑๐ ข้อ ที่เรียกว่านาถกรณธรรม ใน ๑๐ ข้อนั้นก็มี "พาหุสัจจะ" รวมอยู่ด้วยเหมือนกัน.

๖.พระพุทธองค์ได้ทรงวางหลักปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนไว้ว่า การปฏิบัติตามศาสนาของพระองค์ต้องดำเนินตามหลัก "ไตรสิกขา" คือ ศีล สมาธิ และปัญญา

ทั้งสามหลักนี้ที่เรียกว่า "ไตรสิกขา" ก็แปลว่า "หลักการศึกษา ๓ หลัก" ตรงตัว ผู้ปฏิบัติหลักนี้ ในชั้นต่ำเรียกว่า "สิกขกามบุคคล" แปลว่า ผู้สนใจในการศึกษา พุทธศาสนิกทุกคนต้องอยู่ในชั้นนี้ คือต้องเป็นสิกขกามบุคคล ครั้นศึกษาขึ้นไปถึงชั้นสูง พระองค์ตรัสว่า "เสขบุคคล" แปลว่านักศึกษา เมื่อศึกษาจบหลักสูตรและผ่านภาคปฏิบัติครบถ้วนแล้วท่านเรียกว่า "อเสขบุคคล" แปลว่าผู้จบการศึกษา

ส่วนพระพุทธองค์ดำรงอยู่ในฐานะ "สัตถา" แปลว่าครู.

รวมความแล้ว พระพุทธเจ้าได้ทรงวางศาสนาของพระองค์ไว้ ในรูปเป็นสถาบันการศึกษา และทรงส่งเสริมการศึกษาเล่าเรียนอย่างเต็มที่.

และบัดนี้ โลกได้พัฒนาการมาเป็นเวลานานถึง๒๕๐๐ปีเศษแล้ว นับแต่พระพุทธเจ้าทรงแสดงหลักมงคลชีวิต โปรดพิจารณาดูว่า คำสอนของพระองค์ในเรื่องนี้ได้ล้าสมัยไปตามกาลเวลาหรือไม่ ? เปล่าเลย ยิ่งนานวันเข้า คำสอนของพระองค์ ยิ่งปรากฏความจริงแน่ชัดขึ้นทุกที ข้อที่พระองค์ตรัสว่า "การศึกษาเล่าเรียนเป็นมงคล" นี้ ไม่มีใครเลยที่จะคัดค้านได้ว่า ไม่เป็นความจริง ยิ่งสมัยนี้วิทยาศาสตร์ก้าวหน้าไปมาก ความเป็นอยู่ของคนที่ไร้การศึกษายิ่งคับแคบลงไปทุกที ของที่เคยใช้คนสิบคนยก เวลานี้เขาใช้คนๆเดียว กับปั้นจั่นอันหนึ่งยกก็ได้ งานขุดตอถางป่า เมื่อก่อนใช้คนตั้งร้อยทำเสร็จในวันเดียว แต่สมัยนี้เขาใช้รถแทร็กเตอร์คันเดียวกับคนเดียวขับทำครึ่งวันก็เสร็จ ของที่เคยใช้คนห้าสิบคนหาบหาม เดี๋ยวนี้ใช้คนๆเดียวกับรถยนต์คันหนึ่ง ก็พอเหลือแหล่ สะดวกและรวดเร็วทันใจด้วย เมื่อโลกเจริญขึ้นเท่าไร คนที่ไร้การศึกษาก็หากินยากเข้าทุกที นับวันแต่จะถอยหลังเข้าป่า เพราะฉะนั้นการศึกษาจึงเป็นสิ่งจำเป็นทุกยุคทุกสมัย.

วิชาที่ควรจะเรียน

ปัญหาต่อไปมีว่า คนเราแต่ละคนควรเรียนวิชาอะไรบ้าง? ข้อนี้จะต้องย้อนกลับมาพิจารณาถึงความจำเป็นในตัวคนเราก่อน เพราะการเรียนวิชานั้นเราเรียนมาใช้กับตัว เหมือนคนเราจะซื้อเครื่องนุ่งห่ม ต้องซื้อตามตัว เนื้อตัวร่างกายของเรามันเป็นรูปยาว ๆ แบ่งออกสองท่อน ท่อนบนมีคอ มีแขน และลำตัว ท่อนล่างมีเอวมีขา รู้ว่าตัวมีสองท่อน เครื่องนุ่งห่มก็ต้องมีสองอย่าง หาซื้อเสื้อมาใส่ให้ท่อนบน ซื้อกางเกงหรือกระโปรง มาใส่ให้ท่อนล่าง จึงจะเป็นอันมีเครื่องแต่งตัวครบ เมื่อไม่ครบก็เอาดีไม่ได้ ถึงจะแต่งท่อนบนเท่าไร ๆ ถ้าท่อนล่างไม่มีอะไรเลย มันก็ดูไม่ได้อยู่เอง การเรียนวิชาหาความรู้ก็เหมือนกัน ต้องดูตัวเสียก่อน.

เราทราบกันอยู่แล้วว่า คนเราที่จะเป็นผู้เป็นคนได้ ก็เพราะมีกายกับใจ กายกับใจมันรวมกันอยู่ จึงมีผู้รับนับถือว่าเราเป็นคน เพราะฉะนั้นการครองความเป็นคนก็หมายความว่า เราครองกายกับใจไว้ เราจะทำอะไรทุกสิ่งทุกอย่างก็เพื่อของสองอย่างนี่เอง.

การบริหารร่างกายเป็นของเนื่องด้วยโลกเป็นส่วนมาก เช่น การหาอาหาร เครื่องนุ่งห่ม หยูกยา และวัตถุปัจจัยต่างๆ อันจะทำให้ร่างกายสุขสบาย แข็งแรง และมีชีวิตอยู่ได้นานๆ เนื่องจากร่างกายเป็นวัตถุธาตุของโลก ดำรงอยู่ด้วยปัจจัยอันเกิดแต่โลก และตายแล้วก็ทิ้งทับถมลงไว้ในโลก เพราะฉะนั้น งานบริหารชีวิตร่างกายทั้งสิ้นจึงรวมเรียกว่า 'คดีโลก' คำว่า คดี แปลว่าทาง, คดีโลก ก็แปลตรงตัวว่า ทางโลก.

การบริหารจิตใจ ต่างจากบริหารกายอยู่มาก เพราะใจเป็นธรรมชาติชนิดหนึ่งต่างหาก เป็นของทิพย์ สิ่งที่จะบำรุงเลี้ยงใจให้เจริญ ต้องเป็นของทิพย์เหมือน

กัน สิ่งนั้นคือธรรมะ เพราะฉะนั้น การปฏิบัติเกี่ยวกับด้านจิตใจทั้งสิ้น รวมเรียก "คติธรรม" แปลว่าทางธรรม.

ท่านผู้อ่านเห็นแล้วใช่ไหมว่า คติชีวิตมีอยู่สองคติ คือคติโลก กับคติธรรม หรือ ทางโลก กับ ทางธรรม บางคนคิดว่า ในทางทั้งสองนี้ ใครอยากเลือกเดินทางไหนก็เลือกได้ คือเอาเสียข้างหนึ่ง ซึ่งความจริงแล้ว การคิดเช่นนั้นเป็นการคิดผิด และเพราะความคิดผิดนี่เองทำให้คนเดินทางผิด ที่ถูกแล้วทุกคนก็ต้องดำเนินชีวิตควบกันทั้งสองทาง ได้ว่าแล้วว่าตัวเรามีสองท่อน เราก็ต้องแต่งทั้งสองท่อน ไม่ใช่ว่าเราจะห่อหุ้มท่อนเดียว แล้วปล่อยเปลือยอีกท่อนหนึ่ง ตาเรามีสองข้างทุกคน ควรจะต้องลืมทั้งสองตาพร้อมกันมิใช่หรือ หรือว่าใครจะเลือกลืมเฉพาะข้างใดข้างหนึ่งก็ได้?!............ก็ถ้าเช่นนั้นเรามีกายและมีใจ กายเราบริหารด้วยคติโลก ใจเราบริหารด้วยคติธรรม เราก็จะต้องเดินทั้งทางคติโลก ทั้งทางคติธรรมควบกันมิใช่รึ ? โปรดตรองดู พ่อ แม่ ครูบาอาจารย์ ท่านก็สอนไว้แล้วว่า "โลกอย่าให้ช้ำ–ธรรมอย่าให้เสีย" แต่ลูกหลานพากันหลงลืมเสียเอง คิดว่า ใครจะหาดีทางโลกก็เอาแต่โลกล้วน "ตวง"เสียให้พอ ธัมมะธัมโมไม่เกี่ยว ยกให้เป็นเรื่องของพวกหาดีทางคติธรรมไป ไปคิดเสียอย่างนี้นี่เล่า สังคมมันจึงได้ยุ่งนุงนังไม่เป็นท่า คนที่คิดอย่างนี้แหละ แม้จะรวยเป็นเศรษฐีก็ไม่น่ารัก ยิ่งรวยยิ่งน่าเกลียด แม้จะมีอำนาจวาสนาเป็นใหญ่เป็นโต ก็ใหญ่ไม่น่าเคารพยำเกรง ยิ่งใหญ่

คนยิ่งดูถูกเหยียดหยาม แม้จะมีวิชาความรู้ท่วมตัวแสนฉลาด ก็ฉลาดไม่น่ากราบไหว้บูชา ทั้งนี้เป็นเพราะทิ้งคดีธรรมเสีย มันเลยดูไม่ได้ ก็มันจะดูได้อย่างไร ตัวมีสองท่อน แต่งเสียท่อนเดียว ใส่เสื้อนอกอย่างดี ผูกเน็คไท กลัดแหนบทองฝังเพชร แต่ท่อนล่างปล่อยเปลือยตามบุญตามกรรม ใครเห็นเขาก็ว่าคนไม่เต็มเต็งอยู่ดี ตามีสองข้าง ไปหรี่ไว้ข้าง แล้วลืมข้างเดียว ใครเห็นเขาก็ต้องว่าคนตาบอดอยู่เอง ...... เช่นเดียวกัน ท่านที่รักเราครองกาย-ครองใจครองไว้สองอย่าง จะต้องคิดคำนึงถึงทั้งสองทาง จึงจะเป็นการถูกต้องคดีโลก–คดีธรรม ต้องไม่ให้เสีย

เมื่อทางที่เราจะดำเนินชีวิตมีสองทางอย่างนี้ เราจำเป็นจะต้องมีความรู้ไว้ทั้งสองทาง คือความรู้ทางโลกกับความรู้ทางธรรม เพราะฉะนั้น คนทุกคนควรจะเรียนทั้งสองทาง แต่ใครจะเรียนหนักไปทางไหนนั้นแล้วแต่ความจำเป็นของผู้นั้นเลือกเอาได้ แต่จะทิ้งทางใดทางหนึ่งเสียไม่ถูกแน่.

แม้ผู้เรียนหนักไปทางโลก ก็จะต้องเรียนเอาความแตกฉานพิเศษในแขนงใดแขนงหนึ่ง ตามความสมัครใจจะเอาดีทางช่าง ทางกฎหมาย ทางครู หรือทางใดก็เลือกเอาได้ แต่ไม่ว่าใครจะเรียนแขนงใดก็ตาม ก็ต้องเรียนทางโลกทางธรรมควบกันไว้ คนบางคนที่ศึกษาชีวิตซีกเดียว มองดูตัวไม่รอบตัว นอกจากจะทิ้งทางคดีธรรมแล้ว ยังคอยค่อนขอดคนที่สนใจทางธรรมอีกด้วย เห็นคนอื่นอ่านหนังสือธรรมะ หรือฟังเทศน์ฟังปาฐกถาธรรมะ ก็หาว่าเขาครึ หาว่าเขาเป็นคนล้าสมัย ปล่อยความคิดผิด ความเห็นผิดของตัวออกไปประจานตัวเอง มีอย่างที่ไหน คนเขามีตาสองข้าง ครั้นเขาลืมตาทั้งสองข้าง ตัวกลับไปหาว่าเขาครึ ตัวเองซิตาบอดข้างเดียวแล้วไม่อยู่ตามประสาคนตาบอด ยังหลงชมว่าตัวทันสมัย! และขอท่านผู้

อ่านที่มีใจเป็นธรรมได้กรุณาคิดดูเถิด คนที่ก่อความยุ่งยากวุ่นวายในครอบครัวก็ดี ในสำนักงานก็ดี ในหน่วยงานองค์การต่างๆ ก็ดี ตลอดจนทำให้การปกครองบ้านเมืองระส่ำระสายไปก็ดี เป็นคนประเภทไหน คนตาเดียวหรือคนสองตา?

เมื่อสรุปประเด็นที่ว่า คนเราแต่ละคนควรศึกษาวิชาอะไรบ้าง? ก็ตอบได้อย่างรวบยอดว่า คนทุกคนควรเรียนวิชาทั้งทางโลกทางธรรม จึงจะเป็นการเพียงพอสำหรับการครองชีวิต และการดำรงอยู่ในความเป็นอารยชน เพื่อความมั่นใจว่า การเรียนทั้งสองทางชอบด้วยพระพุทธประสงค์ โปรดอ่านและพินิจความในอรรถกถาต่อไปนี้ :

"พาหุสจฺจํ นาม พหุสฺสุตภาโว ฯ อตฺถโต พุทฺธวจนํ วา พาหิรสิปฺปํ วา อุคฺคณฺหิตฺวา วา สุตฺวา วา อุปฺปนฺนํ ตตฺถ โกสลฺลํ"

"ธรรมะข้อ พาหุสัจจะ นั้น ได้แก่______ความเป็นผู้คงแก่เรียนฯ หมายความว่า ความรู้ในงานแขนงนั้นๆ อันเกิดจากการเรียนหรือการฟังพระพุทธวจนะ หรือวิชาภายนอก"

คำว่าพาหิรสิปปะ ที่ข้าพเจ้าแปลว่า วิชาภายนอก หมายถึงวิชาทางโลก จากพระบาลีดังกล่าวนี้ ท่านจะทราบเจตนารมณ์ของพุทธศาสนาได้ดีว่า ชาวพุทธจะต้องศึกษาหาความรู้ทั้งทางคดีโลก ทั้งทางคดีธรรม.

แนวปฏิบัติเพื่อพาหุสัจจะ

การสร้างพาหุสัจจะนั้น คือการศึกษาเล่าเรียนโดยตรง คนที่ไม่ศึกษาเล่าเรียน ไม่มีทางที่จะมีมงคลข้อนี้ได้ แต่การศึกษาเล่าเรียนมีอยู่สองวิธี คือ:

๑. เรียนจากครู

๒. เรียนด้วยตนเอง

การเรียนจากครู หมายถึงการรับถ่ายทอดเอาวิชาความรู้จากคนอื่น ซึ่งเป็นผู้มีความรู้ เช่น อย่างการเรียนของนักเรียนในโรงเรียนต่างๆ ตลอดจนการศึกษาชั้นสูงในมหาวิทยาลัย รวมอยู่ในประเภทการเรียนด้วยครู การเรียนประเภทนี้ขึ้นอยู่กับวัยของผู้เรียน โดยปกติแล้วเราเรียนกันในวัยเยาว์ หรือปฐมวัย ซึ่งเป็นวัยที่เหมาะอย่างยิ่งสำหรับการศึกษาเล่าเรียน ส่วนผู้ที่อยู่ในวัยสูง คือโตเป็นผู้ใหญ่แล้ว การเรียนจากครูก็มีบ้างเป็นกรณีพิเศษ เป็นโชคทางการศึกษาของผู้นั้น

การเรียนด้วยตนเอง หมายถึงการศึกษาจากเรื่องราวเหตุการณ์ต่างๆ ด้วยตนเอง เช่น อ่านหนังสือ ฟังวิทยุ และการสังเกตจากสิ่งที่ได้พบเห็นทั่วไป การศึกษาแบบนี้เหมาะสำหรับผู้ที่ผ่านปฐมวัยมาแล้ว ซึ่งไม่มีโอกาสที่จะได้ศึกษาจากครู.

มงคลในพาหุสัจจะ

แต่จะอย่างไรก็ตาม คนเราทุกคนควรจะแสวงหาโอกาสเพื่อการศึกษาทั้งสองอย่าง เมื่อมีครูก็เรียนจากครู เมื่อครูไม่มีก็เรียนด้วยตนเอง วิชาความรู้ยิ่งมีมากเท่าไรยิ่งเป็นประโยชน์แก่ตนเองมากเท่านั้น และตามปกติแล้วเราจะต้องมีความรู้เกินไว้เสมอ คือ รู้ให้มากเกินกว่าธุรกิจที่ตนจะทำ เช่น รู้จักอ่านหนังสือ แทนที่จะรู้แต่ว่าพอให้อ่านออก ผสมตัวได้ ก็ให้รู้เลยไปถึงว่า อ่านอย่างไรจึงจะน่าฟัง และรู้ถึงอรรถรสของเรื่องราวที่อ่านด้วย อย่างนี้เป็นต้น เรียกว่ารู้เกิน ความรู้ที่เกินไปนี่แหละเป็น "พาหุสัจจะ" รู้มาก เรียนมาก ถ้ารู้เท่าที่ตัวจะใช้ก็ไม่นับว่าเป็นพาหุสัจจะ.

ถ้าพิจารณาในแง่ความก้าวหน้าแล้ว ความรู้ที่เกินไป *(พาหุสัจจะ)* นั่นแหละทำให้คนเราก้าวหน้าได้เหมือนข้าวเปลือกในยุ้ง ข้าวจำนวนที่เกินปากเกินท้องของคนในครัวเรือน ทำให้คนมั่งคั่งขึ้น จะทำข้าวปลูกก็ต้องใช้ส่วนที่เกิน จะซื้อจะขายก็ใช้ส่วนที่เกิน ถ้าใครไม่มีเกินไว้เลย มีพอดีเข้าปากเข้าท้องจะมั่งมีศรีสุขขึ้นไม่ได้เลย เรื่องความรู้ก็คล้าย ๆ กัน ความรู้ที่เกินไปจะส่องทางให้ก้าวหน้า เพราะฉะนั้น แทนที่พระพุทธองค์จะตรัสว่า การเรียนเป็นมงคล หรือว่าความรู้เป็นมงคล แต่ได้ตรัสว่า "**พาหุสัจจะเป็นมงคล**" พระพุทธดำรัสนี้เท่ากับตรัสว่า "**ความรู้เกินเป็นเหตุให้ก้าวหน้า**" ซึ่งเป็นพระดำรัสที่ชอบด้วยเหตุผลอย่างยิ่ง.

ด้วยคำบรรยายเพียงเท่านี้ หวังว่าทุกท่านคงจะเห็นได้แล้วว่า พาหุสัจจะเป็นศิริมงคลแก่ชีวิต.

(มงคลชีวิตชั้นที่ ๘)

มีศิลป

คำว่าศิลป เป็นคำที่ใช้กันมาก ทั้งภาษาพูดทั้งภาษาเขียน คนรู้จักกันอยู่ทั่วไป ทางราชการก็ตั้งกรมขึ้นไว้กรมหนึ่ง เรียกว่ากรมศิลปากร เป็นแหล่งกลางแห่งศิลปของชาติ แต่คำว่า ศิลป ก็ยังเกิดเป็นปัญหาขัดแย้งไม่สิ้นสุด ตำรวจจับคนขายรูปผู้หญิงไม่นุ่งผ้า เอามาตั้งข้อหาฟ้องร้องว่าขายภาพลามก แต่ฝ่ายผู้ต้องหาต่อสู้ความว่านั่นเป็นภาพศิลป์ พูดไปพูดมาตำรวจกลับจะถูกหาว่าตาไม่มีแวว เป็นอย่างนี้หลายครั้งมาแล้ว คิด ๆ ก็น่ากลุ้ม ดูภาพของกลางข้าพเจ้าก็เห็นด้วยกับตำรวจ พยายามจะดูรูปคนเปลือยให้เห็นว่าเป็นภาพศิลป ดูเท่าไร ๆ มันก็ไม่เห็น แต่ครั้นไปธุระที่กรมศิลปากร ต้นตอของศิลป ไปเห็นรูปปั้นที่อยู่หลังกรมและรูปเขียนขนาดใหญ่บนกำแพง ตรงบันไดตึกที่ทำการกรม ยิ่งรู้สึกตัวว่าโง่ลงไปถนัด เลยไม่รู้ว่าภาพศิลปกับภาพลามกต่างกันตรงไหน นี่แหละเรื่องศิลป ทั้ง ๆ ที่

งานด้านนี้มีฐานะเป็นกรม ๆ หนึ่ง ก็ยังยากแก่การเข้าใจของคนทั่วไป แต่ก็ช่างเถอะ เราลองศึกษาศิลปในทางศาสนาดูบ้าง.

ข้าพเจ้าเห็นจะไม่สบายใจ ถ้าหากไม่ได้ทำความเข้าใจกับท่านผู้อ่านเสียก่อน คือตัวข้าพเจ้ามีความเข้าใจศิลปทางโลกเพียงเล็กน้อยเท่านั้น พอเข้าใจมากหน่อยก็แต่ศิลปทางศาสนา การบรรยายมงคลข้อนี้ ก็จะบรรยายเฉพาะทางศาสนาโดยตรง จะไม่คำนึงว่าคำบรรยายจะตรงกับความหมายศิลปทางโลกหรือไม่ ข้อนี้ต้องตกลงกันไว้ก่อน ถ้าเผื่อทรรศนะเกิดขัดกันกับนักศิลปทางโลกเข้า จะได้ไม่ถูกหาว่าเดาในสิ่งที่ตัวไม่รู้.

มงคลลำดับที่ ๘ ภาษาบาลีว่า สิปปะ หมายความว่า การมีสิปปะเป็นมงคล. ปัญหาสำคัญอยู่ที่คำว่า สิปปะ ซึ่งเป็นหัวใจของมงคลข้อนี้ ข้าพเจ้าขอแยกบรรยายเป็น ๓ ประเด็นคือ:-

๑. สิปปะ คืออะไร ?

๒. สิปปะ เป็นมงคลอย่างไร ?

และ ๓. ทำอย่างไรจึงจะมีสิปปะ ?

สิปปะ – ศิลปะ

คำว่า สิปปะ เป็นภาษาบาลี ตรงกับคำภาษาสันสกฤตที่เราใช้กันในภาษาไทยว่า ศิลป นั่นเอง ในการบรรยายต่อไป ข้าพเจ้าจะใช้คำว่า ศิลป เท่านั้น เพราะเป็นคำที่คุ้นหูคนหมู่มากอยู่แล้ว.

คำว่า สิปปะ หรือ ศิลป ในมงคลข้อนี้ ท่านพระอรรถกถาจารย์ผู้รจนาคัมภีร์มงคลทีปนี ให้อรรถาธิบายไว้ว่า "สิปฺปํ นาม อนาคาริงาคาริยวเสน ทุวิธํ หตฺถโกสลฺลํ ฯ" แปลว่า "ศิลป หมายถึง 'หัตถโกศล' สองประเภท คือของ

บรรพชิตและของคฤหัสถ์" จากคำบาลีที่ยกมานี้ ขอให้สังเกตคำว่า หตฺถโกสลฺลํ หรือหัตถโกศล ซึ่งเป็นไวพจน์ของคำว่า ศิลป หมายความว่า หัตถโกศลกับศิลป มีความหมายเหมือนกัน.

คำว่าหัตถโกศล แปลว่า "**ฉลาดทำ**" แต่คำว่า ฉลาดทำนี้ทางไทยเราไม่ค่อยได้พูด ถ้าจะพูดตามภาษาไทยให้เข้าใจกันง่าย ๆ ที่ว่าฉลาดทำ ก็คือ "**ทำเป็น**" เพราะฉะนั้น คำว่า ศิลป ก็คือการทำเป็นนั่นเอง.

ในภาษาไทยเราเมื่อพูดถึงคนมีศิลป เราใช้ ๓ คำ คือคำว่า ศิลป ตรงตัวก็ใช้ เช่นคนพูดเป็นเราเรียกว่าคนมีวาทศิลป์ บางทีก็ใช้คำว่า เป็น ตรงๆ เลย เช่น คนอ่านหนังสือเป็น ขับรถเป็น เขียนภาพเป็น กราบเป็น ดูเป็น ฟังเป็น ฯลฯ บางทีเราใช้คำว่า ช่าง แทนคำว่า เป็น เช่นช่างไม้ ช่างปูน ช่างเหล็ก ช่างทอง ช่างคิด ฯลฯ ตกลงว่า คำว่าศิลป-เป็น-ช่าง ใช้แทนกันได้.

ถ้าต้องการจะเข้าใจชัด ต้องย้อนกลับไปเทียบกับพาหุสัจจะดูอีกครั้ง ในมงคลข้อที่ ๗ พระพุทธเจ้าทรงสอนให้ศึกษาหาความรู้ใส่ตัว ครั้นมาถึงมงคลข้อที่ ๘ นี้ ทรงสอนให้ทำตนเป็นคนมีศิลป แสดงว่าความรู้กับศิลปเป็นคนละอย่างแน่นอน จะเป็นอย่างเดียวไม่ได้ ถ้าเป็นได้ท่านก็ไม่ต้องสอนแยกไว้.

แล้วต่างกันอย่างไร ?

ต่างกันตรงที่ว่า พาหุสัจจะนั้นเป็นการเรียนรู้หลักวิชา รู้ว่าอะไรเป็นอะไร รู้ว่าอะไรทำอย่างไร ส่วนศิลปนี้เป็นความสามารถในทางปฏิบัติ คือเอาวิชาความรู้ออกมาใช้ให้บังเกิดผล ความรู้กับศิลปเป็นคนละอย่าง คนที่มีความรู้ก็ไม่แน่ว่าจะมีศิลปทุกคน เช่นคนรู้วิชาหุงข้าว รู้ว่าจะหุงข้าวกินก็เอาข้าวสารใส่หม้อ กรอกน้ำลงไปแล้วก็ยกขึ้นตั้งไฟ หม้อเดือดแล้วเทน้ำทิ้ง ดงเสียสักพักหนึ่ง ก็คดข้าวออกมากิน นี่หลักวิชา แต่คนรู้เพียงเท่านี้ ไม่แน่นักว่าจะหุงข้าวเป็นกินได้ทุกคน ดิบบ้าง ไหม้บ้าง แฉะบ้าง เพราะไม่มีศิลปในการหุง ฉลาดรู้แต่ไม่ฉลาดทำ

เรื่องอื่นๆ ก็เหมือนกัน จะเตะตะกร้อ จะถีบรถจักรยาน จะว่ายน้ำ ลองดูก็แล้วกันว่า เพียงแต่รู้หลักวิชาอย่างเดียวจะทำได้หรือไม่ ตะกร้อนั้นเวลาถามดูหลักการเตะก็ไม่เห็นมีอะไร พอเห็นตะกร้อกระเด็นมาก็เตะมันไปเท่านั้นเอง แต่เวลาเตะเข้าจริง เตะห้าทีถูกสักครั้งก็ดี เห็นคนอื่นถีบรถจักรยานก็ดูง่ายๆ แต่เวลาคนไม่เป็นขี่เถิบดูบ้าง ถ้าไม่ล้มหัวเข่าถลอกทำไมก็เอา ถึงการว่ายน้ำก็อย่างว่านั่นแหละ หลักก็มีว่ากระโดดลงน้ำโครม เอามือกวักน้ำเอาเท้ากระทุ่ม ตัวก็ลอยลิ่วไปตามผิวน้ำ ไม่เห็นจะยากเย็นอะไร แต่ถ้าคนไม่หัดแล้วอย่าไปอวดดีประเดี๋ยวกระโดดโครมแล้วจะเห็นแต่ฟองฟอดขึ้นมาจากใต้ท้องน้ำ กว่าตัวจะโผล่ก็อืดเป็นผีตายโหงแล้ว รวมความว่าความรู้กับความเป็นมันคนละอย่างเน่ ความเป็นนั่นแหละคือ ศิลป.

บางคนเข้าใจผิด คิดว่าความรู้กับความเป็นมีค่าเท่ากัน หรือเป็นอย่างเดียวกัน คนประเภทนี้มักจะเสีย คือเมื่อตนมีความรู้อะไรบ้างแล้วเข้าใจว่าตัวเป็น นึกว่าตัวก็มีฝีมือ เป็นศิลปินเหมือนกัน หานึกไม่ว่าศิลปินมีอยู่สองพวก คือพวกศิลปินติกับพวกศิลปินทำ พวกศิลปินตินั้นคือ เอาความรู้ของตัวไปเที่ยวติคนอื่น ไปเลหลังหนังสือระเบียบบริหารราชการแผ่นดินมาจากเจ๊กร้านโปเก ครั้นมาอ่านๆ ได้สักครึ่งเล่มค่อนเล่ม ก็นึกกระหยิ่มใจว่า ตัวเองสามารถจะเป็นนายกรัฐมนตรีบริหารราชการแผ่นดินได้ หนักเข้าบุญวาสนาไม่ถึงก็เลยบำเพ็ญตัวเป็นนักตินักด่า ติผิดๆ ถูกๆ ติกวนโมโห จนคนทำเขาไม่เป็นอันทำ เสียหายนัก เรื่องของเรื่องคือไปเหมาเอาความรู้เป็นศิลปนั่นเอง เพราะท่านแยกไว้แล้วก็ไม่ดู ลงได้เป็นคนนอกมงคลแล้ว ก็มักจะกลายเป็นคนอัปมงคลเสียให้ได้ ทำความเดือดร้อนเสียหายมากมาย.

พูดถึงเรื่องศิลปินติ ไปนึกถึงนิทานฝรั่งเข้าเรื่องหนึ่ง เป็นเรื่องขำๆ แต่สอนใจดีนัก จะเล่าสู่กันฟัง แต่เรื่องเดิมชื่อต้นไม้ฝรั่ง คือต้นโอ๊ค คนไทยส่วนมากไม่เคยเห็น จึงขอแปลงเป็นต้นไม้ไทยเสียเลย.

เรื่องศิลป็นติ

เรื่องนั้นมีว่า อีตากะทาชายนายหนึ่ง เป็นคนรู้สารพัดอย่าง แต่ทำอะไรไม่เป็น แกเข้าใจว่าตัวแกเองเป็นคนเก่งที่สุด เห็นใครทำอะไรก็ดูไม่เข้าท่าทั้งนั้น นึกติเขาไปทั่วบ้านทั่วเมือง จนผลที่สุดแกคิดว่าคนทั้งแผ่นดินสู้แกไม่ได้.

ร้ายยิ่งกว่านั้น ขณะที่แกออกจะร้อนวิชาเต็มที่อยู่นั้น วันหนึ่งแกไปนอนพักอยู่ใต้ร่มมะม่วง แกนอนหงายหน้าขึ้น เห็นผลมะม่วงเต็มอยู่บนต้น แกก็จินตนาการว่ามะม่วงนี้ต้นโตผลเล็ก ที่ฟักเขียวข้างรั้วนั้นต้นเล็กเท่านิ้วก้อยแต่ผลโต ไม่ได้ส่วนกันเลย ครั้นคิดไปคิดมาก็คิดเลยไปถึงพระเป็นเจ้าบนสวรรค์ ตำหนิพระเป็นเจ้าว่า สร้างโลกไม่ได้ความ มันผิดส่วนเอามากมาย มีอย่างที่ไหนต้น-มะม่วงต้นใหญ่โต แต่ทำผลเล็กเท่ากำปั้น ที่ฟักเขียวต้นนิดเดียว ไพล่ไปทำผลเสียเบ้อเร่อเบ้อร่า ____ "นี่ละน้ำพระเป็นเจ้า! ทำไม่เป็นก็ไม่ปรึกษาหารือเรา ____" ตกลงว่าแกติคนเดินดินหมดแล้ว ยังพาลติจนกระทั่งพระเป็นเจ้าผู้สร้างโลก.

ขณะที่เขากำลังคิดตำหนิพระเป็นเจ้าอยู่นั้น จิตใจก็เคลิ้มจวนจะหลับมิหลับแหล่ ก็พอดีมีลมพายุพัดกระโชกมาโดยแรง มะม่วงเจ้ากรรมลูกหนึ่งได้ร่วงลงมา ____ พอเหมาะพอดีตกลงตรงจมูกของศิลป็นติเข้าเต็มรัก! เขาสะดุ้งสุดตัว เจ็บจมูกแทบน้ำตาร่วง เลยได้สำนึกว่า ฟักเขียวมันลูกใหญ่ พระเป็นเจ้าสร้างต้นให้เล็กเป็นเถาไม้เลื้อย เพื่อใครๆ จะได้ไม่อาศัยร่ม ส่วนมะม่วงเป็นต้นไม้ใหญ่ ใครๆ ชอบอาศัยร่มเงา จึงต้องทำผลเล็ก ตกถูกก็ไม่ตาย นี่ถ้าหากว่าลูกมะม่วงมันโตเท่าลูกฟักเขียว เราคงตายแน่!

นี่แหละท่านเรื่องของศิลป็นติ รู้แต่หลักวิชาแล้วเที่ยวนั่งตินอนติคนอื่น กว่าจะรู้ว่าตัวผิดก็ต่อเมื่อน้ำร่วงเสียก่อน.

การที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงมงคลข้อนี้ไว้เพื่อให้เรารู้จักว่า กำลังความรู้หาเป็นการเพียงพอไม่ ต้องมีศิลป-คือทำเป็นด้วยจึงจะดีแท้.

ศิลปเป็นมงคลอย่างไร ?

อยากทราบว่า ศิลปเป็นมงคลแก่ชีวิตอย่างไร ? ให้นึกถึงข้อเปรียบเทียบเสียก่อน ของพรรค์นี้พูดกันแต่ในเนื้อแท้ ๆ เข้าใจยาก จะพยายามพูดให้เข้าใจได้ก็ต้องใช้เวลานานๆ หรือเขียนข้อความยาวยืดเสียเวลานึกดูต้นไม้ในสวนหลังบ้านของท่านเอง ต้นมะม่วง ขนุน กล้วย กุหลาบ ทานตะวัน และอื่นๆ ความงอกงามเติบโตของมันมีสองระยะ คือระยะสร้างตัวมันเองกับระยะให้ผล ระยะแรกมันเกิดเป็นต้นเป็นลำ มีกิ่งมีใบ แต่พวกนี้ยังไม่นับว่าเป็นประโยชน์แก่ผู้ปลูก เพราะกิ่งไม้ใบไม้ยังกินไม่ได้ขายไม่ได้ ทั้งกลิ่นทั้งสีทั้งรสไม่น่าเจริญใจทั้งนั้น จะต้องรอคอยไปจนถึงอีกระยะหนึ่ง คือตอนที่มันให้ดอกให้ผล ถ้าเป็นต้นดอกไม้ก็หมายถึงดอกของมัน ถ้าเป็นต้นไม้ผลก็หมายถึงผลของมัน ดอกไม้ผลไม้นั้นงอกออกมาจากต้นก็จริง แต่มันก็ไม่เหมือนต้นเดิม ต้นกุหลาบใบเขียวหนามแหลม แต่ดอกกุหลาบสีสวยและไม่มีหนาม ต้นมะม่วงใบมะม่วงรสฝาดกินไม่ได้ แต่ผลมะม่วงรสหวานกินอร่อย เพราะฉะนั้นแม้เราจะมีต้นไม้พวกนี้อยู่เต็มสวนก็ตาม แต่จุดบังเกิดผลมันอยู่ที่ดอกและผลเท่านั้น จะใช้จะกิน จะซื้อจะขาย ก็อยู่ที่นั่น พูดอีกทีว่าเราปลูกต้นไม้เกือบตาย จะอิ่มจะรวยอยู่ที่ดอกที่ผลของเราเท่านั้น.

เช่นเดียวกัน ความรู้ทุกอย่างที่เรามีอยู่ มันจะช่วยตัวเราได้เฉพาะที่มันเกิดเป็นศิลปแล้วเท่านั้น คือเอาความรู้ออกมาใช้การให้เป็น ความรู้ต่างๆ ที่เรามีหากจะเปรียบก็เหมือนเปลือกไม้ใบไม้เท่านั้น ส่วนศิลปเปรียบเหมือนดอกไม้ผลไม้ ทำให้เราอิ่มได้ทำให้เราร่ำรวยได้ เพราะฉะนั้น พระพุทธองค์จึงตรัสว่า การมีศิลปประจำตัวเป็นมงคล คือทำให้เราเจริญก้าวหน้าได้.

บทเรียนเป็นนักศิลป

ก่อนจบมงคลข้อนี้ ข้าพเจ้าขอสนทนากับท่านผู้อ่านสักเล็กน้อย ในเรื่องการฝึกตนให้เป็นคนมีศิลป เพราะอย่างไรเสีย ถ้าไม่เขียนไว้เลย ก็คงจะมีท่านผู้อ่านเขียนจดหมายซักถามมาแน่นอน เลยเขียนไว้กับเรื่องเสียเลยดีกว่า.

ปัญหาว่า ทำอย่างไรจึงจะเป็นคนมีศิลป ?

ข้าพเจ้าเองก็ไม่ทราบเหมือนกัน เพราะตัวเองก็ไม่ใช่นักศิลป จึงไม่ทราบว่าจะให้คำแนะนำแก่ท่านผู้อ่านอย่างไร แต่ข้าพเจ้าเป็นคนมีโชคดีพิเศษอยู่บ้าง ที่ได้รู้จักกับนักศิลปผู้ยิ่งใหญ่ของเมืองไทยคนหนึ่ง ซึ่งเป็นคนที่นักศึกษาในเมืองไทยทุกคนรู้จักเกียรติคุณของท่านเป็นอย่างดี ในฐานะที่ท่านเป็นผู้มีศิลปรอบตัว ทั้งในทางการเมือง การปกครอง การทูต การพูด และการประพันธ์ ท่านผู้นั้นคือ

พันเอก หลวงวิจิตรวาทการ แทนที่ข้าพเจ้าจะเสนอแนะแก่ท่านผู้อ่านด้วยตนเองว่าจะบำเพ็ญตนอย่างไรจึงจะมีศิลป ข้าพเจ้าจะยกเอาคำแนะนำของคุณหลวงวิจิตรวาทการ ที่ให้แก่ข้าพเจ้า มาเขียนไว้ที่นี่เสียเลยทีเดียว ท่านจะคิดว่าวิธีเหล่านี้ท่านได้ฟังต่อจากข้าพเจ้า หรือจะถือเสมือนว่าท่านได้รับฟังตรงต่ออาจารย์ หลวงวิจิตรวาทการ ก็แล้วแต่ท่านจะคิด.

เรื่องมีว่า เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๙๑ คือระยะหลังรัฐประหารเล็กน้อย ทางกองทัพบกได้สั่งให้กองพันทหารช่างที่ ๒ ค่ายศรีโสธร ฉะเชิงเทรา ไปรักษาการณ์อยู่ที่เขาชะโงก อำเภอเมือง นครนายก ซึ่งเป็นตำบลที่ตั้งกองบัญชาการกองทัพญี่ปุ่นในคราวมหาสงครามโลกครั้งที่ ๒ พลจัตวา ชยันต์ จันทยานี เมื่อครั้งเป็นพันตรี เป็นผู้บังคับกองพัน ข้าพเจ้าเองเป็นอนุศาสนาจารย์กองพลที่ ๒ ต้องเดินทางไปเยี่ยมเยียนทหารหน่วยนี้อยู่เสมอ เมื่อตั้งค่ายพักนานพอสมควรแล้ว กองพันก็เริ่มจัดงานด้านประชาสงเคราะห์ มีการทะนุบำรุงวัดและสถาปนา ศาลเจ้าพ่อ

---

(๑) ศาลเจ้าพ่อขุนด่าน ตั้งอยู่บนหน้าผา ทางเข้าเขาชะโงก.

ขุนด่าน[๑] ซึ่งถูกญี่ปุ่นทำลายเสียแต่ครั้งสงคราม ให้กลับมีขึ้นอีก ในการจัดงานเหล่านี้อาจารย์หลวงวิจิตรวาทการ ได้รับเชิญเป็นที่ปรึกษาทั้งทางประวัติและศิลปตลอดจนวิธีการ ข้าพเจ้าต้องเดินทางร่วมกับท่านหลายเที่ยว ระหว่างกรุงเทพฯ นครนายก, ปราจีนบุรี.

โชคดีอะไรอย่างนั้นก็ไม่ทราบ วันหนึ่ง ขณะที่ข้าพเจ้ากับท่านพักอยู่ที่ค่ายทหารเขาชะโงกนั้น ข้าพเจ้าได้เรียนท่านว่า ข้าพเจ้าสนใจงานประพันธ์ของท่านมาก แต่เสียดายที่ไม่มีหัวในทางประพันธ์ ถ้าหากมีหัวทางประพันธ์บ้างแล้วก็จะดำเนินตามปฏิปทาของท่าน ซึ่งคำพูดเหล่านี้ ข้าพเจ้าปรารภกับท่านด้วยความจริงใจ ข้าพเจ้ายังเขียนหนังสือไม่เป็นจริงๆ และชอบบทประพันธ์ของท่านมาก.

ท่านตอบข้าพเจ้าว่า " คุณปั้นฝึกเอาหน่อยก็คงจะเขียนได้ เพราะมีหัวในทางพูดอยู่แล้ว"

"ใต้เท้าเห็นว่า กระผมพอจะฝึกได้ กระผมอยากจะขอฝากตัวเป็นศิษย์เพราะกระผมชอบแบบการประพันธ์ของใต้เท้า ซึ่งเป็นบทประพันธ์ ที่อ่านง่ายและคนอ่านได้ทุกชั้น" ข้าพเจ้าเรียนท่าน.

"ได้________" ท่านตอบทันที.

"เป็นพระคุณอย่างยิ่ง" ข้าพเจ้าพูดพลางยกมือไหว้ ด้วยความปลื้มปีติ.

"ตอนบ่ายเราไปเที่ยวน้ำตกเขาอีโต้กันสักหน่อยไหม" ท่านชวน และว่า "ผมกำลังแต่งหนังสืออยู่เล่มหนึ่ง คิดว่าจะใช้ทิวเขาเป็นฉากของเรื่อง อยากจะไปดูให้ติดตาสักหน่อย ______"

ตกลงบ่ายวันนั้น ข้าพเจ้าได้เดินทางจากค่ายพักทหารนครนายก ไปเขาอีโต้ ปราจีนบุรี พร้อมกับท่าน และมีเลขานุการินีของท่านไปด้วยอีกคนหนึ่งดูเหมือนชื่อ จิราภา รัตโนทัย ถ้าข้าพเจ้าจำไม่ผิด.

เขาอีโต้ บรรดานักท่องเที่ยวน้ำตกคงจะจำได้ดี มันเป็นเขาลูกเล็ก ๆ ปกคลุมด้วยหญ้าและต้นพืชเตี้ย ๆ มีป่าละเมาะอยู่เป็นหย่อม ๆ และบางแห่งก็มีหิน

ก้อนโตๆ วางระเกะระกะอยู่เป็นหมู่ๆ เหมือนมีใครขนมาวางสุมกันไว้ รถเราขึ้นไปถึงหลังเขานี้แล้ว ท่านอาจารย์ได้พาลงจากรถเดินลัดไปทางก้อนหินใหญ่ๆ แล้วก็ปีนป่ายขึ้นไปยืนอยู่บนหลังหินก้อนหนึ่ง ณ ที่นั้นเองบทเรียนศิลปทางการประพันธ์บทที่ ๑ สำหรับข้าพเจ้าก็ได้เริ่มขึ้น.

"วิธีประพันธ์ ทีแรกต้องหัดสังเกต หาจุดเด่นของสิ่งต่างๆ ให้เป็นเสียก่อน" ท่านพูดโดยไม่มองมาทางข้าพเจ้า พลางยืดตัวขึ้นเล็กน้อย และชี้มือไปยังทิวทัศน์ทางเบื้องหน้า "คุณดูทิวทัศน์โน้นซิ เห็นไหม ระหว่างเขาสองลูกนั่น มันลาดลงมาหากัน ตรงกึ่งกลางที่ลาดเขาทั้งสองมาบรรจบกันนั้นมีต้นไม้เคียงคู่กันอยู่สองต้น" ท่านอธิบายพร้อมกับชี้ไปยังต้นไม้สองต้นซึ่งมีลักษณะกลมเหมือนมีใครไปตัดแต่งไว้ทั้งคู่ "นั่นแหละจุดเด่น สำหรับทิวทัศน์ตรงนี้"

เราลงจากก้อนหิน แล้วเดินชมภูมิประเทศริมธารน้ำตกเขาอีโต้ต่อไป นานๆ ท่านอาจารย์ก็ย้ำเสียครั้งหนึ่งว่า การประพันธ์ต้องหัดสังเกต-หาจุดเด่นของสิ่งต่างๆ ไม่นานนักเราก็ออกรถกลับมาทางนครนายก เมื่อผ่านนครนายกมาไม่สู้ไกล มีบึงกว้างใหญ่อยู่แห่งหนึ่ง ระหว่างนครนายกกับบ้านนา ท่านอาจารย์ให้หยุดรถที่ริมบึงชั่วครู่หนึ่ง แล้วก็ชี้มือบอกให้ข้าพเจ้าและคุณจิราภาดูน้ำในบึงพลางถามว่า "ในบึงนี้มีจุดเด่นอยู่ที่ไหน ?" เสร็จแล้วท่านก็อธิบายต่อไปว่า "นั่นยังไง ตรงกลางบึงนั่นมีผักตบชวาอยู่แพหนึ่ง เขียวขจีเทียว แล้วกลางแพผักตบชวานั้นมีดอกบัวบานอยู่ดอกหนึ่ง นั่นเห็นไหม ดอกไม้สีแดงไปวางทับอยู่บนพื้นสีเขียวน่าดูมาก นั่นและจุดเด่นของที่นี่"

เราออกรถจากที่นั่น มุ่งเข้ากรุงเทพฯ ไม่พักที่ไหนเลย เพราะเป็นเวลาค่ำมืดแล้ว ขณะที่อยู่ในรถนั้นท่านอาจารย์ได้ให้บทเรียนแก่ข้าพเจ้าเป็นบทที่ ๒ อีกว่า "นอกจากการสังเกตจุดเด่นให้เป็นแล้ว ต้องหัดเขียนหัดแต่งอีกด้วย"

ท่านพันเอก หลวงวิจิตรวาทการ คงจะไม่ได้นับว่าข้าพเจ้าเป็นลูกศิษย์ของท่าน เพราะข้าพเจ้าเองไม่ใช่ผู้ใกล้ชิดสนิทสนมกับท่านเลย แต่ข้าพเจ้าเองนับถือว่าท่านเป็นอาจารย์ เฉพาะอย่างยิ่งในทางศิลปการประพันธ์ ท่านผู้อ่านคงจะแปลกใจอยู่บ้าง ถ้าหากข้าพเจ้าจะบอกความจริงแก่ท่านว่า บทประพันธ์ของข้าพเจ้าทั้งหมด ซึ่งได้รับการต้อนรับจากท่านผู้อ่านอย่างกว้างขวางติดต่อกันมาร่วม ๑๐ ปีแล้ว ล้วนแต่เป็นผลสืบเนื่องมาจากบทเรียนดังกล่าวทั้งสิ้น อาจารย์วิชาประพันธ์ของข้าพเจ้าคือ พันเอก หลวงวิจิตรวาทการ โรงเรียนของข้าพเจ้าคือเขาอีโต้เมืองปราจีน หนองน้ำข้างทางสายนครนายก และบนรถยนต์ตรวจการคันหนึ่ง บทเรียนที่ข้าพเจ้าได้มาก็คือ:—

๑. จงสังเกตจุดเด่นของสิ่งต่าง ๆ

และ **๒. จงฝึกหัดตนเอง**

ข้าพเจ้าคิดว่า การฝึกตนให้มีศิลป ไม่ว่าจะเป็นทางการประพันธ์หรือทางอื่นก็ตาม คงจะต้องอาศัยหลักทั้งสองนี้เหมือนกัน และข้าพเจ้าขอย้ำว่า การสังเกตตามข้อ ๑ นั้น เราต้องสังเกตจุดเด่นให้รู้ว่า การพูด การเขียน การทำของคนอื่นตลอดจนสิ่งธรรมชาติต่างๆ ที่เราได้พบได้เห็น มีจุดเด่นอยู่ตรงไหน ? ข้อควรระวังคืออย่าไปมัวแต่สังเกตหาที่ติ หรือคอยจับผิดเขา ประเดี๋ยวจะติคนอื่นเพลินตัวเราจะกลายเป็น "ศิลปินติ" เกิดอัปมงคลแก่ตัวเปล่า ๆ !

(มงคลชีวิตขั้นที่ ๙)

วินัยดี

ดาบคมที่ไม่มีฝัก และลูกระเบิดที่ไม่มีสลักนิรภัย อาจมีทั้งคุณและโทษแก่ผู้ใช้เท่าๆกัน เพราะฉนั้นผู้ประดิษฐ์คิดทำสิ่งเหล่านี้ขึ้นได้แล้ว เขาจึงทำฝักหรือสลักนิรภัยขึ้นไว้ด้วย ______ ทำนองเดียวกัน"ความรู้"และ"ความเป็น" ในมงคลข้อพาหุสัจจะและสิปปะนั้น เป็นความแหลมคมแห่งสติปัญญา อาจใช้ฟาดฟันทิ่มแทงได้สารพัดปัญหา แต่ถ้าหากความรู้และความเป็นไม่มีวินัยกำกับแล้ว ก็จะมีทั้งคุณและโทษเท่ากัน เพราะความรู้และความเป็นนั่นแหละคนจึงสามารถฉ้อโกงเงินได้เป็นล้าน ๆ แล้วก็ติดตะรางเป็นสิบ ๆ ปี เพราะความรู้และความเป็นนั่นแหละ จึงคิดอ่านทำผิดอาญาแผ่นดิน จนกระทั่งตัวเองต้องระเหเร่ร่อนไม่มีแผ่นดินอยู่ โปรดคิดดูรอบตัวท่านก็ได้ บรรดาคนที่ต้องรับโทษทัณฑ์ต่าง ๆ นั้น ส่วนมากได้ใช้ความรู้ความเป็นของเขาเองทำ

ความผิดใช่หรือไม่?　นักประดิษฐ์วัตถุระเบิดเขาทำสลัก
นิรภัยไว้　ช่างดาบก็ทำฝักดาบกันอันตรายไว้　เช่นเดียวกัน
เมื่อพระพุทธองค์ทรงสอนศาสนิกให้เป็นคนคงแก่เรียน　และ
ให้มีศิลป　แล้วจึงทรงสั่งสำทับด้วยว่า　ต้องมีวินัย.

มงคลชีวิตลำดับที่ ๙　พระพุทธวจนะว่า "วินโย จ สุสิกฺขิโต" แปลตามรูปศัพท์ว่า "วินัยที่ศึกษาดีแล้ว (เป็นมงคล)" มงคลข้อนี้น่าจะต้องแยกประเด็นออกบรรยายเป็น ๓ ประเด็น คือ:-

๑. ลักษณะวินัย

๒. ความสำคัญของวินัย

และ　๓. วินัยดี

เพียงสามประเด็นนี้ ก็คงจะพอเพียงสำหรับการปฏิบัติตามหลักมงคลข้อนี้.

ลักษณะวินัย

คงจะเป็นที่ทราบอยู่แล้วว่า　วินัยคือคำสั่ง　คือสั่งให้ทำอย่างนั้น ๆ หรือสั่งไม่ให้ทำอย่างนั้น ๆ　คำสั่งของผู้มีอำนาจที่จะสั่งนั่นแหละเรียกว่าวินัย เอาเป็นที่เข้าใจไว้เท่านี้เสียชั้นหนึ่งก่อน　แล้วค่อยว่าเพิ่มเติมอีกในประเด็นที่ ๓ ตอนนี้ว่าถึงลักษณะของวินัยเสียก่อน.

ข้าพเจ้าได้เสนอข้อคิดไว้แล้วในมงคลข้อ ๗ ว่าทางดำเนินชีวิตของคนเราแต่ละคนมีอยู่ ๒ ทาง คือคดีโลก กับ คดีธรรม ที่เราจำเป็นต้องดำเนินควบกันทั้งทางโลกทางธรรม ก็เพราะตัวเราเองมีของสำคัญอยู่สองอย่าง คือชีวิต กับจิตใจ ชีวิตของเราขึ้นอยู่กับระบบโลก ต้องพึ่งโลก ชีวิตจึงจะเจริญ ส่วนจิตใจของเราขึ้นอยู่กับ

ระบบธรรม ต้องพึ่งธรรมจิตใจจึงเจริญ เพราะฉะนั้นเราจึงต้องดำเนินชีวิตให้สอดคล้องทั้งสองทาง เมื่อเราจำเป็นต้องเดินทั้งสองทาง ในการเรียนวิชาหาความรู้เราก็ต้องเรียนให้รู้ทั้งสองทาง ให้มีความรู้ทั้งในคดีโลกทั้งในคดีธรรม ในการสร้างศิลปขึ้นในตัวก็เหมือนกัน เมื่อรู้สองทางก็ต้องฝึกหัดให้ทำอะไรเป็นทั้งสองทาง ตกลงว่าความรู้และความเป็นมีอยู่สองทาง คือทางโลกกับทางธรรม.

วินัย ที่จะใช้กำกับความรู้ความเป็น ก็ต้องมีสองทางควบกันเหมือน คือ:—

- วินัยทางโลก
- วินัยทางธรรม

คนทุกคนที่มีชีวิตและจิตใจ ต้องอยู่ในความควบคุมของวินัยทั้งสองตลอดเวลา คนชาวบ้านใช้ชีวิตอยู่ทางโลกก็ต้องรักษาวินัยทางธรรมด้วย ฝ่ายพระสงฆ์สามเณรก็เหมือนกัน ครองชีวิตอยู่ทางศาสนา ก็ต้องรักษาวินัยทางโลกด้วย ไม่เช่นนั้นเสีย คนถือวินัยทางโลก ทิ้งวินัยทางธรรม เจริญทางชีวิต แต่เสื่อมโทรมทางจิตใจ ฝ่ายคนถือวินัยทางธรรม ทิ้งวินัยทางโลก อาจมีหวังผลทางจิต แต่การครองชีวิตก็ไม่ราบรื่น ยิ่งถ้าใครทิ้งทั้งวินัยโลก วินัยธรรม ก็เท่ากับคนหลับตาเดินในทางเปลี่ยว มีภัยอันตรายรอบด้าน พระพุทธองค์ตรัสถึงชาตากรรมของคนประเภทนี้ว่า

"โน เจ อสฺส สกา พุทฺธิ วินโย วาสุสิกฺขิโต วเน
อนฺธมหีโสว จเรยฺย พาหุโก ชโน"

คำแปล

พฤติการณ์ของคนหมู่มาก ที่ไม่มีความรู้รักษาตัว หรือไม่มีวินัย
จะเป็นเหมือนควายตาบอดที่เที่ยวอยู่ในป่าดง.

วินัยทางโลก

วินัยทางโลก หมายถึงระเบียบควบคุมคนในสังคมหนึ่งๆ เป็นคำสั่งของสังคม ให้ทำหรือไม่ให้ทำในบางสิ่งบางอย่าง เราเรียกชื่อแยกแยะออกไปหลายอย่าง เช่นเรียกว่า พระราชบัญญัติ พระราชกฤษฎีกา กฎหมาย กฎข้อบังคับ ระเบียบ แบบแผน ธรรมเนียม คำสั่ง ประกาศ กติกา และชื่ออื่นๆ อีกหลายอย่าง สิ่งเหล่านี้เป็นวินัยทั้งสิ้น.

นักปราชญ์โลกทุกชาติทุกภาษา ไม่ว่าแขกว่าไทย ไม่ว่าพม่ารามัญ ฝรั่งมังค่า มีความเห็นสอดคล้องต้องกันมาเป็นเวลานับพันๆปีแล้วว่า เกิดมาเป็นคนแล้วจำเป็นต้องมีวินัยควบคุมไว้ จึงจะอยู่สุขสมเป็นผู้เป็นคน และบ้านเมืองของคนมีวินัย จึงจะมีลักษณะเป็นบ้านผู้เมืองคน เพราะฉะนั้น แต่ละชาติแต่ละประเทศจึงบัญญัติวินัยขึ้นไว้ทุกแง่ทุกมุม จะค้าจะขาย จะแต่งงาน จะหย่าร้าง จะไปทางน้ำทางบกทางอากาศ มีวินัยควบคุมไว้ทั้งนั้น ขั้นที่สุดจะชกจะต่อยกันก็มีวินัยคือกติกา หรือแม้จะรบราฆ่าฟันกันก็ทำด้วยมีวินัย ที่เรียกว่ายุทธวินัย นี่แสดงให้เห็นชัดว่า วินัยเป็นสิ่งที่ทั่วโลกรับรองต้องกันจริง ดังนั้นแต่ละประเทศจึงถือว่าสถาบันบัญญัติวินัยเป็นสถาบันที่จำเป็นและเป็นสถาบันอันมีเกียรติ สถาบันบัญญัติวินัยของประเทศดังกล่าวสำหรับประเทศไทยเราก็คือ "สภาผู้แทนราษฎร" นั่นเอง และผู้บัญญัติวินัยก็คือ ผู้แทนราษฎรที่เราช่วยกันเลือกนั่นแหละ เพราะฉะนั้นเราควรคำนึงไว้ด้วยว่า ผู้ที่เราเลือกไว้เป็นผู้แทนนั้นเป็นคนมีวินัยหรือไม่ คือเคารพต่อวินัยทางโลก วินัยทางธรรมเพียงใด การเลือกคนไม่รักวินัยไปเป็นผู้บัญญัติวินัยนับว่าเป็นการเลือกคนผิดอย่างยิ่ง ผิดอย่างน่าเสียดายทีเดียว เหมือนเลือกคนไม่รักเด็กเป็นคนเลี้ยงเด็ก เหมือนเลือกปีศาจเป็นหมอรักษาไข้ ผิดพลาดอย่างใหญ่หลวงทีเดียว.

วินัยทางธรรม

ทางธรรมหมายถึงทางศาสนา ทุกๆ ศาสนาย่อมมีข้อบัญญัติไว้ให้ศาสนิกของศาสนานั้น เช่น ศาสนาพราหมณ์-ฮินดูก็มีบัญญัติไว้ ๑๖ ข้อเป็นวินัย ศาสนาคริสต์มีบัญญัติ ๑๐ ประการเป็นวินัย ศาสนาอิสลามมีรุก่น ๕ ข้อเป็นวินัย นอกจากที่กล่าวนี้แต่ละศาสนายังมีวินัยแยกออกไปอีกหลายแขนงด้วยกัน.

สำหรับศาสนาพุทธ พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติวินัยไว้อย่างครบถ้วนเหมือนกัน.

เนื่องจากคนนับถือศาสนาพุทธแบ่งเป็นสองพวกใหญ่ๆ คือเป็นคฤหัสถ์พวกหนึ่ง เป็นบรรพชิตพวกหนึ่ง ฉะนั้นทางศาสนาจึงมีวินัยสองประเภท คือ:-

๑. อาคาริยวินัย วินัยสำหรับคฤหัสถ์

และ ๒. อนาคาริยวินัย วินัยสำหรับบรรพชิต

ใครเป็นคนประเภทไหน ก็ต้องอยู่ในวินัยประเภทนั้น ท่านมีไว้ให้เลือกแล้ว เลือกเอาได้ เมื่อใครเลือกถือวินัยทางใดทางหนึ่งให้ได้จริงแล้ว ก็เป็นอันใช้ได้ เป็นคนดีของศาสนา คนที่เสียมีอยู่พวกเดียวคือพวกไม่จริงจังสักอย่าง.

เชิญพิจารณาหัวข้อวินัยของทั้งสองฝ่ายดูบ้าง พอเป็นเครื่องสดับสติปัญญา.

ก. อาคาริยวินัย

อาคาริยวินัยของคนชาวบ้าน เป็นคนครองเหย้าเรือน ได้แก่ศีลห้า กับ ศีลแปด ใครจะเลือกปฏิบัติอย่างใดอย่างหนึ่งก็ได้ ในสองอย่างนี้.

โปรดพิจารณารูปโครงของวินัยคฤหัสถ์ต่อไป.

วินัยคฤหัสถ์

ศีล ๕	ศีล ๘
(เบญจศีล)	(อุโบสถศีล)
๑. เจตนางดเว้นจากการฆ่าสัตว์	๑. ....(เหมือนศีลห้า ข้อ ๑)
๒. เจตนางดเว้นจากการลักทรัพย์	๒. ....(เหมือนศีลห้า ข้อ ๒)
๓. เจตนางดเว้นจากการผิดประเพณี	๓. เว้นจากการเสพเมถุน
๔. เจตนางดเว้นจากการพูดเท็จ	๔. ... (เหมือนศีลห้า ข้อ ๔)
๕. เจตนางดเว้นจากการดื่มน้ำเมา	๕. ....(เหมือนศีลห้า ข้อ ๕)
	๖. เว้นบริโภคอาหารในยามวิกาล
	๗. เว้นตบแต่งร่างกาย และดูการเล่น
	๘. เว้นนอนที่นอนสูงที่นอนใหญ่ยัดนุ่นหรือสำลี

ศีลเหล่านี้เป็นวินัยของคฤหัสถ์ แต่ละข้อยังมีเงื่อนไขอีกมาก ที่ยกมานี้ถือว่าเป็นเพียงบันทึกให้ท่านผู้อ่านมองเห็นรูปโครงส่วนใหญ่เท่านั้น.

ศีลสองประเภทนี้ สำหรับศีลห้าเป็นวินัยที่คนทุกคนจะต้องรักษาอยู่เป็นนิจ เป็นพื้นฐานของวินัยทุกประเภท ใครก็ตามที่ไม่อาจรักษาวินัยห้าข้อนี้ได้เลย จะรักษาวินัยชั้นสูงขึ้นไปก็ไม่มีหวังจะรักษาได้ เพราะวินัยในศาสนานี้ทั้งหมด ขยายขึ้นจากวินัยทั้งห้าข้อนี้.

วินัยของคฤหัสถ์นอกจากศีลห้าและศีลแปดนี้ก็ยังมีอีกมาก ได้แก่บรรดาข้อห้ามต่างๆ เกี่ยวกับความประพฤติของคฤหัสถ์ เช่นห้ามอุบาสกทำการค้าขายอาวุธค้าขายมนุษย์ ค้าขายสัตว์เป็นเพื่อให้คนอื่นนำไปฆ่า และค้าขายยาพิษให้คนอื่นนำไปทำลายกันเป็นต้น ข้อห้ามเหล่านั้น ก็อนุโลมเข้าในวินัยของคฤหัสถ์ด้วย.

ข. อนาคาริยวินัย

วินัยทางศาสนายังมีอยู่อีกแขนงหนึ่ง คือวินัยบรรพชิต คือพวกนักบวช.

ก่อนที่จะพูดถึงจำนวนและรูปโครงของวินัยบรรพชิต โปรดเข้าใจถึงสภาพความแตกต่างระหว่างบรรพชิตกับคฤหัสถ์ก่อน คืออาณาจักรมีอยู่สองอาณาจักร ได้แก่ราชอาณาจักร กับพุทธอาณาจักร แต่ละอาณาจักรก็จัดระบบการปกครอง มีระเบียบวินัยควบคุมคนในอาณาจักรอย่างเพียงพอ ทีนี้คฤหัสถ์ทั่วไปเป็นคนของราชอาณาจักร ส่วนบรรพชิตเป็นคนของพุทธอาณาจักร เพราะฉะนั้นคฤหัสถ์ทุกคนจึงจำเป็นต้องรักษาวินัยทางโลกอย่างเต็มตัว แต่รักษาวินัยของศาสนาเล็กน้อย ในฐานะเป็นสมาชิกของศาสนา ส่วนบรรพชิตทั้งหลายเป็นคนของพุทธอาณาจักร บรรพชิตจึงต้องปฏิบัติวินัยทางศาสนาอย่างเต็มตัว ด้วยเหตุนี้วินัยของศาสนาที่ท่านบัญญัติไว้สำหรับนักบวชจึงมีมาก และเป็นเรื่องน่าศึกษา[illegible]ย.

โปรดดูรูปโครงของส่วนใหญ่ก่อน

วินัยบรรพชิต

วินัยสามเณร	วินัยพระภิกษุ
ศีล ๑๐	
๑. เว้นจากการฆ่าสัตว์	วินัยมาในพระปาติโมกข์ ๒๒๗
๒. เว้นจากการลักทรัพย์	วินัยว่าด้วยเครื่องบริขาร
๓. เว้นจากการเสพเมถุน	วินัยว่าด้วยการถือสังกัด (นิสสัย)
๔. เว้นจากการพูดเท็จ	วินัยว่าด้วยข้อวัตรต่างๆ
๕. เว้นจากการดื่มน้ำเมา	วินัยว่าด้วยการแสดงความเคารพ
๖. เว้นจากการบริโภคอาหารเวลาวิกาล	วินัยว่าด้วยการประชุมสงฆ์
๗. เว้นจากการตบแต่งร่างกาย	วินัยว่าด้วยอาหารการกิน
๘. เว้นจากดูการเล่น	วินัยว่าด้วยพัสดุ
๙. เว้นจากการนอนบนที่นอนสูงใหญ่	
๑๐. เว้นจากการรับเงิน	ฯลฯ

วินัยสามเณร (ต่อ)

ทัณฑกรรม ๑๐ (ถูกทำโทษ)

๑. ขวนขวายเพื่อให้ภิกษุขาดแคลนปัจจัย

๒. ขวนขวายเพื่อทำความหายนะแก่ภิกษุสงฆ์

๓. ขวนขวายเพื่อให้ภิกษุสงฆ์อยู่ไม่ได้

๔. ด่าว่าเปรียบเปรยภิกษุสงฆ์

๕. ยุยงให้พระสงฆ์แตกกัน

๖. - ๑๐ ได้แก่ล่วงศีลข้อ ๖ ถึงข้อ ๑๐

นาสนังคะ ๑๐ (ให้รู้สึก)

๑. ชอบฆ่าสัตว์

๒. ชอบลักขโมย

๓. เสพเมถุน

๔. ชอบพูดปด

๕. ชอบดื่มน้ำเมา

๖. พูดติเตียนพระพุทธเจ้า

๗. พูดติเตียนพระธรรม

๘. พูดติเตียนพระสงฆ์

๙. เป็นมิจฉาทิฏฐิ

๑๐. ข่มขืนนางภิกษุณี

ข้าพเจ้าเสียใจที่ไม่อาจรวบรวมวินัยของพระภิกษุมาเขียนไว้ได้หมด เพราะมีจำนวนมากมายเหลือเกิน ข้าพเจ้าอยากจะพูดรวบรัดว่า ขบวนวินัยแล้ว ไม่มีวินัยประเภทใดบัญญัติไว้ถี่ถ้วนเท่าวินัยของพระ ตัวอย่างเช่น:-

- การฉันอาหารก็ห้ามจนกระทั่งทำเสียงดังจั๊บๆ

- ห้ามบ้วนน้ำลายลงพื้นที่เขารักษาความสะอาด

- ห้ามเทน้ำล้างบาตรในละแวกบ้าน

- กำหนดวิธีถ่ายอุจจาระปัสสาวะ

ฯลฯ

นี่ยกตัวอย่างให้เห็นความละเอียดอ่อนของวินัยสงฆ์ บางคนคิดว่า ทหารเป็นบุคคลประเภทที่มีวินัยหยุมหยิมมาก แต่ถ้าผู้นั้นได้เคยบวชอยู่ในสำนักที่รักษา

วินัยตรงตามพระพุทธบัญญัติสัก ๓ เดือนเท่านั้น แล้วจะเกิดความรู้สึกขึ้นใหม่ทีเดียวว่า วินัยของทหารนั้นมีเพียง ๑ ใน ๑๐๐ ของวินัยพระเท่านั้น หรือจะไม่ถึงเสียด้วยซ้ำ.

ความสำคัญของวินัย

หากจะมีใครถามว่า เราจะรักษาวินัยทำไม? หลายคนก็จะตอบว่าที่รักษาก็เพราะเห็นแก่หมู่คณะ เห็นแก่ชาติบ้านเมือง เห็นแก่เหล่า เห็นแก่กรมกอง ไม่อีกทีก็เห็นแก่ศาสนา น้อยคนนักที่จะเห็นว่า ตนต้องรักษาวินัยเพราะเห็นแก่ตนเอง คำตอบดังกล่าวนี้ถูกหลักวิชาแต่เขวจากหลักปฏิบัติ ทั้งนี้ทั้งนั้น เพราะเรามีการสอนผลชั้นนอกเสียเป็นส่วนมาก เช่นสอนว่า การที่พระห้ามลักทรัพย์ ก็เพราะการลักทรัพย์ทำให้คนอื่นเดือดร้อน การทำชู้ก็เป็นการข่มเหงน้ำใจคู่ครองของเขา พระจึงสอนให้เว้นทำชู้ การโกหกก็เป็นการทำลายประโยชน์ของผู้อื่น ศาสนาจึงตำหนิและห้ามพูดเท็จ สอนกันอย่างนี้เสียแหละมาก การสอนอย่างนี้ก็ถูก ไม่ใช่สอนผิด แต่ว่าถูกไม่หมด ทำให้คนเรียนคนฟังคิดเขวไปจากจุดหมายได้ คือคิดไปว่า ที่ตนรักษาสิกขาวินัยถือศีลถือสัตย์ก็เพราะสงสารคนอื่นเขา หนักเข้าเลยเห็นไปว่า วินัยก็คือเครื่องมือของผู้ใหญ่ที่จะกดขี่รีดนาทาเน้นเอาผลจากผู้น้อย บังคับผู้น้อยให้อยู่ในอำนาจของตนหรืออย่างน้อยก็ให้ทำเกียรติแก่หน่วยสังคมนั้นๆ เมื่อความคิดของใครลอดออกทางนี้ผู้นั้นก็มีหวังเสีย จะกลายเป็นคนรักษาวินัยด้วยความฝืนใจ และทำพอเอาหน้าเข้าตำรา "เคร่งระเบียบให้เจ้านายชอบใจ รักษาวินัยให้ชาวบ้านใส่บาตร" กลายเป็น "ลูกจ้าง" รักษาวินัย คนเช่นนี้ ครั้นท่านกลายเป็นผู้มีอำนาจเหนือคนอื่นขึ้นเมื่อใด ก็กลายเป็นผู้นำทางผิดวินัย และนั่นก็หมายความว่าตัวเขาเองจะเป็นผู้เปิดช่องให้ความหายนะหลั่งไหลเข้าสู่หมู่คณะ และเป็นการแปรสภาพ

บ้านเมืองให้กลายเป็นป่าเถื่อนในอนาคต สิ่งเหล่านี้เกิดจากความเข้าใจผิดเกี่ยวกับผลของวินัย ความจริงแล้วการรักษาวินัย คือการปรับปรุงตัวเองให้ดีขึ้นเป็นผลภายในตัวของเราเองแท้ๆ และถ้าใครลบหลู่เหยียบย่ำวินัย ผู้นั้นก็ทำลายตัวเองด้วยความเขลาของตนเอง.

ขอให้เรามาพิจารณาผลของวินัย อันเป็นผลชั้นในดูก่อน เพราะผลชั้นในทำให้เกิดผลชั้นนอก ดอกไม้ที่มีความงามอยู่ในตัวแต่ละดอกนั้น เมื่อเอาร้อยรวมเข้าเป็นพวงมาลัยแล้ว ก็จะทำให้พวงมาลัยพลอยสวยงามตามไปด้วย คนเราก็เหมือนกัน ต้องได้รับการปรุงแต่งด้วยวินัย ดีอยู่ในตัวของแต่ละคนแล้ว จึงจะทำให้หมู่คณะพลอยดีไปด้วย.

อยากจะทราบว่า วินัย ให้ผลอย่างไร วิเคราะห์ดูในศัพท์ว่า "วินัย" นั้นเลยทีเดียว ศัพท์ทางศาสนาเป็นอย่างนี้ทั้งนั้น คืออมความหมายไว้ในตัว ตีศัพท์นั้นให้แตกแล้วก็จะทราบเองว่า รักษาวินัยดีอย่างไร และการหันหลังให้วินัยเสียหายอย่างไร.

โปรดลองตั้งปัญหาขึ้นถามเอง ตอบเองก็ได้ว่า จำพวกคำสั่งระเบียบแบบแผนเหล่านี้ ทำไมท่านจึงเรียกว่า "วินัย" ทำไมจึงไม่เรียกว่า "ธรรมะ" หรือเรียกว่าอย่างอื่น ซึ่งมีคำที่จะใช้อยู่อีกถมไป แต่แล้วเหตุใดท่านจึงเรียกว่า วินัย?

คำว่า "วินัย" มูลศัพท์เดิมว่า วิ + นี, คำว่า **นี** แปลว่า **นำไป** คำว่า วิ แปลได้ ๓ อย่าง คือแปลว่า **วิเศษ** ก็ได้ แปลว่า **แจ้ง** ก็ได้ และแปลว่า **ต่าง** ก็ได้ เมื่อเอาคำว่า วิ มานำหน้าคำว่า **นี** สำเร็จรูปเป็น **วินัย** เราก็แบ่งออกไปได้ทั้ง ๓ ความหมาย คือ:–

นำไปดี (วิเศษ)

นำไปแจ้ง

นำไปต่าง

คำแปลทั้งสามนี่แหละคือลายแทงบอกความสำคัญของวินัย ที่เราจำเป็นต้องรักษาวินัยก็เพราะวินัยนำเราไปดี นำเราไปแจ้ง และนำเราไปต่าง ดังจะอธิบายต่อไป.

สำหรับเหตุผลในเรื่องนี้ ข้าพเจ้าเคยบรรยายมาแล้วในเรื่อง **คนนอกแบบ** เป็นบทความสั้นๆ และมีเอกชนและองค์การต่างๆ ขออนุญาตพิมพ์แจกอย่างกว้างขวาง เป็นจำนวนหนังสือหลายหมื่นเล่ม ในเรื่องนั้นข้าพเจ้าได้สรรหาเหตุผลและข้อเปรียบเทียบไว้อย่างเหมาะเจาะ ชัดเจน เด็กๆ พออ่านออกเขียนได้ก็อ่านเข้าใจ ข้าพเจ้าไม่มีคำพูดอื่นใดอีกแล้ว ที่จะบรรยายความสำคัญของวินัยในประเด็นนี้ ให้เหมาะเจาะรัดกุมดีกว่าที่พูดแล้วในเรื่องคนนอกแบบ เมื่อจะเขียนใหม่ก็ไม่ดีเท่า ครั้นจะคัดของเก่ามาลงไว้ที่นี่อีก ก็ผิดที่ จึงขออนุญาตเล่าใจความของเรื่องนั้น แต่พอทบทวนความทรงจำของท่านผู้อ่านตามสมควร ในเรื่องคนนอกแบบนั้นข้าพเจ้าได้ว่า

แบบ เป็นของศักดิ์สิทธิ์และแปลกประหลาดมาก แบบทำของไม่เป็นเรื่องให้ได้เรื่อง ทำของไม่มีค่าให้เกิดราคา และทำของเศษๆ เหลือๆ ทิ้งๆ ขว้างๆ ให้กลายเป็นของสำคัญน่ากราบน่าไหว้ก็ได้ อย่างเช่นแบบตุ๊กตา เขาขุดไม้หรือปูนให้เป็นรูปต่างๆ ไว้ตามต้องการ แล้วเอาดินเหนียวหรือปูนผสมน้ำกดเข้าไปในแบบสักครู่หนึ่งเขาเคาะแบบออก เอาตุ๊กตาไปขายเป็นเงินเป็นทอง ได้ราคาดีกว่าเป็นดินเหนียวหรือปูนผสมน้ำ เมื่อครั้งก่อนเข้าแบบนั้นก็มีฐานะต่ำต้อย

อยู่ตามทุ่งตามนา อยู่ตามใต้ถุนเรือน หมูหมาก็เหยียบย่ำไม่มีใครแยแส แม้ว่าจะติดฝ่าเท้าขึ้นไปบนบ้านเรือนบ้าง เจ้าของเรือนก็บ่นกะปอดกะแปด แล้วก็กวาดทิ้งลงใต้ถุนตามเดิม แต่ตอนเข้าแบบแล้วซิ เป็นรูปตุ๊กตาน่ารักน่าชม ใครเห็นใครอยากได้ ครั้นได้ไปแล้วก็บรรจงจัดไว้ในตู้หรือบนหิ้ง บนโต๊ะ ถือว่าเป็นของเชิดหน้าชูตา โปรดคิดดูซิท่าน! ตุ๊กตาน่ารักที่ท่านชอบนั้น ตระกูลเดิมของเขาก็คือดินเหนียวธรรมดานี่เอง แต่ทำไม "เครดิต" ของมันจึงเปลี่ยนแปลงเอามากมาย เมื่อมันยังเป็นดิน ถ้าเด็กนำขึ้นไปทิ้งไว้บนบ้านผู้ใหญ่ก็ดุว่าเด็กแล้ว แล้วก็รีบบังคับให้กวาดล้างลงใต้ถุนเสียให้หมด ไม่เช่นนั้นจะถูกตี แต่ครั้นดินกลายเป็นตุ๊กตาประจำห้องรับแขกแล้ว ถ้าเกิดเด็กซุกซนยกเอาลงมาไปทิ้งไว้บนพื้นดินบ้างผู้ใหญ่ก็จะดุว่าเด็กโง่ ไม่รู้จักของมีราคา แล้วก็รีบบังคับให้เด็กยกกลับขึ้นไปไว้บนบ้าน ไม่เช่นนั้นจะถูกตี ดูซิท่าน นั่นไม่ใช่อภินิหารของ "แบบ" รึ ? แบบใช่ไหมที่ทำดิน – ของไร้ค่าให้กลายเป็นตุ๊กตา ซื้อขายเป็นเงินเป็นทอง ในเรื่องคนนอกแบบนั้น ข้าพเจ้าเคยชี้ให้ดูพระพุทธรูปอีกอย่างหนึ่ง พระพุทธรูปที่เรากราบไหว้บูชากันอยู่ทั่วไป เดิมทีก็เป็นเศษโลหะ ขันแตกทัพพีหัก ชาวบ้านเขาเอาโยนทิ้งไว้ตามมุมห้องกับใยแมลงมุม แต่ครั้นช่างหล่อเขาเอาเศษโลหะเหล่านั้นไปหลอมเข้าในแบบแล้ว ก็กลายเป็นองค์พระพุทธปฏิมา ใครเห็นก็กราบไหว้บูชาด้วยความนอบน้อม พระพุทธรูปบางองค์ทำด้วยฝุ่นผงหลายอย่าง ท่านเอาปั้มเข้าแบบพระ ต่อมาแม้จะแตกหักแหว่งบนแหว่งล่าง แต่พอคนเห็นมีร่องรอยว่าเคยเข้าแบบมาแล้วเขาก็เคารพบูชา ท่านผู้อ่านที่เคารพ โปรดพิจารณาดูเถิด อภินิหารของแบบใช่ไหมที่สามารถเปลี่ยนแปลงฐานะของวัตถุอันไร้ค่า ให้มีราคา ? แบบใช่ไหมที่ทำของธรรมดาสามัญแท้ๆ ให้เป็นของน่ากราบไหว้ ? ถูกแล้ว แบบเป็นของศักดิ์สิทธิ์ และมีอิทธิพลประหลาดมาก ___ คนเราก็มีแบบเหมือนกัน

แต่แบบคนเราเรียกว่า วินัย ระเบียบ ฯลฯ และบางทีเราก็เรียกคงคำว่าแบบแผน ซึ่งแม้จะแยกเรียกไปอย่างไรก็นับรวมอยู่ในวินัยทั้งนั้น วินัยนี่แหละแบบคน วินัยทำให้พลเรือนกลายเป็นทหาร วินัยทำให้เด็กกลางถนนเป็นนักเรียน นักศึกษา วินัยทำให้เด็กชาวบ้านกลายเป็นสามเณร และก็วินัยอีกแหละ ทำให้สามเณรเป็นพระ วินัยเป็นของศักดิ์สิทธิ์ และมีอิทธิพลประหลาดมาก เด็กเกิดที่หลังแท้ๆ คราวลูกคราวหลาน พอไปครองวินัยพระเข้าเท่านั้น ญาติพี่น้องเพื่อนฝูงตลอดจนเจ้านายผู้บังคับบัญชา พากันกราบไหว้ด้วยความอ่อนน้อมทั่วกัน อย่าว่าแต่คนสามัญธรรมดาด้วยกันเลย แม้ราษฎรสามัญแท้ๆแต่วินัยสงฆ์เข้าพระมหากษัตริย์เจ้าก็ทรงถวายความเคารพ นี่อะไรกัน ไม่ใช่อิทธิพลของวินัยดอกหรือ ได้บอกแล้วว่าวินัยเป็นแบบของคน คนทุกคนที่ฟอร์มตัวอยู่ในครองวินัยแล้ว เป็นคนดีขึ้นทั้งนั้น และตรงกันข้าม คนที่ทำตัวเป็นคนนอกแบบนอกแผน นอกระเบียบวินัย ก็ไม่ผิดอะไรกับดินหรือโลหะที่ทะลักออกนอกแบบ จะเป็นอะไรก็ไม่เป็น ฐานะของมันไม่มีอะไรดีขึ้น ดูจะลดลงกว่าเดิมเสียด้วยซ้ำ คนนอกแบบนอกวินัยก็เหมือนกัน กลายเป็นคนประเภทขาด ๆ เกิน ๆ คือขาดดี และเกินงาม รวมความแล้วก็คือไม่ได้ความ.

เท่าที่อธิบายมานี้ เปรียบเทียบให้เห็นความสำคัญของวินัย ว่าวินัยทำให้คนดีได้อย่างไร เป็นการชี้ให้ดูจุดภายนอกอยู่บ้าง.

ถ้าดูถึงภูมิธรรมภายในก็ไม่มีปัญหา วินัยนำคนไปดีแน่นอน คือคนเราที่จะก้าวไปสู่ความดีความเจริญทุกขั้นทุกภูมิ ไม่ว่าทางโลกทางธรรม จะต้องมีวินัยกำกับเสมอ คือต้องเว้นข้อห้ามบางอย่าง และทำตามคำสั่งบางประการ ตนจึงจะไปถึงที่หมายได้ นึกดูคนเดินทางก็แล้วกัน อย่างเช่นคนอยู่กรุงเทพ ฯ จะเดินทางไป

ต่างถิ่นจะเป็นทางไหนก็แล้วแต่ จะโดยสารรถยนต์ไปจันทบุรี โดยสารเรือไปนครศรีธรรมราช โดยสารรถด่วนไปเชียงใหม่ หรือโดยสารเครื่องบินไปอเมริกาก็ตาม ผู้เดินทางจะต้องทำตามกติกาของการเดินทาง ถึงเวลาไปก็ไป ถึงเวลาหยุดก็หยุด เส้นทางใดผิดเว้นเสีย ไปตามเส้นทางที่ถูก สัมภาระขนาดไหนควรนำติดตัวไปจึงเอาไป สัมภาระอันใดนำไปไม่ได้ก็ต้องไม่เอาไปเหล่านี้เป็นต้น เป็นกติกาของการเดินทาง **กติกาเหล่านี้เป็นข้อบังคับใจเราก็จริง แต่ก็เป็นข้อบังคับเพื่อให้เราไปถึงที่หมายตามประสงค์ของเราเอง** การเดินทางชีวิตก็เหมือนกัน จำเป็นเหลือเกินที่จะต้องมีกติกากำกับไว้ กติกาของผู้เดินทางชีวิตนี้แหละที่เรียกว่าวินัย.

- ในขั้นของฆราวาสผู้ครองเรือน จะตั้งเนื้อตั้งตัวดำรงวงศ์ตระกูล พระพุทธเจ้าทรงสอนวินัย ๕ ข้อ เรียกว่าศีลห้า,

- ในขั้นของผู้มุ่งหวังสุคติภพภายหน้า แม้จะพึ่งเทศน์ทำบุญ ให้ทานภาวนาพระพุทธองค์ก็ทรงสอนให้รักษาศีลห้าศีลแปด ทำตัวให้เป็นคนมีวินัยก่อนบุญกุศลอย่างอื่นจึงจะงอกงาม.

- ในขั้นของผู้มุ่งทำจิตให้บริสุทธิ์หลุดพ้น บรรลุนิพพาน พระพุทธองค์ก็ทรงวางแนวปฏิบัติไว้ ๓ ข้อ คือศีล สมาธิ ปัญญา คือต้องเป็นคนมีศีลบริสุทธิ์ด้วยสมาธิและปัญญาจึงจะบรรลุผลสมบูรณ์.

เท่าที่ข้าพเจ้าหยิบโน่นหยิบนี่มาอ้างอิงนี้ ไม่ได้ประสงค์จะพรรณนาผลของวินัยให้ทั่วทุกแง่ทุกมุม แต่ต้องการชี้ให้เห็นว่าวินัยนำไปสู่ความดีอย่างไรเท่านั้น และเพียงเท่านี้ก็เห็นได้แล้วว่า ไม่ว่าใครจะเอาดีทางโลกทางธรรมจะดีในชั้นมนุษย์ในสวรรค์ หรือดีขั้นสุดยอด คือบรรลุนิพพาน ต้องอาศัยวินัยทั้งสิ้น คนเรานี้ไม่มีศีลไม่มีวินัยเสียทุกคน และคนที่เสียแล้วทุกคนถ้ากลับตั้งตัวอยู่ในสิกขาวินัย เขาก็กลับเป็นคนดีได้ทั้งนั้น____ วินัยนำไปดีอย่างนี้.

วินัยนำไปแจ้ง

ของในโลกนี้ บางทีรูปพรรณสัณฐานเหมือนกัน แต่คุณภาพแตกต่างกัน ธนบัตรเก๊กับธนบัตรแท้ ขนาดและน้ำหนักก็พอๆ กัน พลอยกับเพชรรูปร่างก็คล้ายคลึงกัน ทองแท่งกับตะกั่วแท่งสัณฐานก็คล้ายกัน ในแผ่นกระดาษขนาดและชนิดอย่างเดียวกันนั่นเอง ข้อความบนแผ่นกระดาษนั้นก็มีความหมายแตกต่างกัน หาเหมือนกันไม่ แล้วทำอย่างไรจึงจะทราบว่า อันไหนเป็นอย่างไร? ในการพิสูจน์เราจะต้องนำของนั้นออกไปสู่ที่แจ้ง คือที่ๆ มีแสงสว่าง พอโดนแสงสว่างเข้าแล้ว อันไหนเป็นอะไรมันรายงานตัวให้เราทราบเอง เพราะฉะนั้น ที่แจ้งจึงถือว่าเป็นที่สำหรับดู.

คนเราในโลกนี้ก็มีหลายส่ำหลายชนิด มันก็คนเหมือนกันนั่นแหละ แต่มันไม่เหมือนกัน สลับซับซ้อนยิ่งกว่าของทุกชนิด ยิ่งกว่าสัตว์ทุกอย่างแต่งเครื่องแบบเหมือนกัน บอกเหล่าบอกสังกัดอย่างเดียวกัน แต่ที่เป็นภัยก็มี ที่ปลอดภัยก็มี คนหน้าตาดีๆ เหมือนกัน แต่งตัวภูมิฐานพอๆ กัน ที่ไว้ใจได้ก็มี ที่ไว้ใจไม่ได้ก็มี คนเกิดในตระกูลเดียวกันแท้ๆ คนที่ดีก็มีที่ร้ายก็มี ข้าพเจ้ากราบขออภัย คนครองกาสาวพัสตร์เหมือนกัน กิริยาท่าทางเคร่งขรึมเหมือนกันที่เป็น "นาบุญ" ของโลกก็มี ที่เป็น "นาบาป" ของมหาชนก็มี การดูคนเหล่านี้ยากกว่าดูของหลายร้อยหลายพันเท่า ท่ามกลางแสงสว่างพันแรงเทียน ฉายดูทั้งข้างหน้าข้างหลัง ก็ดูไม่ออก แม้ท่ามกลางแสงอาทิตย์กลางวันแสกๆ ก็ดูไม่รู้เรื่อง แต่มีอยู่สิ่งหนึ่งซึ่งจะเปิดเผยความจริงของคนได้ สิ่งนั้นคือ วินัย.

วินัยจะเป็นเครื่องส่อให้รู้ว่าธาตุแท้ของผู้คนนั้นเป็นอย่างไรแน่ ไว้ใจได้แค่ไหนหรือไม่ และเป็นจริงตามที่เขาปฏิญาณหรือไม่ ดูได้ที่วินัยของผู้นั้น คนที่

อวดอ้างว่าตนเป็นอย่างนั้นอย่างนี้ จะเป็นพระเป็นอุบาสกอุบาสิกา เป็นทหาร เป็นตำรวจ เป็นนักเรียน เป็นข้าราชการ และอื่นๆ อีกก็ตาม ถ้าปากว่าเป็นแต่ไม่อยู่ในขอบเขตวินัยของคนประเภทนั้น ก็เป็นอันผิดที่ไป ถ้าคำปฏิญญา เพศ และที่ทำกับวินัยที่เขาประพฤติขัดกันแล้ว ให้ถือวินัยเป็นเครื่องวินิจฉัยเด็ดขาด วินัยเปรียบเหมือนแสงสว่างที่ส่องดูคนอย่างนี้.

แต่ทั้งๆ ที่บ้านเมืองของเรามีวินัยอยู่พร้อม ทั้งวินัยโลกวินัยศาสนา ก็ยังมีคนเข้าใจผิดในการดูคน คือไปหลงชมคนไม่มีวินัย เข้าใจว่าคนที่ล่วงละเมิดวินัยได้เป็นคนเก่ง เป็นคนดีวิเศษ ซึ่งเป็นความเข้าใจผิด หญิงสาวบางคนไปหลงบูชาชายหนุ่มที่ประพฤติเกเรไม่เกรงกลัวข้อบทกฎหมาย ไม่ยำเกรงเจ้าหน้าที่ของบ้านเมืองแล้วมอบชีวิตจิตใจให้เขา ผลที่สุดต้องช้ำใจภายหลัง เพราะอะไร ? เพราะความจริงมีว่า คนที่ไม่เกรงวินัยนั้น ย่อมจะเป็นคนไม่รู้จักเกรงใจใครเหมือนกัน วินัยเป็นที่รวมใจของคนทั้งแผ่นดิน เขายังไม่ยำเกรง เหยียบย่ำทำลายได้ แล้วจะหวังให้เขามาคอยพินอบพิเทาเอาใจเราคนเดียวนั้น เมินเสียเถอะ !

แล้วก็อย่าหลงห่วงแต่เด็ก เด็กมอบชีวิตจิตใจไว้กับคนรักของเขาซึ่งไม่มีวินัยนั้น เสียหายอยู่ แต่ก็เสียเฉพาะตัวเขาผู้เดียว น้ำตาก็ของเขา ดวงใจก็ของเขา และแม้เขาจะกินยาตายเพราะเสียรู้คนไม่มีวินัย เขาก็สูญเสียชีวิตของเขาเอง แต่ถ้าพวกเราคนโตๆ นี้หลงไว้วางใจ มอบบ้านมอบเมืองไว้กับคนไม่มีวินัย เช่นเลือกคนที่ไม่ยำเกรงวินัยให้เป็นใหญ่ ดังกล่าวแล้วในตอนต้น ความเสียหายจะมากมายกว่าที่เด็กได้รับนั้น หลายร้อยหลายพันเท่า น้ำตาที่เสียไม่ใช่น้ำตาของคน ๆ เดียว แต่จะเป็นน้ำตาของคนทั้งชาติ ความสุขที่เสียจะไม่ใช่ความสุขของใครคนใดคนหนึ่ง แต่จะเป็นความสุขของคนทั้งเมือง และชีวิตที่สูญเสียก็จะไม่ใช่ชีวิตของเอกชนคนเดียว แต่เราจะสูญเสียชีวิตของชาติบ้านเมืองเอาเลยทีเดียว เพราะเนื้อแท้ของคนเหยียบย่ำวินัยก็คือสัตรูของประชาชนนั่นเอง.

การหลงวางใจคนไม่มีวินัย เป็นอันตรายอย่างยิ่ง ทั้งแก่ตนเองและแก่ส่วนรวม เพราะฉะนั้น จะเลือกใคร จะวางใจใคร อย่าลืมคิดถึงวินัยของเขา.

วินัยนำไปต่าง

สิ่งขีดคั่นชั้นภูมิของคนกับสัตว์เดียรัจฉานทั้งหลายไม่เหมือนกัน สัตว์เดียรัจฉานทั้งหลายใช้สิ่งธรรมชาติเป็นเครื่องวัดความแตกต่าง คือใช้รูปร่าง ขนหนัง ที่อยู่และเสียงร้อง เป็นต้น.

สัตว์สี่ขาตัวใหญ่ที่ชอบอยู่ป่า คอยจับกวางจับอีเก้งกินเป็นอาหาร เราเรียกมันว่าเสือ แต่เสือตัวเล็กชอบอยู่บ้านจับหนูและขโมยปลาย่างกินเป็นอาหาร เราเรียกมันว่าแมว สัตว์ไม่มีขาตัวยาวเลื้อยอยู่บนบก เราเรียกมันว่างู แต่งูที่ไม่กัดชอบเลื้อยอยู่ในน้ำ ซอกซุกอยู่ในโคลน เราเรียกมันว่าปลาไหล สัตว์มีปีก ที่ชอบบินร่อนไปในอากาศเที่ยวจิกแมลงตามยอดไม้กินเป็นอาหาร เราเรียกมันว่านก แต่นกที่เราเลี้ยงไว้ตามบ้านกินข้าวกินรำ เราเรียกมันว่าไก่ สัตว์สารรูปน่าเกลียดมีขามีหาง ชนิดตัวใหญ่ชอบจมดาลอยู่ก้นบึง เราเรียกว่าจรเข้ แต่จรเข้ตัวเล็กที่ชอบเกาะอยู่ตามฝาเรือน เราเรียกว่าตุ๊กแก นี่แหละท่านอาณาจักรของเดียรัจฉาน กำหนดความต่างเหล่าต่างพวกด้วยรูปร่าง ที่อยู่ ที่กิน อันเป็นของธรรมชาติทั้งนั้น.

แต่ในอาณาจักรของมนุษย์เรานี้ เราดูความแตกต่างกันด้วยวินัย เราสูงกว่าธรรมชาติ

คนที่ส้องสุมสมัครพรรคพวก และศัสตราวุธไว้สู้รบกันกับคนอื่นมากมายนั้น ฝ่ายที่มีวินัย เราเรียกว่า กองทหาร เป็นมิ่งขวัญบ้านเมืองและประชาชาติ แต่ฝ่ายที่ไม่มีวินัยเราเรียกว่า กองโจร เป็นเสี้ยนหนามของแผ่นดินและมหาชน.

คนที่พกอาวุธเดินปนอยู่ในที่ชุมนุมชนอย่างองอาจ ถ้าเป็นคนมีวินัย เราก็เรียกว่า **ตำรวจ** เป็นผู้พิทักษ์สันติราษฎร์ แต่ถ้าเป็นคนไม่มีวินัย เราก็เรียกว่า **นักเลง** เป็นผู้ก่อกวนสันติราษฎร์.

คนที่เที่ยวภิกขาจาร พึ่งคนอื่นเลี้ยงชีพ ถ้าเป็นผู้รักษาสิกขาวินัย เราก็เรียกว่า **ภิกษุ** เป็นบุญของผู้ให้ทาน แต่ถ้าเป็นคนไม่มีสิกขาวินัย เราก็เรียกว่า **ยาจก** เป็นกรรมของผู้ถูกขอ.

นี่แหละท่านที่ว่า วินัย เป็นเครื่องนำไปต่าง คือเป็นเครื่องขีดคั่นระหว่างขั้นของคนเรา แม้คนที่ทำงานอย่างเดียวกัน แต่ก็ต่างชั้นกันเพราะวินัยที่เขาประพฤติ.

เมื่อสรุปแล้ว ความสำคัญของวินัยรวมอยู่ในความหมายของคำว่าวินัยนั่นเอง วินัยนำไปดี วินัยนำไปแจ้ง และวินัยนำไปต่าง เราต้องการก้าวไปสู่ความดีวิเศษ เราต้องการความบริสุทธิ์กระจ่างแจ้ง เราต้องการฐานะแตกต่างจากคนชั่วคนเลว เพราะฉะนั้น เราจึงจำเป็นต้องรักษาวินัย.

วินัยดี

ประเด็นสุดท้ายของมงคลลำดับที่ ๘ อยู่ที่พระพุทธดำรัสว่า "สุสิกฺขิโต" ที่แปลว่า "ศึกษาดี" คำแปลเช่นนี้ผู้เรียนและผู้ฟังบางทีก็เข้าใจแคบไป คือเข้าใจว่าหมายถึงการเรียนรู้ ศึกษาดีก็คือผู้เรียนจบชั้นสูง หรือมีความรู้ในเรื่องวินัยแตกฉาน เมื่อคิดอย่างนี้ก็เลยทำแค่นี้ คือสนใจแค่เรียนอวดใบประกาศนียบัตรกันว่า ใครวินัยดีหรือไม่ดี เสร็จแล้วก็คอยจับผิดคนอื่น แต่ไม่ได้จับผิดตัวเอง หาความชอบในทางซักฟอกความประพฤติของใครๆ แต่ความประพฤติของตนเองไม่ซักฟอก หนักเข้าก็เลยเอาดีเอาเด่นในทางหลบเลี่ยงวินัย

สร้างแง่สร้างเงื่อนเอาคนถูกเข้าตะรางให้ได้ เอาคนผิดให้พ้นโทษได้สำเร็จ อย่างนี้ไม่เรียกว่า "คนวินัยดี" ตามหลักศาสนา คนวินัยดีของศาสนานั้นมีอยู่ ๒ ชั้น คือ:-

๑. **สุวินีตะ ได้รับการแนะนำดี**

และ ๒. **สุสิกขิตะ ได้สำเนียกดี** (๑)

สุวินีตะ ที่ว่าได้รับการแนะนำดี หมายถึงได้ศึกษาดี เรียนรู้วินัยอย่างถูกต้องว่า คนอย่างเรานี้จะต้องรักษาวินัยทางโลกทางธรรมแค่ไหน และวินัยข้อไหนมีเงื่อนไขอย่างไร รู้ไว้ให้ถูกต้อง ไม่ใช่คิดเอาเองว่า เมื่อศีลห้าห้ามทำผิดในกามก็คิดว่าห้ามมีลูกมีเมียและ ไม่ใช่คิดว่า เมื่อศีลระบุไว้ชัดเจนว่า ห้ามดื่มสุราเมรัยแต่ดื่มกระแช่สูบกัญชาฉุนยาฝิ่นท่านไม่ห้าม ซึ่งเป็นความเข้าใจผิดทั้งนั้น สุวินีตะหมายถึงการเรียนให้เข้าใจถูกต้อง.

สุสิกขิตะ ที่ว่าสำเนียกดี คือมีความตระหนักในการรักษาวินัย พูดง่ายๆ คือรักษาวินัยให้เคร่งครัด และรักษาด้วยความสำนึกอันถูกต้อง คำว่า สิกขะ ในภาษาบาลีนั้น ย่อมหมายถึงการปฏิบัติด้วยเสมอ อย่างเช่นคำว่า สิกขา ในหลักไตรสิกขาเป็นต้น.

เพราะฉะนั้น วินัยดี ตามหลักมงคล ๓๘ นี้ จึงหมายถึงการรักษาวินัยทางโลก และทางศาสนาโดยถูกต้องและเคร่งครัดตามที่บรรยายมาแล้ว.

---

(๑) จาก นัยแห่งพระคาถากัณธารชาดก สัตตนิบาต อังคุตตรนิกาย

วิทยุเทศนา มรรคกถา

พระราชธรรมภาณี แสดงณะวันที่ ๑๔ มีนาคม ๒๕๐๙

△ △

มุสาวาทาเวรมณี ปิสุณาวาจาเวรมณี ผรุสวาจาเวรมณี
สมฺผปฺปลาปวาจาเวรมณี อยํ วุจฺจติ สมฺมาวาจาติ.

บัดนี้จะแสดงพระธรรมเทศนา ในโพธิปักขิยธรรมหมวดที่ ๗ คือมรรค ๘ ข้อที่ ๓ คือสัมมาวาจา อันเป็นธรรมสามัคคีเหตุให้ตรัสรู้ เพื่อธรรมานุธรรมปฏิบัติ แก่สาธุชนทั้งหลายพอสมควรแก่เวลา.

สัมมาวาจา แปลว่าวาจาชอบ ได้แก่วจีสุจริต ๔ ประการ คือ ไม่พูดเท็จ ๑ ไม่พูดส่อเสียด ๑ ไม่พูดหยาบ ๑ ไม่พูดเหลวไหล ๑ ท่านกล่าวว่าเป็นโพธิปักขิยธรรม ธรรมเป็นฝักฝ่ายแห่งธรรมสามัคคี ที่เป็นเหตุให้ผู้ปฏิบัติได้บรรลุคุณพิเศษ. เรียกโดยเฉพาะในที่นี้ว่ามรรค คือทางแห่งความสุขความเจริญ ทางสวรรค์ ทางนิพพาน ข้อนี้ตรงกันข้ามกับ มิจฉาวาจา ซึ่งแปลว่าวาจาผิด หรือวาจาไม่ชอบ ได้แก่วจีทุจริต ๔ ประการ คือ พูดเท็จไม่ตรงต่อความจริงทุกอย่าง จัดเป็นมุสาวาท ๑ , พูดยุยงให้บุคคล ๒ ฝ่ายแตกสามัคคีกัน, พูดให้เกิดระหองระแหงผิดใจกัน. ให้ระแวงกัน, เห็นเขาพร้อมเพรียงกันทนอยู่ไม่ได้ด้วยอำนาจความริษยาเป็นปรกติ. จนต้องทำอย่างนั้น, จัดเป็นปิสุณาวาท ๑, การด่าเขา แช่งเขา การสบถหล่อยๆ จนเคยชินเป็นนิสสัย, ตลอดจนถึงการกล่าวแดกดัน, ประชด, และนินทาว่าร้ายใส่ผู้อื่นด้วยถ้อยคำอันไม่เป็นมงคล, จัดเป็นผรุสวาท ๑, พูดเหลวไหลไม่รู้กาละเทศะ หรือพูดยอคนจนเหลิงเกินกว่าที่เป็นจริง จัดเป็นสัมผัปปลาป ๑, รวมเรียกว่าวจีทุจริตหรือมิจฉาวาจา เป็นวาจามีแต่โทษส่วนเดียว ไม่เป็นไปเพื่อความสุขความเจริญ มีแต่ความเดือดร้อน สมด้วยธรรมภาษิตว่า "มุตฺวา ตปฺปติ ปาปิกํ" คนเปล่งวาจาชั่วย่อมเดือดร้อน เพราะบุคคลโดยมากย่อมรังเกียจคนผู้มีวาจาชั่ว.

โดยเหตุนี้ บัณฑิตท่านจึงเปรียบวาจาของบุคคลไว้ด้วยของ ๓ อย่าง คือ **มธุรวาจา** คนมีวาจาอ่อนหวาน เหมือนน้ำผึ้งอันหวานสนิท, **บุบผคันธวาจา** คนมีวาจาเหมือนกลิ่นหอมของดอกไม้ คือ ฟังแล้วสบายหูชื่นใจ, **คูถคันธวาจา** คนมีวาจาเหมือนกลิ่นคูถฟังแล้วรำคาญหู, คลื่นเหียนรำคาญใจ **คูถคันธวาจา** คือ วจีทุจริตหรือมิจฉาวาจาโดยแท้ **มธุรวาจา บุบผคันธวาจา** คือ วจีสุจริตหรือ สัมมาวาจา, พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงตรัสสอนให้ทำความเพียรละมิจฉาวาจา แล้วทำความเพียรบำเพ็ญสัมมาวาจาให้บริบูรณ์, และทรงตรัสว่าเป็นมรรคาแห่งความสุขความเจริญ, ทั้งเป็นข้อปฏิบัติ ให้ถึงความดับทุกข์ได้, ซึ่งเรียกว่าทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา ในเมื่อสัมมาวาจานี้ เข้าร่วมเป็นมรรคสามัคคีด้วยมรรคทั้งหลาย, แต่ว่ามรรคทั้ง ๘ ประการนั้น มิใช่จะเป็นโลกุตตระ โดยส่วนเดียวก็หาไม่, ย่อมเป็นโลกิยะได้บ้างในเมื่อมรรคนั้นๆ มีอารมณ์ทั้ง ๖ คือ รูป รส กลิ่น เสียง โผฏฐัพพะ และธรรมารมณ์ อันเป็นคุณ, มาปรากฏทาง ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เกิดกามาพจรกุศลจิต คือจิตที่เป็นบุญเป็นกุศลมุ่งผล คือมนุษย์สมบัติแลสวรรค์สมบัติ แต่มิได้มีพระนิพพานเป็นอารมณ์ ดังนี้, ชื่อว่ามรรคนั้น ๆ เป็นโลกีย์, จะได้บรรยายแต่โดยเฉพาะ สัมมาวาจาเป็นโลกิยะมรรค โดยอุทาหรณ์เพียงสังเขปว่า

นางสุชาดา ผู้เป็นน้องสาวของนางวิสาขามหาอุบาสิกา ชาวเมืองสาวัตถี แห่งโกศลรัฐ นางได้ไปเป็นหญิงสะใภ้ของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี, นางสุชาดานั้น เป็นหญิงมีมานะถือตัวว่าเป็นลูกของมหาตระกูลมีทรัพย์สมบัติมาก ไม่ยำเยงเกรงใจพ่อผัวแม่ผัวและสามี, นับตั้งแต่ได้ไปอยู่ในบ้านท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐีแล้ว อาศัยมานะทิฏฐิ ย่อมกล่าวถ้อยคำหยาบช้ากล้าแข็งระคายหู รำคาญใจของผู้คนในบ้าน, เป็นผรุสวาจา–วจีทุจริตผิดธรรม หยาบช้ายิ่งนัก พวกคนในบ้านนั้นทนฟังคำหยาบคายของนางไม่ได้ ก็หมดความเกรงกลัว ต่างคนก็ก่อการทุ่ม

เถียงทะเลาะวิวาทกับนางสุชาดา เป็นโกลาหลเอิกเกริก วันหนึ่งท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี นิมนต์พระบรมศาสดาพร้อมด้วยพระสงฆ์เข้าไปฉันอาหารในบ้าน พระองค์ได้ทรงฟังเสียงคนทั้งหลายในบ้านทะเลาะกัน จึงรับสั่งถามท่านเศรษฐีว่าเหตุไฉนคนทั้งหลาย จึงได้กล่าวถ้อยคำเป็นวจีทุจริตผิดธรรมเอิกเกริกนักหนา, ท่านเศรษฐีกราบทูลว่า ที่เป็นดังนี้ เพราะนางสุชาดาหญิงสะใภ้ของข้าพระพุทธเจ้า มีมานะทิฏฐิมาก ไม่รู้จักเกรงผู้ใดด้วยถือตัวว่า เป็นลูกมหาตระกูลมีศักดิ์มีสมบัติมาก, กล่าวแต่ถ้อยคำหยาบช้า, จนคนในบ้านหมดความนับถือเกรงกลัวต่างก็พากันทะเลาะทุ่มเถียงอยู่ดังนี้.

พระบรมศาสดารับสั่งให้นางสุชาดามาเฝ้า แล้วทรงประทานเทศนาอบรมนางสุชาดา ให้ตั้งตนอยู่ในสัมมาปฏิบัติ, นางสุชาดาได้อาศัยพระบรมศาสดา กับทั้งพระธรรมคำสั่งสอนเป็นอารมณ์ที่ดี, กามาพจรกุศลจิตก็เกิดขึ้น ประกาศตนถึงพระรัตนตรัย, มีพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่ง, เป็นอุบาสิกาในพระพุทธศาสนา, ตั้งแต่นั้นมา, นางก็ละเว้นวจีทุจริต ตั้งตนอยู่ในวจีสุจริต ดังนี้ ได้ชื่อว่าตั้งตนอยู่ในสัมมาวาจา อันเป็นโลกิยะมรรค ฯ

ส่วนมรรค คือ สัมมาวาจาอันเป็นโลกุตตระ เพราะอริยมรรคเกิดขึ้นนั้นได้แก่องค์ธรรมที่มีพระนิพพานเป็นอารมณ์อย่างเดียว, แต่จะได้ทำความเข้าใจในคำว่า "มรรค" ตามนัยแห่งธรรมจักรกัปปวัตนสูตรอีกครั้ง ๑ ก่อน พระบรมศาสดา ทรงแสดงมรรคซึ่งแปลว่า "ทาง" เมื่อกล่าวเต็มตามความหมายในบรรยายนี้ ก็คือทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา แปลว่าข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ พระองค์มีพุทธประสงค์ ที่จะให้ผู้ที่มุ่งพระนิพพานเป็นที่ตั้ง มิให้เดินผิดทาง หรือปฏิบัติผิดทาง จึงทรงชี้ทางผิดทางถูก ไว้ถึง ๓ สาย

สาย ๑ เรียกว่า กามสุขัลลิกานุโยค ได้แก่การประกอบตนให้หมกมุ่นชุ่มโชคอยู่ด้วยกามสุขสมบัติจนถอนตัวไม่ออก เหมือนคนที่ตกอยู่ในหล่มลึกสุดที่จะถอนได้, อีกสาย ๑ เรียกว่า อัตตกิลมถานุโยค ได้แก่การบำเพ็ญพรต ของนักพรตบางพวก ด้วยการทำความเพียรทรมานตนประกอบตนไว้ ในความลำบากด้วยวิธีต่างๆ เช่นทุกกรกิริยาเป็นต้น, ด้วยหมายใจว่าการทำความเพียรปฏิบัติเช่นนั้นจะเป็นเหตุให้สำเร็จความประสงค์ที่ตนมุ่งหมาย, ทางสาย ๑ ตอนต้นทรงตรัสว่าหย่อนเกินไป เปรียบเหมือนสายพิณที่ขึ้นไว้หย่อนมาก เมื่อดีดคงไม่ดังหรือดังก็คงมีเสียงไม่ไพเราะ, อีกสาย ๑ ตอนหลังทรงตรัสว่าตึงเกินไป เปรียบเหมือนสายพิณที่ขึ้นไว้ตึงเกินประมาณ เมื่อดีดคงจะขาดหรือไม่ขาด ก็คงไม่ไพเราะเพราะเสียงจะสูงเกินไป และทรงตรัสว่า ทางสองสายนี้เป็นทางสุด ไม่มีอะไรที่จะเป็นผลเป็นประโยชน์ อันบรรพชิตหรือนักพรตในทางพระพุทธศาสนาไม่ควรดำเนินไป แล้วทรงชี้ทางสายกลาง อยู่ระหว่างทางสุด ๒ สายนั้น ว่าเป็นทางควรดำเนินไป คือ มรรค ๘ ประการ อันเป็นทางที่ผู้มุ่งจะออกจากทุกข์ โดยมีพระนิพพานเป็นอารมณ์ จะพึงปฏิบัติให้พ้นทุกข์ได้ เพราะเป็นทางสายกลางไม่ไม่หย่อนเกินไปในทางกาม ไม่ตึงเกินไปในทางทรมาน เปรียบเหมือนสายพิณที่เขาขึ้นสายไว้พอเหมาะพอดีแล้ว เมื่อดีดย่อมเปล่งเสียงไพเราะน่าฟังฉะนั้น.

ทางสายกลางมีข้อปฏิบัติ ๘ ข้อนั้น อันย่อลงแล้วก็เป็น ๓ ประการคือ:–

๑. ส่วนที่อบรมกาย – วาจา เรียกว่า ศีล

๒. ส่วนที่อบรมจิต เรียกว่า สมาธิ

๓. ส่วนที่อบรมทิฏฐิ คือความเห็น เรียกว่า ปัญญา

พระบรมศาสดาทรงยืนยัน ว่าเป็นทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ได้ โดยนัยแห่งเทศนานี้ ก็มุ่งให้เห็นการอบรมวาจาให้เป็นสุจริต

ตามหัวข้อธรรม ๔ ประการ ดังกล่าวแล้วในตอนต้นนั้น อันสำเร็จเป็นองค์ศีล เรียกว่า สัมมาวาจาเป็นองค์มรรคข้อ ๑, ในมรรคทั้ง ๘ ประการ, ต่อแต่นี้พึงทราบโลกุตตระสัมมาวาจา อันเป็นผลสำเร็จมาเพราะอริยมรรคนั้น ท่านแสดงไว้ว่า วิรัติ เจตนา คือความตั้งใจงดเว้น เกิดขึ้นด้วยโสดาปัตติมรรคจิตตัดมิจฉาวาจา คือวาจาผิด วาจาชั่ว เด็ดขาด เป็นสมุจเฉทวิรัติ มิได้บังเกิดสืบต่อไปดังนี้ เรียกว่า โลกุตตระสัมมาวาจา.

เหมือนกับปฏิปทาของพระอริยสาวก ผู้เป็นพระโสดาบัน ชาวเมืองสาวัตถีทั้งหลายซึ่งมีเรื่องเล่าว่า เมื่อถึงฤดูงานประจำปี ที่เรียกกันว่า พาลนักขัตตฤกษ์ งานนี้มีมหรสพถึง ๗ วัน เป็นงานของพวกพาลปุถุชน บรรดาพาลชนทั้งหลายในพระนครนั้น ต่างก็เอาเถ้าธุลีลูบไล้ร่างกาย และดื่มสุราจนเมามายเกินประมาณ แล้วพากันออกเดินไปยืนที่ประตูบ้านของคนเหล่าอื่น พูดจาหยาบคาย เพ้อเจ้อ ปราศจากธรรม ร้องขอเงินทองเป็นที่รำคาญ.

ส่วนพระอริยสาวกผู้โสดาบันเหล่านั้น หับบานประตูบ้าน อยู่แต่ภายใน ไม่ออกไปภายนอก เมื่อพาลชนทั้งหลายมาถึงประตูบ้าน ต่างคนก็กล่าวถ้อยคำเป็นวจีทุจริตผิดศีลธรรม แต่พระอริยสาวกทั้งหลาย ก็มิได้สนใจต่อถ้อยคำของพาลชนเหล่านั้น ใครจะพูดจาระรานให้ร้าวฉานหรือหยาบคาย เพ้อเจ้อต่อท่านอย่างไรก็ตามที แต่พระอริยสาวกเหล่านั้น ก็มิได้มีจิตคิดที่จะโต้ตอบด้วยมิจฉาวาจา อันจะก่อเรื่องให้ยืดยาวออกไป เมื่อพวกพาลชนขอร้องทรัพย์สินอย่างใดท่านก็ให้อย่างนั้นไปตามมี แล้วก็เข้าอยู่เสียภายในเรือน เจริญพุทธานุสติ ธรรมานุสติ สังฆานุสติ ตลอด ๗ วัน อันปฏิปทาของพระอริยสาวกทั้งหลายเป็นเช่นนั้น ก็เพราะวิรัติเจตนา คือ ความตั้งใจ งดเว้นจากมิจฉาวาจา เป็นสมุจเฉทวิรัติ ตัดขาดมิได้เหลืออยู่ในสันดาน เป็นโลกุตตระสัมมาวาจา สำหรับสาธุชนที่กำลัง

ดำเนินอยู่ในมรรคปฏิปทา เฉพาะสัมมาวาจานี้ พึงทราบตามนิเทศ คำแนะนำ อันท่านแสดงไว้ในวิภังคปกรณ์ว่า เพราะบุคคลผู้ปฏิบัติ มีจิตคิดงดเว้น จากการพูดเท็จ พูดส่อเสียด พูดหยาบคาย พูดเพ้อเจ้อ อันต่างอารมณ์กัน คือมี ๔ อารมณ์ ก็มี ๔ ความคิด ต่างกันออกไป แต่ในขณะมรรคจิตเกิดขึ้น ย่อมเกิดด้วยเจตนา อันเป็นเครื่องงดเว้นที่เป็นกุศล คือตัวสัมมาวาจา วาจาที่ชอบแต่อย่างเดียวเท่านั้น และทำองค์มรรคให้บริบูรณ์ ด้วยการตัดรอยของวจีทุจริต ๔ อย่าง อันรวมเรียกว่า มิจฉาวาจา ได้เด็ดขาดจากสันดาน นี้แหละชื่อว่า สัมมาวาจา การเจรจาชอบ เป็นองค์อริยมรรค ข้อที่ ๓ ในมรรค ๘ ประการ ดังรับประทานวิสัชนามาด้วยประการฉะนี้.

พักร้อน

เดือนมีนา–เมษา เป็นเดือนที่อากาศร้อนอบอ้าวตลอด ๒๔ ชั่วโมง อากาศร้อนๆ ก่อความรำคาญให้ไม่ใช่น้อย จะไปไหนมาไหนเหงื่อไหลไคลย้อย แสนจะเบื่อ แม้กระทั่งนั่งอยู่ในบ้านก็ยังร้อน จะมีดีอยู่ก็เวลากลางคืนตอนดึกๆ จนถึงสว่างที่อากาศเย็นสักหน่อยจะร้อนทารุณอย่างไรก็ตาม เมืองเรายังไม่ร้อนจัดถึงขนาดร้อนตาย เขาเล่ากันว่า หน้าร้อนเมืองอินเดีย ต้องปิดประตูหน้าต่าง จะเปิดก็ต้องมีต้นไม้ หรือหากิ่งไม้มาวางขวางไว้ เพราะลมอินเดียเป็นลมร้อน ไม่เย็นเหมือนเมืองเรา ความร้อนของอากาศเราพอแก้กันได้ เช่นใช้พัดลม เครื่องปรับอากาศ ไปพักผ่อนตามชายทะเลเครื่องนุ่งห่มก็ใช้บางๆ หรือตัดให้ได้เหมาะสมกับฤดูร้อน อาหารก็ยังมีอาหารสำหรับหน้าร้อน เช่น ข้าวแช่ หรือแกงประเภทคล่องคอ รัฐบาลก็เห็นใจข้าราชการในฤดูร้อนจึงมีอนุญาตให้หยุดทำงานได้ถึง ๑๐ วัน เรียกว่า "พักร้อน"

ความร้อนของอากาศ จัดเป็นประเภทความร้อนภายนอก คือความร้อนที่เกิดจากอากาศภายนอกมากระทบผิวกาย เหมือนกับอยู่ใกล้ๆ ไฟ เรียกว่า "ร้อนกาย" ร้อนประเภทนี้หลบกันได้หลีกกันได้ มีทางหนีทีไล่กันต่างๆ นาๆ ยังมีความร้อนอีกประเภทหนึ่งที่มันครุกรุ่นจากภายใน ได้แก่ "ความร้อนใจ" มันร้อนจนกระทั่งลืมร้อนกาย เดือนมีนา-เมษานี่แหละ ผู้ที่มีลูกมีหลานเป็นนักเรียนมักจะลืมความร้อนกัน ต่างเป็นทุกข์เป็นร้อนเที่ยวพาลูกหลานไปหาที่เรียน เหมือนงานเทศกาลประจำปี เห็นแล้วสงสารจับใจ ก็ได้แต่ตั้งเมตตาจิตช่วยไปเท่านั้น.

"ร้อนใจ" พระท่านว่าเกิดจากกิเลส พูดถึงกิเลสก็ชวนให้เบื่อ ไม่อยากอ่าน ไม่อยากหยิบ เพราะรู้ตัวกันว่าจะต้องอ่านธัมมะธัมโมกันอีกแล้ว นี่แหละตัวกิเลสละกิเลส-ไม่มีตัวไม่มีตน แต่มีอิทธิพลมาก พระพุทธองค์ตรัสความร้อนของกิเลสว่าเป็นไฟ ไฟคือกิเลสที่เป็นรากเง่าเหล่ากอของ "ร้อนใจ" มี ๓ ประการ คือ:-

๑. ราคัคคิ ไฟ คือ ราคะความกำหนัด

๒. โทสัคคิ ไฟ คือ โทษะความประทุษร้าย

๓. โมหัคคิ ไฟ คือ โมหะความเข้าใจผิด

สิ่งที่จะก่อให้เกิดความร้อน เรียกว่า "อายตนะ" สื่อทั้งภายนอกภายในเป็นคู่ๆ กันมี ๖ คู่ คือ-:

ตา	รูป
หู	เสียง
จมูก	กลิ่น
ลิ้น	รส
กาย	สัมผัส
ใจ	อารมณ์

เมื่อสื่อทั้งสองอย่างกระทบกันเข้าก็จะเกิดอาการสั่นสะเทือนออกมาเป็นอาการ ๓ อย่าง เช่น มองเห็นคนตากระทบรูป เกิดความรู้สึกว่าเป็นคน เป็นอาการที่ ๑ เห็นคนแล้วรู้สึกเป็นอย่างไร เป็นอาการที่ ๒ ชอบใจไม่ชอบใจเฉยๆ เป็นอาการที่ ๓

วิธีแก้ร้อน ต้องแยกความร้อนที่เกิดขึ้นเสียก่อนเพื่อให้ทราบว่ามันร้อนตรงไหน อะไรเป็นเหตุทำให้ร้อนแยกออกเป็นส่วนๆ แล้วเราก็จะหาวิธีแก้ได้ โดยปรกติเรามักจะปล่อยให้ร้อนกันทั้งแห่ง คือร้อนกันหมดตัว ไม่ยอมแยก แยกไม่เป็น หรือไม่หัดแยกไว้ จึงจำต้องฝึกหัดเสมอๆ เพื่อคอยระงับความร้อนที่เกิดแก่เรา มิฉะนั้น เราก็จะเกิดความรู้สึกว่า "แบกโลกไว้ทั้งโลก" อะไรๆ ก็เราทั้งนั้นจะไปกันใหญ่ วิธีฝึกหัดนั้น พระพุทธเจ้าผู้ทรงเป็นพระบรมศาสดาจารย์เอกแห่งโลกได้ตรัสสอนไว้มากมาย แต่รวมเป็นหัวข้อใหญ่ๆ เรียกว่า ศีลสมาธิ ปัญญา นี่แหละลองทบทวนดูตัวของเราว่ามีบ้างหรือยัง ถ้าเรารู้วิธีอย่างน้อยก็จะเป็นทาง "พักร้อน" ชั่วครู่ชั่วยามได้.

ถ้าใครร้อนใจเสมอ ๆ หรือมักมีแต่เรื่องร้อนใจต้องหัดหลบร้อนหรือพักร้อนไว้บ้าง ถ้าปล่อยให้ความร้อนใจเผามากๆ อายุจะสั้น อย่างง่ายๆ ท่านสอนให้กำหนดลมหายใจเข้า - ออกของตัวเองก่อน แล้วภาวนาพุท–หายใจเข้า โธ–หายใจออก หัดทำเสมอๆ บางทีจะช่วยหลบร้อนได้บ้างกระมัง ระวังอย่าไป "พุทโธ่" เข้าเท่านั้น.

พระรัตนเวที.

พิมพ์ที่ ร.พ. ราษฎร์เจริญ ๓๒๙-๓๓๑ วัดเกาะ สำเพ็ง พระนคร
สุดจิตต์ รินทกุล ผู้พิมพ์และผู้โฆษณา ๓/๒๕๐๙